

European
Commission

BÖLGESEL RAPOR

DIŞ RAPOR

MONITORING THE SKAS IN TR33 REGION

TÜRKİYE

TÜRKER, M.

STAMOS, I., VEGA RAPUN, M. (Eds.)

2024

Joint
Research
Centre

Bu dış çalışma, Avrupa Komisyonu bilim ve bilgi servisi olan Ortak Araştırma Merkezi (JRC) için hazırlanmış bir rapordur. Avrupa'nın politika oluşturma sürecine kanıt temelli bilimsel destek sağlamayı amaçlar. Bu yayının içindekiler, Avrupa Komisyonu'nun duruşunu ya da fikirlerini yansıtmamaktadır. Bu yayının kullanımından ne Avrupa Komisyonu ne de Komisyon adına hareket eden hiç kimse sorumlu değildir. Kaynağın Eurostat ya da diğer Komisyon hizmetleri olmadığı bu yayındaki verilerin metodolojisi ve kalitesi konusunda bilgi almak için kullanıcılar, referans olarak gösterilen kaynakla iletişime geçmelidir. Yapılan tanımlamalar ve haritalar üzerindeki materyallerin sunum şekli; hiçbir ülke, bölge, şehir veya alan ya da onun yetkililerinin hukuki statüsü ile ilgili veya hudutları ya da hudutlarının sınırlandırılması ile ilgili Avrupa Birliği'nin fikrini ifade etmez.

İletişim Bilgileri

İsim: Iraklis Stamos

E-posta: iraklis.stamos@ec.europa.eu

AB Bilim Merkezi

<https://joint-research-centre.ec.europa.eu>

JRC134404

Print ISBN 978-92-68-06551-8 doi:10.2760/938447 KJ-04-23-805-TR-C

PDF ISBN 978-92-68-06553-2 doi:10.2760/224247 KJ-04-23-805-TR-N

Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2024

© Avrupa Birliği, 2024

Avrupa Komisyonu belgelerinin yeniden kullanım politikası, Komisyon belgelerinin yeniden kullanımı üzerine 12 Aralık 2011 tarihli 2011/833/EU sayılı Komisyon Kararı ile uygulanmaktadır (OJ L 330, 14.12.2011, s. 39). Aksi belirtilmediği sürece, bu belgenin yeniden kullanımı Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisansı altında yetkilendirilmiştir (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Yani, kaynak gösterildiği ve yapılan tüm değişiklikler belirtildiği sürece tekrar kullanılabilir.

Avrupa Birliği'ne ait olmayan fotoğrafların ve diğer materyallerin kullanımı ya da çoğaltılması için gerekli izinler doğrudan telif sahiplerinden alınmalıdır.

Bu Raporun Türkçeye çevirisi Qontent Group tarafından yapılmıştır
Kapak görseli: Raffaella Manfredi

Rapordan alıntı yaparken: Türker, M., *Monitoring the SKAs in TR33 region, Türkiye*, Stamos, I., Vega Rapun, M., editors, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2024, doi:10.2760/056317, JRC134404.

İçindekiler

Özet.....	1
Önsöz.....	2
Teşekkürler.....	3
Yönetici özeti.....	4
1. GİRİŞ.....	5
2. METODOLOJİ.....	10
2.1 TR33 Bölgesi SKA'ları Bağlamsallaştırma.....	11
2.1.1 SKA Önceliklendirme Süreci.....	11
2.1.2 TR33 Bölgesi için SKA Göstergelerinin Kullanılabilirliği.....	11
2.1.3 Veri Doğrulama.....	11
2.2 TR33 Bölgesi SKA Analizi.....	11
2.2.1 Gösterge Analizi.....	11
2.2.2 Veri Analizi.....	11
2.2.3 Trend Analizi.....	12
2.2.4 Politika Analizi.....	12
2.3 TR33 Bölgesi Ek Göstergeler.....	13
3. JRC TARAFINDAN ÖNERİLEN GÖSTERGE SETİNDEKİ GÖSTERGELERİN ANALİZİ.....	14
3.1 TR33 Bölgesi'nde Trendlerin İstatistiksel Analizi.....	26
3.1.1 SKA 1: Yoksulluğa Son.....	27
3.1.2 SKA 2: Açlığa Son.....	30
3.1.3 SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam.....	33
3.1.4 SKA 4: Nitelikli Eğitim.....	38
3.1.5 SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	45
3.1.6 SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon.....	48
3.1.7 SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji.....	51
3.1.8 SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme.....	53
3.1.9 SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı.....	60
3.1.10 SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması.....	63
3.1.11 SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar.....	65
3.1.12 SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim.....	75
3.1.13 SKA 13: İklim Eylemi.....	76
3.1.14 SKA 14: Sudaki Yaşam.....	80
3.1.15 SKA 15: Karasal Yaşam.....	81
3.1.16 SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar.....	82
3.1.17 SKA 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar.....	84

4. ÖZEL YAKLAŞIM GEREKTİREN SKA'ların VE SKA HEDEFLERİNİN BELİRLENMESİ.....	87
4.1 SKA 1: Yoksulluğa Son.....	92
4.2 SKA 2: Açlığa Son.....	95
4.3 SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam.....	97
4.4 SKA 4: Nitelikli Eğitim.....	100
4.5 SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	102
4.6 SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon.....	103
4.7 SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı.....	105
5. ZORLUKLAR.....	109
6. ÖNERİLER.....	111
Referanslar.....	113
Kısaltmaların ve tanımların listesi.....	118
Kutu listesi.....	119
Şekil listesi.....	120
Tablo listesi.....	123
Annexes.....	124
Annex 1. TR33 JRC INDICATORS.....	124
Annex 2. TR33 ADDITIONAL INDICATORS.....	137
Annex 3. TR33 PROPOSED INDICATORS (NO AVAILABLE DATA).....	140
Annex 4. Analysis of SDG Targets and TR33 Regional Plan.....	145

ÖZET

TR33 SKA İzleme ve Değerlendirme Raporu, bölgesel verileri kullanarak TR33 Bölgesi'nin bakış açısı ve sürdürülebilir kalkınma amaçları arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır. SKA'lara ulaşma konusunda bölgenin ilerlemesini ve karşılaştığı zorlukları açıklar. Rapor, bölgesel veri platformlarının gelecekte yapmaları gereken iyileştirmelere yönelik tavsiyeler de içerir. Ekonomik büyüme, toplumsal kapsayıcılık, çevresel sürdürülebilirlik ve yönetim de dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınmayla ilgili kritik alanlarda TR33 Bölgesi'nin performansı üzerine kapsamlı bir analiz sunar.

Bu rapor politika yapıcılarının, paydaşların ve araştırmacıların TR33 Bölgesi'nin özel bağlamını daha iyi kavramasına, hedef odaklı müdahaleler ve politika değişiklikleri için ilgili alanları belirlemesine yardımcı olacaktır. Bölgenin sürdürülebilir kalkınma alanındaki ilerlemesini gözlemleyip değerlendirmek için hayati bir araçtır ve raporun nihayetinde TR33 Bölgesi'nde daha müreffeh ve kapsayıcı bir gelecek için karar verme süreçlerini yönlendirme potansiyeli vardır.

TR33 SKA İzleme ve Değerlendirme Raporu, 2030 Gündemini TR33 Bölgesi özelinde veri temelli takip etmek amacıyla JRC tarafından önerilen 83 gösterge ve ek göstergeleri analiz etmektedir. Raporda kullanılan veriler uluslararası, ulusal ve bölgesel veri kaynaklarından oluşmaktadır.

ÖNSÖZ

Hızla değişen küresel zorluklar çağında sürdürülebilir kalkınma ihtiyacı her zamankinden daha önemlidir. Bu sorunları ele almanın aciliyetini fark eden Birleşmiş Milletler, herkes için daha iyi ve daha sürdürülebilir bir gelecek sağlamak amacıyla evrensel bir eylem çağrısı olarak Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA'lar) ortaya koymuştur. "BÖLGELER2030: AB bölgeleri içerisinde SKA'ları izleme, veri açıklarını kapatma" projesi bu bağlamda ortaya çıkmıştır. Proje Türkiye'deki Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinden oluşan TR33 Bölgesi de dahil olmak üzere Avrupa'daki 10 bölgeye özellikle odaklanmaktadır.

TR33 Bölgesi, geniş coğrafi ve kültürel çeşitliliğiyle sürdürülebilir kalkınma için büyük potansiyele sahiptir. TR33 Bölgesi Türkiye'nin Batı illerinin önemli bir bölümünü kapsar ve eşsiz bir tarihe, doğal kaynaklara ve büyüyen ekonomik faaliyetlere ev sahipliği yapar. Bununla birlikte TR33 Bölgesi, çevresel tehlikeler ve ekonomik ve sosyal eşitsizlik riskleri ile de karşı karşıyadır.

Bu zorlukları aşmanın ve küresel sürdürülebilir kalkınma gündemine uyumlu hareket etmenin önemini fark eden ZAFER Kalkınma Ajansı (ZAFER), inisiyatif olarak BÖLGELER2030 Projesine katılmaya karar vermiştir. ZAFER, Türkiye'de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü altında faaliyet gösteren 26 kalkınma ajansından biridir.

Bu proje Avrupa çapında Düzey-II bölgelerinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını takip etmek adına göstergeler geliştirmek, test etmek ve bu göstergeleri iyileştirmek için uzmanlarla ve ortaklarla birlikte çalışmayı hedefler. Bunu yaparak, ilgili bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın mevcut durumu konusunda kapsamlı bir kavrayış sağlayıp hedefli müdahaleler ve politika çerçeveleri için yol açmayı hedeflemektedir.

Bu rapor, BÖLGELER2030 Projesi için ciddi bir kilometre taşı olup kapsamlı araştırmaların, istişarelerin ve veri analizlerinin sonucunu göstermektedir. TR33 Bölgesi bağlamında çeşitli SKA'ları ayrıntılı bir şekilde incelemek; sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma konusunda bölgenin ilerleyişini, karşılaştığı zorlukları ve fırsatları değerlendirmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemeyi ölçmek ve izlemek için SKA göstergelerini elzem araçlar olarak kullanmanın önemini de vurgular.

SKA göstergeleri politika yapımcıların, paydaşların ve daha genel anlamda toplumun, politikaların, girişimlerin ve müdahalelerin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemekteki etkinliğini değerlendirmesini sağlayan ölçülebilir göstergeler olarak işlev görür. Bu göstergeler ilerlemeyi takip etmek, açıkları belirlemek ve derhal dikkat edilmesi gereken alanlara öncelik vermek için bir araç sağlar. BÖLGELER2030 Projesi, SKA göstergelerini ölçüp izleyerek kanıt temelli karar verme olanağı sağlayıp gelecekteki politika ve eylemleri şekillendirebilecek veriye dayalı yaklaşımlar üretmeyi amaçlamaktadır.

Bu raporda her bir SKA ayrıntılı şekilde incelenmekte ve TR33 Bölgesi ile ilişkili olan spesifik göstergeler vurgulanmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi, ekonomik faaliyet, istihdam, ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençler ve belediye atık istatistikleri gibi göstergeler, dikkate alınan çok sayıdaki gösterge arasındadır. Bu rapor, bu göstergeleri ortaya koyup önemlerini vurgulayarak TR33 Bölgesi'nin karşılaştığı karmaşık zorluklar konusunda farkındalığı ve kavrayışı artırmayı hedeflemektedir. Bölgenin SKA'larla bağlantılı olarak mevcut durumu konusunda kapsamlı bir değerlendirme sağlamaktadır ve sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemeyi hızlandırmaya yönelik hedefli müdahaleler için tavsiyelerde bulunmaktadır.

BÖLGELER2030 Projesinin başarısı, projeye dahil olan tüm paydaşların toplu çabasına ve bağlılığına dayanmaktadır. Bu raporun sadece değerli bir kaynak olarak kullanılmasının yanında eyleme geçmek için ilham vermesi, bireylere ve kuruluşlara sürdürülebilir kalkınma yolunda somut adımlar atmaları için güç telkin etmesini umuyoruz. Birlikte çalışarak, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının prensiplerini ve hedeflerini benimseyen daha kapsayıcı, dirençli ve daha müreffeh bir TR33 Bölgesi inşa edebiliriz.

Bu uğraşlarımıza katkı veren tüm bireylere, kurumlara ve topluluklara en içten teşekkürlerimi sunarım. Umarım bu rapor TR33 Bölgesi ve ötesi için daha parlak bir geleceğin önünü açarak dönüştürücü bir değişimin başlangıcı olur.

Veli OĞUZ

Genel Sekreter

Yönetim Kurulu Üyesi

TEŞEKKÜRLER

Yazar, BÖLGELER2030 Projesine destekleri nedeniyle Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezinden Margarita Vega Rapun, Iraklis Stamos ve Alice Siragusa'ya teşekkürlerini sunar.

Yazar, bu raporun TR33 Bölgesi'nde hazırlanması konusundaki onaylarından ötürü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğüne teşekkür eder.

Yazar, onayları nedeniyle ZAFER Kalkınma Ajansı Yönetim Kuruluna ve Genel Sekreterine teşekkürlerini sunar.

Ayrıca yazar, TR33 bölgesel bakış açısı konusunda hazırlık sürecinin şekillendirilmesinde kapsamlı ve sistematik çabaları nedeniyle Proje Geliştirme ve Uygulama Birimine, bölgesel dinamiklerle verilerin seçimini eşlemedeki özel çabaları nedeniyle Planlama ve Bölgesel Koordinasyon Birimine teşekkürlerini iletir.

YAZAR

Melis Türker - JRC kısa dönem uzmanı (TR33 Bölgesi)

Bu Raporun Türkçeye çevirisi Qontent Group tarafından yapılmıştır.

YÖNETİCİ ÖZETİ

POLİTİKA BAĞLAMI

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar), dünyanın karşılaştığı önemli sosyal, ekonomik ve çevresel zorlukları ele almak amacıyla Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin benimsediği bir dizi küresel hedefi ifade eder. Bu amaçlar; 2030 yılına kadar yoksulluğu ortadan kaldırmayı, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi ve tüm insanların refahını sağlamayı hedeflemektedir. SKA'lar evrensel bir çerçeve sağlamaktadır ancak uygulanmaları için bölgesel bağlamı ve öncelikleri dikkate alan, her bir amaca özel geliştirilmiş yaklaşımlar gerekmektedir. Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi bu bağlamda BÖLGELER2030 Projesini tasarlamıştır. Sayıları artarak yürütülen ve yayınlanan Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporlarından (VLR) faydalanarak özellikle bölgesel düzeyde SKA'ların izleme çerçevelerinin kullanımı konusunda öngörü ve kavrayış üretmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye, 2030 Gündemini uyarlamak için 2016 ve 2019 yıllarında Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporları yayınlamıştır. SKA yerelleştirme çabaları kapsamında Türkiye'deki bazı iller ve ilçeler kendi Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporlarını hazırlamıştır. Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinden oluşan TR33 Bölgesi, SKA politikaları oluşturulurken dikkate alınması gereken eşsiz özellikler sunmakla birlikte birtakım zorluklarla da karşı karşıyadır. Sürdürülebilirliği sağlamak için TR33 Bölgesi'nin bir Bölge Planı, yenilik stratejisi ve toplumsal cinsiyet eşitliği planı bulunmaktadır. Bölge Planı, sürdürülebilirlik stratejisine ve eylem planına yönelik bütüncül bir yaklaşım oluşturmaya esas teşkil etmektedir.

Çeşitli seviyelerde politika kararları almak için bilgi sağlayan istikrarlı ve güvenilir yerel sonuç göstergelerinin bulunması, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için elzemdir. Bu göstergeler, hiç kimseyi ya da hiçbir yeri geride bırakmadan kapsayıcılığı sağlar.

ÖNEMLİ SONUÇLAR

TR33 SKA İzleme ve Değerlendirme Raporu, TR33 Bölgesi'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar) doğrultusunda ilerleyişinin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Rapordaki önemli bulgular ve tavsiyeler bu raporda vurgulanarak paydaşların ana bilgileri verimli bir şekilde kavraması sağlanmaktadır.

Rapor, geniş bir yelpazede bölgesel veriyi analiz ederek TR33 Bölgesi'nin perspektifinden SKA'lar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Ekonomik büyüme, toplumsal kapsayıcılık, çevresel sürdürülebilirlik ve yönetim de dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli boyutlarında bölgenin performansını değerlendirmektedir.

ANA BULGULAR

TR33 Bölgesi, yerleşik sürdürülebilirlik bakış açısını göstergelere ve SKA'lara dayalı izleme ve değerlendirme yaklaşımıyla birleştirmiştir. Ayrıca bu çalışma sayesinde Bölge, sistematik raporlama yoluyla sürdürülebilirlik stratejisinin ve çalışmalarının uluslararası düzeyde görünürliğini artırmıştır.

İLGİLİ VE GELECEKTEKİ JRC ÇALIŞMALARI

SKA'lar 2015 yılında yayınladıklarından bu yana Avrupa Komisyonu, SKA'ları yerelleştirme konusunda çaba sarf etmekte ve bu çabalarına devam etmeyi planlamaktadır. Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi, SKA'ları yerelleştirme üzerine projeler ve yayınlar tasarlayıp uygulamıştır. Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulmuş çerçeve yazılarından güç alarak çok sayıda sürdürülebilirlik projesi geliştirmiştir. Avrupa El Kitabı'ndan başlayıp ardından KENT2030 ile devam ederek ve bu raporun temelini oluşturan BÖLGELER2030'u daha da geliştiren JRC, bölgesel düzeydeki çalışmalarını giderek yoğunlaştırmaktadır. BÖLGELER2030 Projesi, bölgesel düzeyde SKA'lar ile ilgili bilgileri artırmayı ve sistematik hâle getirmeyi amaçlar.

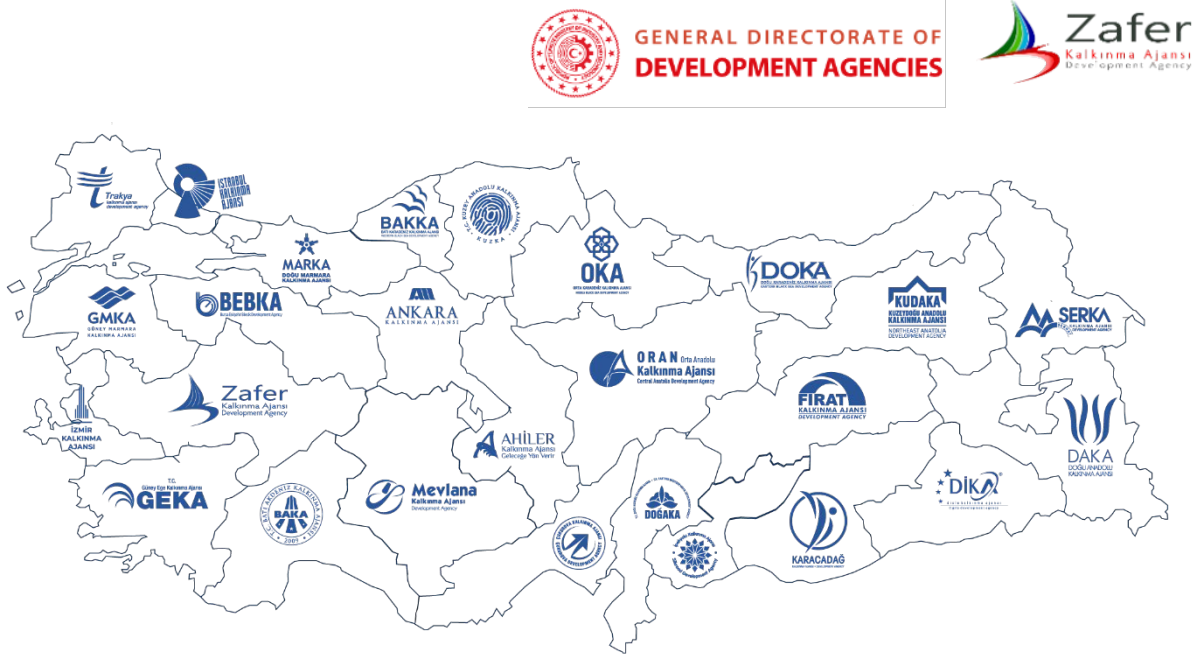

1. GİRİŞ

Türkiye'nin Kuzey Ege kesiminde yer alan TR33 Bölgesi 4 ilden oluşur: Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak. Bölge, Türkiye'deki 26 bölgesel kalkınma ajansından biri olan ZAFER Kalkınma Ajansı (bundan sonra ZAFER olarak geçecek) tarafından koordine edilmektedir. Ajansların organizasyonel yapısı kalkınma çabalarını farklı seviyelerde yönetip koordine etmekten sorumlu olan önemli rollerden oluşur. Ulusal düzeyde koordinasyonları, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. Kalkınma Ajansları Yönetim Kurulu, çoklu paydaşlı bir yapıya sahiptir. Kalkınma Kurulu, Kalkınma Ajanslarının danışma organıdır ve sivil toplum kuruluşlarından (STK'ler), özel sektörden ve kamu kurumlarından temsilcilerden oluşur. Varlık amacı sürdürülebilir, katılımcı politikalar geliştirilmesi için illerin dengeli bir şekilde temsilini sağlamaktır. Genel olarak, Kalkınma Ajanslarının örgüt yapısı; Farklı kamu, özel sektör ve sivil toplum düzeyleri arasında etkin koordinasyon ve iş birliğini temin edip kalkınma çabalarının ulusal öncelikler ve hedeflerle uyumlu olmasını sağlamaktır.

TR33, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA), İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ve ZAFER'in yer aldığı TR3 Bölgesi'ne dahildir. TR3 Bölgesi içerisindeki bölgeler arasında karşılaştırmalar yapılması mümkündür.

Şekil 1. Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansı

Kaynak: ZAFER Kalkınma Ajansı Sunumları

Hedef, bölgesel kalkınmanın hızlandırılması da dahil olmak üzere kaynakların uygun ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlarken kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini artırmaktır. Bu, Cumhurbaşkanının bölge içi ve bölgeler arası kalkınma eşitsizliklerini azaltmayı amaçlayan politikalarıyla da uyumludur.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar) duyurulduktan sonra Türkiye'de sürdürülebilirlik çabaları hız kazanmıştır. Türkiye, sırasıyla 2016 ve 2019 yıllarında Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme (VNR) yayınlayan ilk ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'nin VNR'leri, 2030 Gündemini benimseyerek sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunma konusuna devletin bağlılığını vurgulamıştır. Türkiye'deki son altı Kalkınma Planı, sürdürülebilir kalkınmayı temel almıştır. Özellikle de 10 ve 11. Kalkınma Planlarında sektörel ve tematik politika ve strateji belgelerine ek olarak yeşil büyüme yaklaşımı yaygınlaştırılmıştır. Türkiye'deki hemen hemen her bakanlık, politika ve stratejilerini SKA'lar ile uyumlu hâle getirmek için çalışmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (bundan sonra TÜİK), SKA verilerini izlemekten sorumlu olan organdır. TÜİK, ulusal düzeyde SKA hedeflerini ve göstergelerini sağlayan SKA Açık Veri Platformunu yayımlamıştır. SKA göstergeleri genelde ulusal düzeyde paylaşılsa da bu platform, bu göstergelere farklı seviyelerde erişimi iyileştirir.

Bölgesel sürdürülebilirlik çabaları, TR33 Bölgesi'nde ulusal vizyon hedeflerini takip etmektedir. TR33 Bölgesi Bölge Planı (2024-2028), bölgesel politika için SKA'lar ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Her bir strateji; kırsal alanlarda geliri artırma, dezavantajlı grupların katılımını artırma ve yeşil endüstri teknolojilerine dönüşümü kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Diğer yandan, ZAFER ise yalnızca TR33 Bölgesi Bölge Planıyla değil aynı zamanda TR33 Yenilik Stratejisi (2013), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Planı (2021), Yerel Ekonomik Gelişim Programları (YEGEP) (2015, 2016 ve 2019) ve TR33 Girişimcilik için Strateji ve Eylem Planı (2019) aracılığıyla bölgesel sürdürülebilirliği sağlama yönünde politikalar tasarlamıştır.

2022 yılında ZAFER, sürdürülebilirlik çabalarını uluslararası düzeyde anlatmak için "BÖLGELER2030: AB bölgelerinde SKA'ları izleme, veri açıklarını kapatma" etkinliğini gerçekleştirmiştir. TR33 Bölgesi, projeye katılma hedeflerini belirtmiştir ve bu hedefler arasında bölgesel bir düzeyde SKA'ların ilerleyişini izlemeyi amaçlayan bir gösterge çerçevesi oluşturmak için JRC uzmanlarıyla birlikte çalışmak da bulunmaktadır. Nihai amaç, 2030 Gündemiyle karşılaştırılabilir ve tutarlı olan sürdürülebilir politikalar hakkında farkındalığı artırmak ve böylece çeşitli bölgesel alanlarda sürdürülebilirlik yönündeki tedbirlerin uygulanmasını desteklemektir.

TR33 Bölgesi'nde VLR daha yayınlanmamış olsa da, 2023 Ocak ayında ZAFER tarafından düzenlenen BÖLGELER2030 Projesi ve Sürdürülebilir Kalkınma çevrimiçi açılış toplantısında TR33 Bölgesi'nde konu üzerine farkındalığı artıran SKA'lar ve VLR'ler üzerine sunumlar yer almıştır. SKA'lar ve VLR'ler ile ilgili bu kapasite geliştirme faaliyetleri, bölgesel paydaşlar arasında pozitif sinerji oluşturma potansiyeline sahiptir.

BÖLGELER2030 Projesi sırasında, uluslararası ve ulusal seviyelerde halka açık veri kaynakları kullanılarak bölgesel paydaşlarla birlikte TR33 Bölgesel SKA Veri Seti oluşturulmuştur. TR33 Bölgesi için önceliklendirilen göstergeler, bölgesel politika ve stratejilerle uyumlu olarak analiz edilen trendlerdir. Aynı zamanda, göstergeler TR31 ile TR32 Bölgeleri ve Türkiye ile karşılaştırılmaktadır.

Tablo 1. SKA ile uyumlu Bölgesel Yatırım (2010-2022), sektörel stratejiler ile SKA'lar ve finansal destek ile toplam yatırım arasındaki bağlantıyı açıklar.

Çevre alanı altı SKA (SKA-6, SKA-11, SKA-12, SKA-13, SKA-15) ile ilişkiliydi, 1,76 milyon Euro finansal destek ve 5,54 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Enerji alanı üç SKA (SKA-7, SKA-11, SKA-12) ile ilişkiliydi, 8,02 milyon Euro finansal destek ve 12,41 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Sanayi alanı iki SKA (SKA-8, SKA-9) ile ilişkiliydi, 15,31 milyon Euro finansal destek ve 31,84 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Sosyal alan üç SKA (SKA-1, SKA-5, SKA-10) ile ilişkiliydi, 6,67 milyon Euro finansal destek ve 11,69 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Eğitim alanı bir SKA (SKA-4) ile ilişkiliydi, 1,59 milyon Euro finansal destek ve 1,75 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Turizm alanı iki SKA (SKA-8, SKA-11) ile ilişkiliydi, 5,47 milyon Euro finansal destek ve 13,42 milyon Euro toplam yatırım almıştı.

Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre, 2022 Aralık itibarıyla TR33 Bölgesi'nin toplam nüfusu yaklaşık 3,2 milyondur. TR33 Bölgesi'nin en büyük ili olan Manisa'nın nüfusu neredeyse 1,5 milyondur ve onu yaklaşık 700 bin ile Afyonkarahisar, 600 bin ile Kütahya ve 400 bin ile Uşak takip etmektedir.

Tablo 1. SKA ile uyumlu Bölgesel Yatırım (2010-2022)

Alanlar	İlgili SKA'lar	Finansal Destek (€)	Toplam Yatırım (€)
Çevre	SKA-6, SKA-11, SKA-12, SKA-13, SKA-15	1.763.968	5.544.520
Enerji	SKA-7, SKA-11, SKA-12	8.016.865	12.409.349
Sanayi	SKA-8, SKA-9	15.311.348	31.841.843
Sosyal	SKA-1, SKA-5, SKA-10	6.673.913	11.690.820
Eğitim	SKA-4	1.589.925	1.750.007
Turizm	SKA-8, SKA-11	5.465.809	13.417.764
TOPLAM		38.821.830	76.654.303

Kaynak: ZAFER Kalkınma Ajansı

TR33 Bölgesi'ndeki cinsiyet dağılımı oldukça dengelidir, kadın sayısı erkek sayısından biraz daha fazladır. Aralık 2022 verilerine göre bölgedeki erkek nüfusu yaklaşık 1,584 milyon iken kadın nüfusu 1,587 milyon civarındadır.

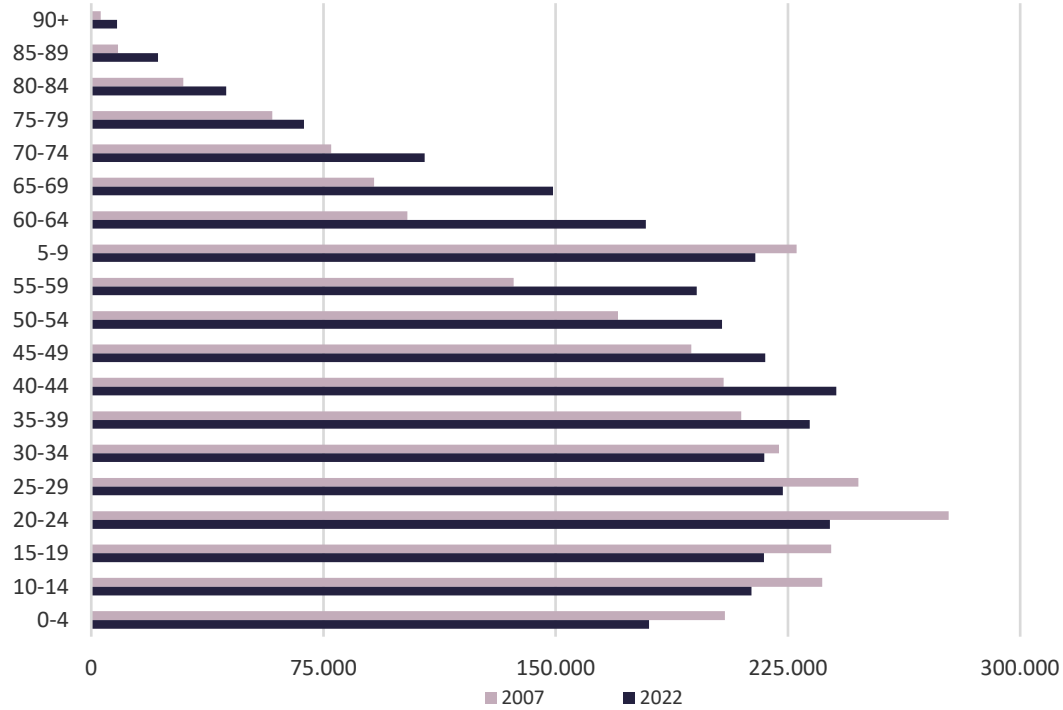
TR33 Bölgesi'nin nüfusunun yaşlandığı açıktır. TR33 Bölgesi'nin 2007 ve 2022 yılları nüfusları arasındaki karşılaştırma, yeni doğan sayısında ciddi bir düşüş olduğunu ortaya koymaktadır. Veriler, nüfusta yaşlanma eğilimi olduğunu göstermektedir. Daha yüksek yaş grupları (60-64, 65-69, 70-74 vb.) sayıca ciddi artışlar göstermektedir, bu durum da nüfusun daha büyük bir bölümünün yaşlı grubuna girdiğine işaret etmektedir.

Tablo 2. TR33 Bölgesi Nüfusu (2022)

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak
Toplam	747 555	580 701	1 468 279	375 454
Erkek	373 459	286 833	737 888	186 693
Kadın	374 096	293 868	730 391	188 761

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Şekil 2. 2007-2022 TR33 Nüfusu (yaş dağılımı)

Kaynak: TÜİK

TR33 Bölgesi, Türkiye ortalamasına göre yüksek okuryazarlık oranına sahiptir. 2021 yılında TR33 Bölgesi'nde okuryazarlık oranı %98 iken, Türkiye'de aynı yıl bu oran %97'dir. Okuryazarlık oranı her yıl artmaktadır. Bölgede Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyonkarahisar), Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi (Afyonkarahisar), Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Manisa), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya), Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi (Kütahya) ve Uşak Üniversitesi (Uşak) de dahil olmak üzere 6 üniversite bulunmaktadır.

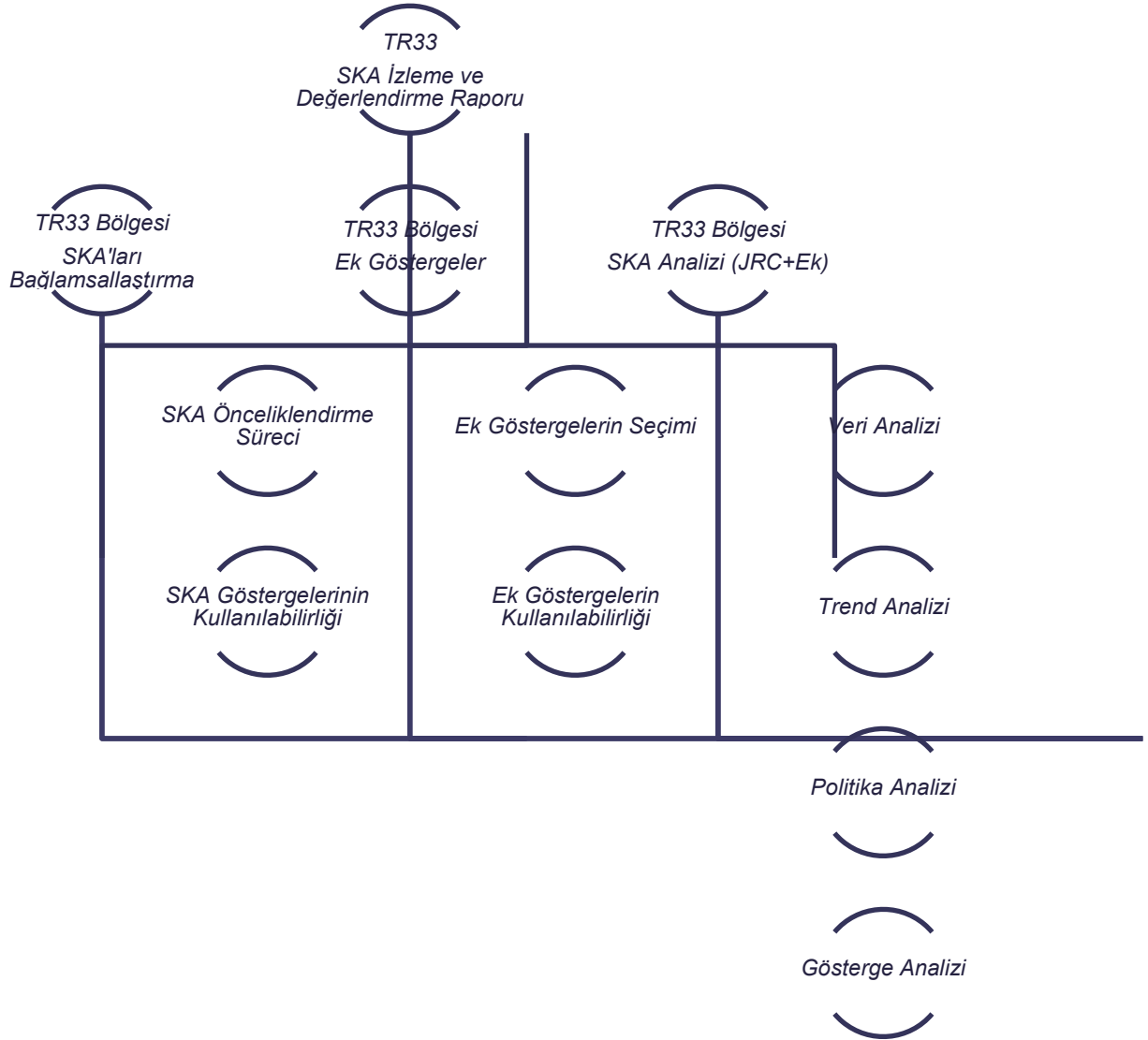
Bölgede istihdamı sağlayan başlıca sektörler tarım, imalat ve turizmdir. İmalat sektörü C10-gıda ürünleri, C13-tekstil, C23-metalik olmayan mineral ürünleri, C25-üretmiş metal ürünler, C28-makine ve ekipman, C29-motorlu taşıt ve römorklara dayanmaktadır. Turizm, bölgedeki hizmet sektörünün önemli bir kısmını oluşturur. Bölgede 11 turizm merkezi, 18 müze, 12 beş yıldızlı otel ve 4 uluslararası destinasyon bulunmaktadır. Ayrıca, tarım ve sanayide sürdürülebilir üretim öne çıksa da turizmde sürdürülebilirlik sağlama amacı da TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) içerisinde bölgesel kalkınma alanına dahil edilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'de Kuzey Ege (TR33) Bölgesi, sürdürülebilir kalkınmaya özellikle odaklanarak ulusal politikalar ve hedeflerle uyumlu bir Şekilde bölgesel kalkınmaya yönelik aktif bir çalışma içindedir. Farklı kamu, özel sektör ve sivil toplum düzeylerinin koordinasyonu ve iş birliği aracılığıyla ZAFER; kalkınma eşitsizliklerini azaltırken bölgenin ekonomisini, çevresini ve sosyal refahını iyileştirmek için çeşitli stratejiler ve eylem planları uygulamaktadır. abaları 2030 Gündemi ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla uyumludur, bu amaçlara yönelik ilerlemeyi izlemek ve raporlamak için adımlar atmaktadırlar. Genel olarak, TR33 Bölgesi'nin sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığı ve bu amaçla devam eden çabaları takdire Őayandır, bölgeye ve ötesine pozitif değişiklik getirme potansiyeline sahiptir.

2. METODOLOJİ

Bu bölüm, JRC tarafından önerilen TR33 Bölgesel göstergelerini ve ek göstergeleri geliştirmek için kullanılan metodolojiyi özetlemektedir. Metodoloji TR33 Bölgesi SKA'ları Bağlamsallaştırma, TR33 Bölgesi SKA Analizi ve TR33 Bölgesi Ek Göstergeleri olmak üzere üç aşamadan oluşur. Bu aşamalar, nihai TR33 SKA İzleme ve Değerlendirme Raporunu elde etmek için daha derinlemesine adımlar içermektedir.

Şekil 3. Metodoloji Şeması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

2.1 TR33 Bölgesi SKA'ları Bağlamsallaştırma

Bu aşama SKA Önceliklendirme Sürecini, TR33 Bölgesi için SKA Göstergelerinin Kullanılabilirliğini ve Ek Göstergelerin seçimini kapsamaktadır. Bununla birlikte, bu göstergeleri TR33 Bölgesi'ne adapte etmek, ek göstergeler tespit etmek, verilerin doğrulanmasını gerçekleştirmek ve veri kaynaklarını genişletmek de söz konusudur.

2.1.1 SKA Önceliklendirme Süreci

Bu süreç üç adımdan oluşur. Bunlar;

- TR33 Bölgesi göstergeleri için masa başı araştırması yapmak
- Önceliklendirme için TR33 Bölgesi'nin paydaşlarıyla anketler yapmak
- ZAFER uzmanlarıyla TR33 Bölgesi için SKA'ları önceliklendirmek

2.1.2 TR33 Bölgesi için SKA Göstergelerinin Kullanılabilirliği

Önceki adımda TR33 Bölgesi için SKA'ların önemini sürecini takiben, JRC tarafından önerilen liste üzerinden önceliklendirilen SKA'lar ve alt hedefleri için veri kaynakları incelenmiştir.

2.1.3 Veri Doğrulama

İlk olarak, JRC tarafından önerilen uluslararası ve ulusal veri kaynakları gözden geçirilmiştir. Önerilen kaynaklar, TR33 özelinde veri içeriyorsa bu kaynaklar kullanılmıştır.

JRC tarafından önerilen kaynaklarda TR33 özelinde veri bulunmaması durumunda TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) ve Türkiye Cumhuriyeti resmi kurumlarından gelen veriler incelenmiştir.

Standartlaştırılmış ve tutarlı doğası gereği özellikle TÜİK göstergeleri tercih edilmiştir. TÜİK her veri seti için meta veri sunduğundan ve JRC tarafından önerilenlerle hesaplama yöntemlerinin karşılaştırılabilmesini de sağladığından, birincil kaynak olarak TÜİK seçilmiştir. TÜİK tarafından kullanılan hesaplama yöntemi istikrarlıdır ve veriler doğrudan TÜİK kaynağından elde edilmektedir. Hesaplama yönteminin farklı olduğu ancak verilerin yine de ilgili SKA göstergesiyle uyumlu olduğu ve TR33 Bölgesi'nin sürdürülebilirliğini ölçebildiği durumlarda meta veri ayrıntıları sağlanmış ve veriler listeye dahil edilmiştir.

2.2 TR33 Bölgesi SKA Analizi

Bu aşamada bölge ve sürdürülebilirlik bağlamında göstergeleri değerlendirmek için gösterge analizi, veri analizi, trend analizi ve politika analizi olmak üzere dört birincil analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizler, bölgesel faktörleri ve onların sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumluluğunu dikkate alarak göstergelerin kapsamlı bir analizini sağlar.

2.2.1 Gösterge Analizi

Önceki aşamada JRC tarafından önerilen TR33 bölgesel göstergelerinin belirlenmesinin ardından gösterge analizi gelir; veri kaynağı, türü ve çeşitliliği üzerine seçili göstergelerin analizini içerir.

2.2.2 Veri Analizi

Seçili TR33 JRC göstergeleri ve TR33 ek göstergeleri için veriler OECDSTAT, EUROSTAT (diğer kaynaklar aşağıda tanımlanmıştır) olmak üzere ilgili veri tabanlarından elde edilmiştir. TR33 Bölgesi için TR31, TR32 ve Türkiye'deki ulusal düzey verileriyle göstergelerin karşılaştırılması tercih edilmiştir. Tercihin sebebi, TR3 bölgesi içerisinde bulunan TR33 Bölgesi için en iyi mukayesenin komşu TR31 ve TR32 bölgeleriyle yapılacak olmasıdır. Ek olarak, verilerin ulusal düzeyde karşılaştırılması da TR33'ün ülke içerisinde sürdürülebilirlik açısından ilişkisinin ve konumunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Verileri yıllar içinde mukayeseli olarak analiz ederken meydana gelen ciddi artışlar ve düşüşler, bölgesel dinamiklerle ilişkili olarak açıklanmaktadır.

2.2.3 Trend Analizi

TR33 trend analizi için ilk olarak göstergelerin normatif değerleri belirlenmiştir. Artan ya da azalan trendleri belirlemek ve bunların pozitif mi negatif mi yoksa sabit mi olduğunu yorumlamak için göstergeler analiz edilmiştir. Analiz için, 2015 ve öncesi verilerin bulunması bir ön koşuldur. Ek olarak, yalnızca düzenli verileri bulunan göstergeler değerlendirilmiştir. 2 yıl ya da daha uzun süre veri eksikliği olan göstergeler trend analizine dahil edilmemiştir. Son olarak, ciddi sapmalar bulunan göstergeler analizden çıkarılmıştır.

Analize dahil olanlar:

- 2015 ya da öncesinden başlayarak yıllık verisi olan göstergeler

Analizden çıkarılanlar:

- Ciddi sapmalar olan göstergeler
- 2 yıl ya da daha uzun süre veri bulunmayan göstergeler

2015 ya da öncesinden başlayarak
yıllık verisi bulunan göstergeler

- Ciddi sapmalar olan göstergeler
- 2 yıl ya da daha uzun süre
veri bulunmayan göstergeler

2.2.4 Politika Analizi

Veri ve trend analizine ek olarak göstergeler ayrıca bölgesel politika bağlamında da analiz edilmiştir. Göstergeleri değerlendirmek amacıyla bu analizde özellikle TR33 Bölgesi için geliştirilmiş olan TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) ve TR33 Yenilik Stratejisi (2013) kullanılmıştır. Ayrıca, ulusal düzeyde hazırlanmış olan Türkiye Ulusal Gözden Geçirme Raporu (VNR) 2019, temel politika analizi için bir girdi görevi görmektedir.

2.3 TR33 Bölgesi Ek Göstergeler

Bu aşamada, SKA'ları izlemek ve değerlendirmek için belirlenen ek gösterge metodolojisi ve trendleri açıklanmaktadır. Ek göstergelerin seçimi, SKA'ların ve TR33 Bölgesi Bölge Planı'nın alt göstergelerine dayanmaktadır. Bölgesel verilerin, mümkün olduğunca fazla oranda TÜİK gibi kamuya açık kaynaklardan alınması tercih edilir. Ayrıca, karşılaştırma için uygun olan gösterge setleri elde etmek amacıyla öncelikli olarak yüzdelere, ve oranlar kullanılır. Ek göstergeleri belirleme süreci aşağıda belirtildiği şekilde altı adımdan oluşur.

- 1. Adım:** SKA alt göstergelerinin önceliklendirilmesi
- 2. Adım:** Türkiye'nin SKA göstergelerinin bağlamına oturtularak seçilmesi
- 3. Adım:** TR33 Bölgesel göstergelerinin seçimi
- 4. Adım:** Seçili göstergelerin uyumlu hâle getirilmesi
(SKA alt göstergeleri, Türkiye SKA göstergeleri ve TR33 Bölgesel göstergeleri)
- 5. Adım:** ZAFER uzmanlarıyla göstergelerin değerlendirilmesi
- 6. Adım:** TR33 Ek Gösterge Listesinin Sonuçlandırılması

1. Adım: SKA alt göstergelerinin önceliklendirilmesi

Bu adımda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) alt göstergeleri önceliklendirilir. Her bir gösterge TR33 Bölgesi'nin amaçları ve hedefleriyle ilişkili olarak önem ve uygunluk açısından değerlendirilir. Öncelikler belirlenerek hangi alt göstergelerin daha yakından incelenmesi ve izlenmesi gerektiği belirlenir.

2. Adım: Bağlamsallaştırma aracılığıyla Türkiye'nin SKA göstergelerinin seçimi

Türkiye için en uygun ve en ilgili olan seçili SKA göstergeleri, TR33 Bölgesi'nde bağlamsallaştırılır. Bu bağlamsallaştırma, seçili göstergelerin Türkiye ve TR33 Bölgesi arasındaki sürdürülebilir kalkınma çabalarını doğru biçimde yansıtmalarını sağlar.

3. Adım: TR33 Bölgesel göstergelerinin seçimi

Bu adımda, TR33 Bölgesi Bölge Planı'ndan seçilen göstergeler TR33 Bölgesi'ne özeldir. Bu göstergeler; bölgenin eşsiz özelliklerini, ihtiyaçlarını ve kalkınma hedeflerini yansıtır.

4. Adım: Seçili göstergelerin uyumlu hâle getirilmesi

Bu adımda SKA alt göstergeleri, Türkiye'nin SKA göstergeleri ve TR33 Bölgesel göstergeleri arasından seçilen göstergeler bir araya getirilir. Farklı seviyelerde tutarlılık ve uyumluluk sağlanması amacıyla bu göstergelerle uyumlu hâle getirilirler. Bu uyumlu hâle getirme işlemi, ilerlemeyi ölçmek için birleşik bir çerçeve sağlayarak etkin izleme ve değerlendirmeye olanak sağlar.

5. Adım: ZAFER uzmanlarıyla göstergelerin değerlendirilmesi

Bu adım sırasında seçili göstergeler, ZAFER'den uzmanlarla iş birliği içerisinde değerlendirilir. Bu uzmanlar göstergelerin uygunluğunu, güvenilirliğini ve etkinliğini değerlendirmek için gerekli bilgi ve uzmanlığa sahiptir. Sağladıkları bilgiler ve geri bildirimler gösterge seçiminin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayarak göstergelerin karar verme yönünde anlamlı ve doğru bilgiler vermesini sağlar.

6. Adım: TR33 Ek Göstergeler Listesinin Sonuçlandırılması

Son adım, TR33 Ek Göstergeler Listesinin tamamlanmasını ve sonuçlandırılmasını içerir. Liste; önceliklendirme, seçim, uyumlu hâle getirme ve değerlendirme süreçlerinden geçmiş göstergeleri içermektedir. TR33 Bölgesi'nde SKA'ları ve ulusal sürdürülebilirliği izlemek ve değerlendirmek için kapsamlı ve sağlam bir göstergeler kümesi görevi görür.

3. JRC TARAFINDAN ÖNERİLEN GÖSTERGE SETİNDEKİ GÖSTERGELERİN ANALİZİ

"JRC Tarafından Önerilen Gösterge Setindeki Göstergelerin Analizi" adı verilen bu bölümde; JRC tarafından belirlenen verilerin TR33 Bölgesi'nde bulunup bulunmadığına bakılmış ve ilgili veri kaynaklarına ve SKA'lara göre analizi yapılmıştır.

Tablo 3. JRC Tarafından Önerilen Gösterge Setinin Analizi

SKA	SKA Hedefi Sayısı	Gösterge Sayısı
SKA 1 Yoksulluğa Son	3	4
SKA 2 Açlığa Son	3	4
SKA 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam	4	5
SKA 4 Nitelikli Eğitim	5	7
SKA 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	4	7
SKA 6 Temiz Su ve Sanitasyon	2	4
SKA 7 Erişilebilir ve Temiz Enerji	3	4
SKA 8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	6	10
SKA 9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	2	5
SKA 10 Eşitsizliklerin Azaltılması	2	2
SKA 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	4	9
SKA 12 Sorumlu Üretim ve Tüketim	3	3
SKA 13 İklim Eylemi	1	4
SKA 14 Sudaki Yaşam	2	3

SKA 15 Karasal Yaşam	2	4
SKA 16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	2	4
SKA 17 Amaçlar İçin Ortaklıklar	4	4
TOPLAM	52	83

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

JRC göstergeleri, ilgili 83 göstergeyle toplam 52 SKA hedefini kapsar. SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), 6 hedefle ve 10 göstergeyle en yüksek hedef ve gösterge sayısına sahiptir.

SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 5 (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) sırasıyla 9, 7 ve 7 göstergeye sahiptir.

JRC göstergeleri yoksulluğun azaltılması, eğitim, sağlık, ekonomik büyüme, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, iklim eylemi, amaçlar için ortaklıklar dahil olmak üzere çeşitli konuları kapsar.

Genel olarak, JRC göstergeleri çok çeşitli SKA'ları ve hedefleri kapsar, bu da sürdürülebilir kalkınmaya kapsamlı bir yaklaşımı gösterir. SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) ve SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar) için yüksek sayıda hedef ve gösterge bulunması, JRC'nin sürdürülebilir kalkınma kapsamında kentsel gelişime ve ekonomik gelişime özellikle önem verdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, SKA'lar için JRC göstergelerinin analizi; çeşitli konular ve hedefleri kapsayarak sürdürülebilir kalkınmaya sağlam ve kapsamlı bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. JRC göstergeleri, SKA'lara yönelik ilerleme konusunda değerli bilgiler sağlar, gelişim ve müdahale alanlarını belirlemeye yardımcı olabilir.

Tablo 4. JRC tarafından önerilen TR33 gösterge setinin analizi

SKA	SKA Hedef Sayısı	Gösterge Sayısı
SKA 1 Yoksulluğa Son	1	1
SKA 2 Açlığa Son	2	2
SKA 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam	4	4
SKA 4 Nitelikli Eğitim	5	7
SKA 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	2	3
SKA 6 Temiz Su ve Sanitasyon	2	2
SKA 7 Erişilebilir ve Temiz Enerji	1	1
SKA 8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	4	7

SKA 9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	1	2
SKA 10 Eşitsizliklerin Azaltılması	1	2
SKA 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	4	7
SKA 13 İklim Eylemi	1	3
SKA 16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	1	1
SKA 17 Amaçlar İçin Ortaklıklar	2	2
Toplam	31	44

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Aşağıda, TR33 Bölgesi'ndeki mevcut SKA hedeflerinin verilen verilere dayalı olarak yapılmış bir analizi yer almaktadır:

- TR33 Bölgesi, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacına (SKA) yayılmış 31 SKA hedefi için bölgesel göstergelere sahiptir.
- Bölgenin denize kıyısı olmaması sebebiyle SKA 14 öncelikler arasında yer almamaktadır.
- Şu anda SKA 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim) ve SKA 15 (Karasal Yaşam) için mevcut ya da alternatif gösterge bulunmamaktadır.
- SKA 4; 5 hedef ve 7 gösterge ile TR33 Bölgesi'nde en fazla hedef sayısına sahiptir.
- SKA ve SKA 11; 4'er hedef ve 7'şer gösterge ile ikinci en yüksek hedef sayısına sahiptir.
- SKA 1, 7, 9, 10, 13 ve 16; 1 hedef ile 1 göstergeye sahiptir.
- TR33 Bölgesi'nde 31 hedef için toplam 44 gösterge bulunmaktadır.

Mevcut göstergeler gösteriyor ki TR33 Bölgesi, SKA'lara ulaşma konusunda kararlıdır ve 2030 Gündemiyle uyumlu hedefler ve göstergeler belirlemiştir. SKA 4 Nitelikli Eğitim için yüksek sayıda hedef ve gösterge bulunması, TR33 Bölgesi'nin eğitime öncelik verdiğini göstermektedir. Benzer bir şekilde SKA 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam ile SKA 8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme için çok sayıda hedef bulunması, bölgede sağlık ve ekonomik kalkınmaya verilen öneme işaret etmektedir. Gösterge sayısı, açık şekilde her bir SKA için ne kadar veri bulunduğuna işaret etmektedir.

Sonuç olarak, TR33 Bölgesi'nde mevcut SKA hedefi sayısının analizi, bölgenin SKA'lara ulaşmak için kararlı olduğunu, sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı ve bütünleşik bir yaklaşım oluşturduğunu göstermektedir. Çeşitli SKA'larda hedefler ve göstergelerin bulunması, bölgede sürdürülebilir kalkınma için aynı anda çok sayıda sorunu ele almanın önemini vurgulamaktadır.

Tablo 5. TR33 Bölgesi'nde veri kullanılabilirliğinin analizi

SKA

	SKA 1 Yoksulluğa Son	SKA 2 Açlığa Son	SKA 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam	SKA 4 Nitelikli Eğitim	SKA 5 Toplumsal Cinsiyet E-İtisi	SKA 6 Temiz Su ve Sanitasyon	SKA 7 Erişilebilir ve Temiz Enerji	SKA 8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	SKA 9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	SKA 10 Eşitsizliklerin Azaltılması	SKA 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	SKA 12 Sorumlu Üretim ve Tüketim	SKA 13 İklim Eylemi	SKA 14 Sudaki Yaşam	SKA 15 Karasal Yaşam	SKA 16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	SKA 17 Amaçlar İçin Ortaklıklar	Toplam
1. Amaca uygun	1	1	3	6	1	0	1	7	1	0	5	0	1	0	0	1	2	30
2. Uygun - Veri yok	3	3	2	1	6	4	2	3	4	2	4	3	3	0	2	3	2	47
3. 1'e 1 değiştirme	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
4. Alternatif gösterge	0	1	0	1	2	2	0	0	1	2	2	0	2	0	0	0	0	13
5. Amaca uygun değil	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	2	0	0	6
TR33 Son gösterge sayısı (1+3+4)	1	2	4	7	3	2	1	7	2	2	7	0	3	0	0	1	2	44
JRC Göstergeleri (1+2+5)	4	4	5	7	7	4	4	10	5	2	9	3	4	3	4	4	4	83

Bu tablo, Ortak Araştırma Merkezi (JRC) göstergelerinin 17 SKA için ilerlemeyi ölçmede amaca uygunluk analizini içermektedir. Her sütun şunları temsil eder:

Kutu 1. Analizlerin tanımı

SKA Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

JRC Göstergeleri Her bir SKA için JRC tarafından önerilen toplam gösterge sayısı

Amaca uygun: SKA doğrultusunda ilerlemeyi ölçmek için uygun olduğu düşünülen JRC göstergesi sayısı. Konuyla alakalı olmaları ve bölge seviyesinde veri bulunması nedeniyle bölge bu göstergelere öncelik verir.

Uygun - Veri yok: Amaca uygun olan ancak TR33 Bölgesi için şu anda kullanılabilir veri bulunmayan JRC göstergesi sayısı. Bölge seviyesinde veri bulunmamasına rağmen bölge, bu göstergelere öncelik verir.

1'e 1 değiştirme: Amaca uygunluk sayısını etkilemeden başka bir göstergeyle değiştirilebilecek JRC göstergesi sayısı. JRC tarafından sağlanan ilk kaynaktaki veri eksikliği nedeniyle aynı bölge, aynı gösterge için farklı bir veri kaynağını kullanır.

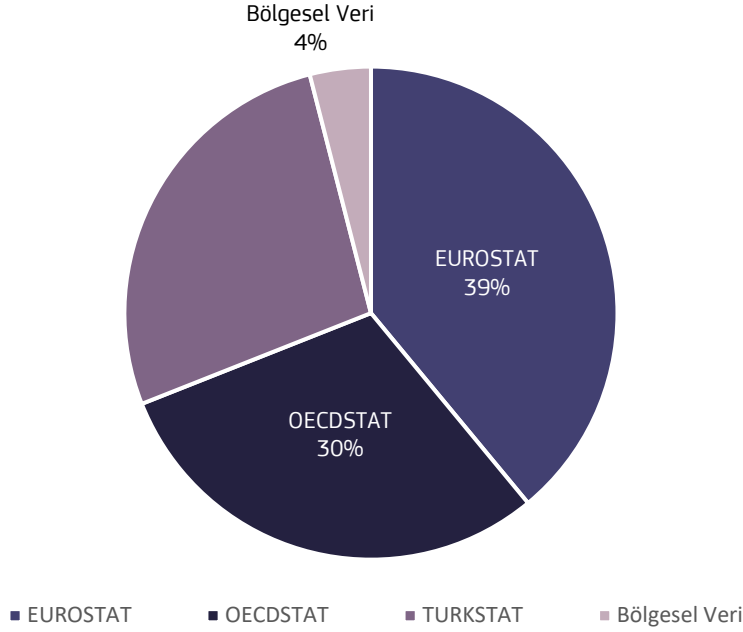
Alternatif gösterge: SKA doğrultusunda ilerlemeyi ölçmek için JRC göstergesi yerine kullanılan alternatif gösterge sayısı. Veri bulunmadığından dolayı bölge, SKA'nın benzer bir yönünü ölçmek amacıyla farklı veri kaynakları kullanır.

Amaca uygun değil: SKA doğrultusunda ilerlemeyi ölçmek için bölgede önceliklendirilmeye uygun olmadığı düşünülen JRC göstergesi sayısı.

Bu analizler TR33 Bölgesi gibi spesifik bir bölgede SKA doğrultusunda ilerlemeyi ölçmek amacıyla JRC göstergelerinin nasıl kullanıldığını, uyarlandığını ve değiştirildiğini anlamayı sağlar.

JRC tarafından TR33 Bölgesi için teklif edilen 83 gösterge arasından yalnızca 30 tanesi uygundu ve bunlar ilgili veri kaynakları ve ilgili SKA'lara göre analiz edildi. 44 gösterge (%50'den fazlası) TR33 Bölgesi ile ilişkili olsa da uluslararası kaynaklarda bu göstergeler için veri bulunmamaktadır. SKA 3 hedefinde yer alan bir gösterge uluslararası veri kaynaklarında bulunmaması sebebiyle TÜİK veri kaynaklarından elde edilerek 1'e 1 değiştirme başlığında verilmiştir. TR33 veya Türkiye ile ilgisi olmayan nükleer enerjiden enerji üretimi gibi altı göstergenin SDG 7, SDG 14 ve SDG 15'in amacı ile ilgisi olmadığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak, TR33 Bölgesi'nin okyanus ya da denize kıyısı yoktur ve bu nedenle bunlarla ilgili göstergelere öncelik verilmemiştir. Son olarak, tahmini toprak erozyonu ve arazi terki olmak üzere iki göstergeye TR33 Bölgesi'nde öncelik verilmemiştir. TR33 Bölgesi'nde SKA 15 ile bağlantılı göstergeler NUTS1 ya da NUTS3 seviyesinde bulunurken SKA 12 için veri bulunmamaktadır. TR33 Bölgesi için son gösterge sayısı 44'tür; 12, 14 ve 15 numaralı SKA'lar bu sayıya dahil değildir.

Şekil 4. TR33 Bölgesi'ndeki Veri Kaynakları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Verilere göre, analizde listelenen 44 mevcut göstergenin kaynakları, belirli bir veri kümesindeki her kaynak tarafından sağlanan verilerin yüzdesini ifade eder.

EUROSTAT, Avrupa Birliği'nin istatistik bürosudur, AB ve üye ülkeleri ile bazı AB dışı ülkeler hakkında önemli ölçüde istatistiksel bilgi sağlar.

OECDSTAT, üye ülkeleri için çok çeşitli ekonomik ve sosyal konu hakkında veri sağlayan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) istatistik portalıdır.

TÜİK, Türkiye ve nüfusu hakkında istatistiksel bilgilerin toplanması, derlenmesi ve yayınlanmasından sorumlu olan Türkiye ulusal istatistik kurumudur.

Son olarak, "Bölgesel Veri" kaynağı yerel ya da bölgesel yetkililer tarafından toplanan verileri ifade etmektedir ve genel veri setinin yalnızca düşük bir yüzdesini oluşturmaktadır.

Genel olarak uluslararası kaynaklar, farklı coğrafi bölgelerden ve hükümetin farklı düzeylerinden çok çeşitli veriler sağlamaktadır.

Ek-4'te, JRC tarafından belirlenen göstergeler, TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) öncelikleri ve eksenleri ile uyumlu şekilde analiz edilmiştir. Bu uyuşmada görüldüğü gibi, TR33 Bölgesi doğrudan bir Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisine sahip olmasa da sürdürülebilirlik göstergeleriyle doğrudan uyumlu önceliklere ve kalkınma odaklarına sahiptir. Bölgedeki sürdürülebilirlik verisinin miktarı ve kalitesi arttıkça planlarda öncelikleri ölçmek için daha kapsamlı analizler yapılabilecektir.

Bu bağlamda, SKA 1'e baktığımızda JRC veri setinden "Afetlerden etkilenen insanlar" göstergesi, Bölge Planında "Afet Yönetimi ve İnsan ve Toplum" ekseninde değerlendirilmiştir. Ek olarak; proaktif afet yönetimi için etkin önlemler uygulama, etkin koruma ve kurtarma yöntemleri, yoksullukla mücadele için kapsamlı ve etkin yöntemler uygulama, geniş çaplı etkinlik için sosyal hizmetlerin geliştirilmesi gibi Bölge Planı'nın (2014-2023) öncelikleriyle doğrudan uyumludur.

Diğer yandan SKA 7, bölge için önemli bir amaçtır. Ancak enerji yoğunluğu ya da enerji yoksulluğu ile ilgili bölge düzeyinde veri bulunmamaktadır. TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023), TR33 içerisinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmaya, geleneksel enerji üretim ve dağıtım altyapısını iyileştirmeye öncelik

vermiştir. Dokuz yıllık bir dönemi göz önünde bulundurduğumuzda geleneksel enerji dağıtım hatlarını geliştirmek de bu yıllar için ciddi önem arz etmekteydi. Şu anki değerlendirmelerimizde, yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin enerji payındaki artış da kritik öneme sahiptir. TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) içindeki "Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik üretimi" göstergesi; yaşanabilirlik, sarmalı, rekabetçilik sarmalı ve enerji ekseninde değerlendirilmektedir.

17 SKA'yı değerlendirirken, bölgeye uygun olan ve JRC tarafından belirlenmiş olan göstergeler TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) ile doğrudan uyumludur. Sonuç olarak, TR33 Bölgesi Bölge Planı; sürdürülebilirlik temelinde oluşturulmuştur, izleme ve değerlendirme amaçlarıyla uygun bir önceliklendirme, geliştirme eksenini ve sarmala sahiptir.

Tablo 6. TR33 Bölgesi için Trend Analizi

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend: Pozit/Negat/Sabit
1	Afetlerden etkilenen kişiler (En az bir orman yangınına maruz kalan nüfusun payı)	2001-2021	1.5 (korunmasızlığa maruz kalma)	Azalan	Trende dahil değil.
2	Organik tarım: Farklı mahsule sahip alanlar/ Üretim alanı (Hektar)	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)	Artan	Pozitif
2	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer)	2009-2015	2.3 (tarımsal üretkenlik)	Artan	Sabit
3	Covid-19'a bağlı ölümler	2020-2021	3.3 (salgınlar ve hastalıklar)	Azalan	Trende dahil değil.
3	Sağlık personeli	1993-2020	3.c (sağlık finansmanı ve işe alım)	Artan	Pozitif
3	Hastane yatakları	2002-2021	3.8 (evrensel sağlık güvencesi)	Artan	Pozitif
3	Bebek ölümleri	2013-2017	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)	Azalan	Trende dahil değil.
4	Kadınlar ve 30-34 ve Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları	2008-2021	4.5 (eğitimde toplumsal cinsiyet ve diğer eşitsizlikler), 4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)	Artan	Pozitif
4	Yükseköğretime kayıtlı öğrenciler	2013-2020	4.3 (mesleki ve yükseköğretim)	Artan	Pozitif
4	Eğitime katılım	2013-2020	4.3 (mesleki ve yükseköğretim)	Artan	Sabit

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend: Pozit/Negat/Sabit
4	Erken çocukluk eğitimine kayıtlı öğrenciler	2013-2020	4.2 (erken çocukluk eğitimine erişim)	Artan	Pozitif
4	Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar	2000-2021	4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)	Azalan	Pozitif
4	Seçili eğitim seviyelerine katılım oranları	2012-2020	4.1 (ilk ve orta öğretim)	Artan	Sabit
4	Genel ve mesleki programlara kayıtlı öğrenci dağılımı	2013-2020	4.3 (mesleki ve Yükseköğretim)	Artan	Negatif
5	Ev işleri nedeniyle iş gücüne katılmayan nüfus (1000) (Kadın/ 15-64 yaş)	2014-2022	5.4 (ücretsiz çalışma)	Azalan	Sabit
5	Parlamento Genel Seçimleri - Kadın aday sayısı	2011-2018	5.5 (kadınların katılımı ve liderliği)	Artan	Trende dahil değil.
5	Yarı zamanlı çalışmada toplumsal cinsiyet farkı	2006-2019	5.4 (ücretsiz çalışma)	Azalan	Sabit
6	İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%)	1998-2020	6.1 (suya evrensel erişim)	Artan	Trende dahil değil.
6	Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%)	1998-2020	6.3 (su kalitesi)	Artan	Trende dahil değil.
7	Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik üretimi	2019	7.2 (yenilenebilir enerjinin payı)	Artan	Trende dahil değil.

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend: Pozit/Negat/Sabit
8	Ekonomik faaliyet	2017-2020	8.5 (üretken istihdam)	Artan	Pozitif
8	İşsizlik	2017-2020	8.5 (üretken istihdam)	Azalan	Sabit
8	İstihdam	2011-2021	8.5 (üretken istihdam)	Artan	Sabit
8	Cari piyasa fiyatlarında GSYİH	2013-2021	8.1 (ekonomik büyüme)	Artan	Sabit
8	Temel fiyatlarla GVA (Brüt Katma Değer)	2017-2021	8.2 (ekonomik üretkenlik)	Artan	Trende dahil değil.
8	Uzun süreli işsizlik (12 ay veya üzeri)	2012-2020	8.5 (üretken istihdam)	Azalan	Pozitif
8	Ne istihdamda ne de eğitim öğretimde yer alan gençler	2006-2020	8.6 (ne istihdamda ne de eğitim öğretimde bulunmayan gençler)	Azalan	Pozitif
9	AR-GE personeli ve araştırmacılar	2018-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artan	Trende dahil değil.
9	Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknolojlü imalatta istihdam	2009-2019	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artan	Trende dahil değil.
10	Engelli kişilerde işsizlik	2014-2022	10.2 (durumundan bağımsız olarak dahil etme)	Azalan	Sabit
10	Eşdeğer hane halkı harcanabilir gelirine göre gini katsayısı: Gini katsayısı	2014-2022	10.4 (daha fazla eşitlik)	Azalan	Sabit
11	Barınma maliyetlerine ayrılan hane halkı giderleri	2003-2013	11.1 (barınmaya erişim)	Azalan	Trende dahil değil.

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend: Pozit/Negat/Sabit
11	Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs)	1995-2022	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)	Artan	Pozitif
11	Araç stoku (binek otomobiller)	2016-2020	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)	Azalan	Negatif
11	Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar))	1995-2021	11.3 (sürdürülebilir kentleşme)	Artan	Sabit
11	PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı µg/m ³ cinsinden ortalama düzeyde)	2001-2020	11.6 (çevresel etki)	Azalan	Sabit
11	Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus (%) ve toplam belediye nüfusu (%) içinde atık hizmetleri alan nüfus oranı	1998-2020	11.6 (çevresel etki)	Artan	Sabit
11	Trafik kazalarında mağdurlar	1990-2020	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)	Azalan	Negatif
13	CO2 Emisyonları	2008	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	Azalan	Trende dahil değil.
13	Sera Gazı Emisyonları	2001-2018	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	Azalan	Negatif
13	Soğutma ve ısıtma derecesi günleri	2001-2018	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	-	Trende dahil değil.
16	Son seçimlere katılım	2002-2015	16.6 (etkin kurumlar)	Artan	Trende dahil değil.

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend: Pozit/Negat/Sabit
17	Resmi Kalkınma Yardımı	2010-2022	17.2 (kalkınma yardımı taahhütleri)	-	Trende dahil değil.
17	Yabancı bölgelerde yapılan PCT ile ortak patent başvuruları	2001-2015	17.6 (bölgesel ve uluslararası işbirliği)	-	Trende dahil değil.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Trend analizine göstergeleri dahil etme metodolojisi, 2.2.3 Trend Analizi bölümünde ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bu bağlamda, analize dahil edilen göstergelere artan, azalan ya da hiç (-) olmak üzere başta normatif değerler atanmıştır. "Hiç" terimi, değerdeki artış ya da azalışın diğer değişkenlerle ilişkili olarak yorumlandığında anlam kazanması durumunda, bu göstergelerin değerinin "hiç" olarak düşünüldüğünü ifade eder. Örneğin, Resmi Kalkınma Yardımı sektöre, yardımı alan tarafa, zaman gibi değişkenlere bağlı olarak farklı şekilde değerlendirilebilir. Örneğin, yenilenebilir enerji sektöründe yüksek altyapı maliyetlerini azaltmak için sağlanan yardım, "artış" olarak yorumlanabilir. Ancak, 10 yıllık dönemde artmaya devam eden bir yatırım "artış" olarak düşünülebilir mi? Bağlama göre değişiklik gösterebilen bu tür tartışmaya açık göstergeler değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Ardından; pozitif mi negatif mi yoksa sabit bir trend mi gösterdiğini belirlemek için veri geçmişi incelenmiştir. Artan bir normatif değere sahip bir gösterge pozitif bir trende sahipse yıllar içerisinde verilerde ciddi bir artış gözlemlendiği anlamına gelmektedir. Benzer bir şekilde, artan bir normatif değere sahip bir gösterge negatif bir trende sahipse yıllar içerisinde ciddi bir düşüş meydana geldiğini ifade eder. Ancak sabit trendler temel alınan yıldan verilerin geldiği son yıla kadar ciddi değişiklik olmadan ufak dalgalanmalar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Şekil 9'da gösterilen "Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer) [işçi başına USD, sabit fiyatlar, sabit PPP, temel alınan yıl 2015. (Sayı)]" göstergesi için, TR33 Bölgesi'ndeki verilerin sabit olduğu net ve açıktır. Yıllar içerisinde ufak artış ve azalışlar olsa da trendin sabit olduğu söylenebilir. Diğer yandan, TR33 Bölgesi'ndeki üretkenlik göstergesinin artması beklenmektedir ve ilerleyişi yıllar içerisinde izlenmelidir.

2.2.3 bölümünde belirtildiği gibi, ciddi sapmaların olduğu göstergeler ve 2 yıl ya da daha uzun süre boyunca veri bulunmayan göstergeler trend analizine dahil edilmemiştir. Bu durum, "Trende dahil değil" ifadesiyle belirtilmektedir. Örneğin Şekil 6'da "Afetlerden etkilenen insanlar (En az bir orman yangınına maruz kalan nüfusun payı)" başlıklı göstergenin azalışta olması beklenmektedir. Ancak yıllar içerisinde ciddi dalgalanmalar olması ve veri eksikliği, trend analizinin yapılmasının önüne geçmiştir ve bu nedenle analize dahil edilmemiştir.

Göstergelerin normatif trendi toplamda 24 artan, 17 azalan ve 3 hiç olarak belirlenmiştir.

Trend analizinde toplamda 11 pozitif, 4 negatif, 13 sabit ve 16 trende dahil değil vardır.

3.1 TR33 Bölgesi'nde Trendlerin İstatistiksel Analizi

Bu bölümde, TR33 Bölgesi'nde JRC tarafından seçilen SKA göstergelerinin trendleri açıklanmaktadır. Bu, TR31, TR32 ve TR33 bölgelerini kapsayan TR3 Bölgesi ve Türkiye'nin SKA göstergeleri aracılığıyla karşılaştırılmasını ifade eder. TR33'ün üst seviye çerçeve ve Türkiye içerisindeki bölgelerle karşılaştırması yapılmıştır. Çünkü bu karşılaştırma, TR33 Bölgesi için daha derin bir kavrayış sağlamaktadır. Ek olarak, karşılaştırmalarda özellikle oranlar, hızlar ve yüzdeler açısından ulusal düzeyde Türkiye verilerinin makul şekilde yorumlanmasına izin verilmektedir. Sayılarla ilişkili olan göstergelerde Türkiye, grafiklerin daha rahat okunmasını sağlamak adına, kümelenmiş yığılmış sütun grafiği kullanılarak sunulmuştur.

Ayrıca, TR33 Bölgesi'ndeki 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı için belirlenen göstergeler, TR33 politikaları ve stratejileriyle uyum içindedir. Sonuç olarak, bölgesel politikaların göstergelere karşılık geldiği noktalar belirlenmiştir. JRC tarafından önerilen göstergeler, bölgesel düzeyde veri bulunmaması durumunda raporun ilgili bölümünde açıklanmaktadır. Örneğin, TR33 Bölgesi'ndeki SKA 5 göstergeleri, JRC tarafından 7 gösterge önerilmiş olmasına rağmen yalnızca 3 göstergeyi temsil etmektedir.

3.1.1 SKA 1: Yoksulluğa Son

TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) içinde yoksullukla mücadeleye yönelik kapsamlı ve etkin yöntemlere öncelik verilmiştir.

JRC tarafından önerilen SKA 1 göstergelerinden birinin TR33 Bölgesi'nde verisi bulunmaktadır. Afetlerden etkilenen insanlar, SKA alt hedefi 1.5 alt hedefi 1.5 korunmasızlığa maruz kalma ile bağlantılıdır.

"**Çok düşük çalışma yoğunluğu bulunan hanelerde yaşayan kişiler**", "**maddi ve sosyal yoksunluk**" ve "**yoksulluk ya da sosyal dışlanma riski taşıyan kişiler**" olmak üzere JRC tarafından önerilmiş olan 3 göstergenin bölgesel düzeyde verisi bulunmamaktadır. Bu üç gösterge SKA alt hedefi 1.1 aşırı yoksulluk ve 1.2 yoksulluğu azaltma ile bağlantılıdır. Ancak, TR33 Bölgesi'nde SKA1'i ölçmek için 4 yeni gösterge önerilmiştir. Bu veriler bölgesel düzeyde mevcut değildir.

Tablo 7. SKA 1 JRC Gösterge Analizi

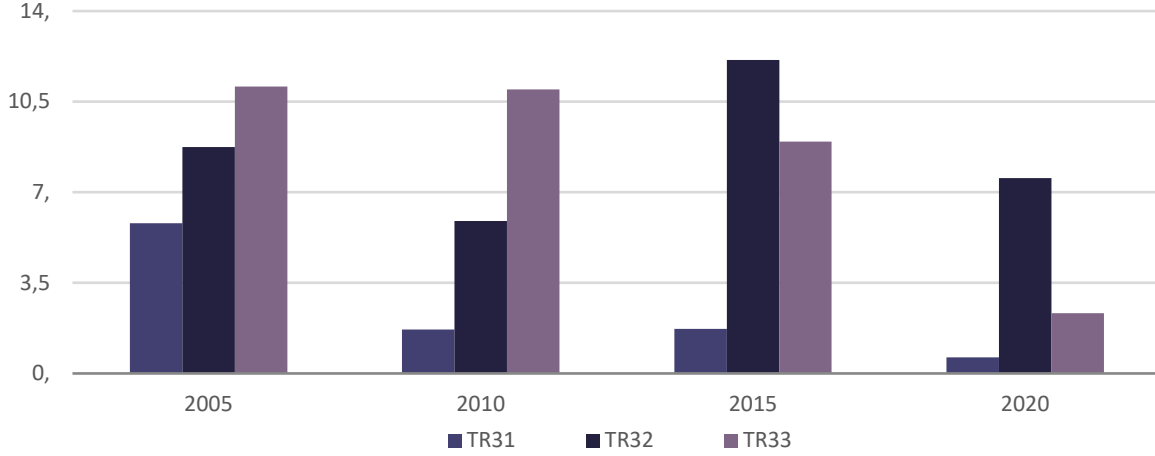
SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
1	Afetlerden etkilenen insanlar	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2001-2021	1.5 (korunmasızlığa maruz kalma)		+			
1	Maddi ve sosyal yoksunluk	Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulu İstatistikleri (EU-SILC)	2014-2021	1.1 (aşırı yoksulluk)	-				
1	Yoksulluk ya da sosyal dışlanma riski taşıyan kişiler	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2016-2020	1.2 (yoksulluğu azaltma)	-				
1	Çok düşük çalışma yoğunluğuna sahip hanelerde yaşayan kişiler	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2017-2021	1.2 (yoksulluğu azaltma)	-				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 1.5 - Korunmasızlığa Maruz Kalma

2030'a kadar yoksulların ve kırılgan durumda olan kişilerin dayanıklılık kazanmalarının sağlanması ve aşırı hava olayları ve diğer ekonomik, sosyal ve çevresel şoklar ve afetlere karşı kırılganlıkların azaltılması

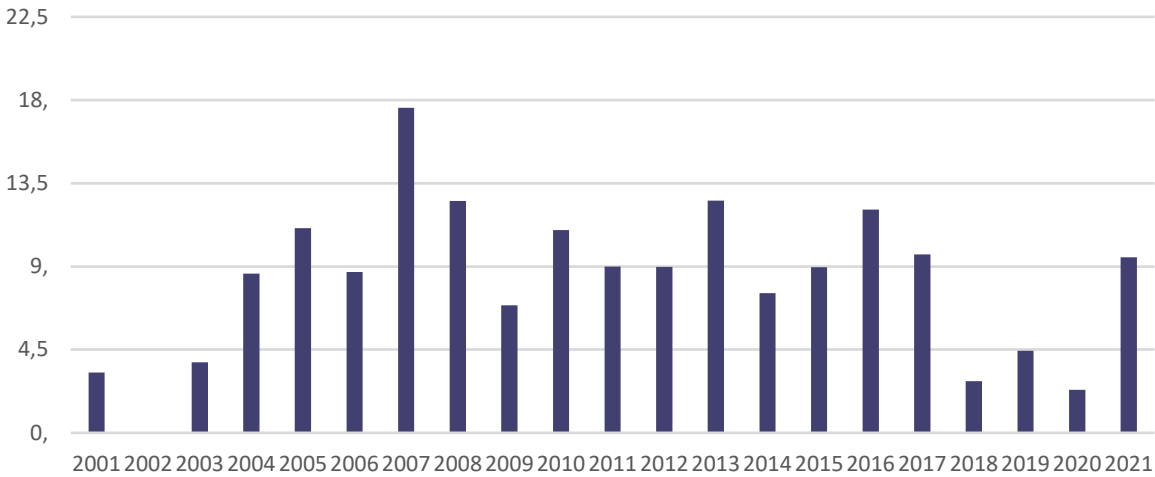
Şekil 5. En az bir orman yangınına maruz kalmış nüfusun payı (Oran)

Kaynak: OECDSTAT

20 yıllık veriye sahip olunması nedeniyle bu gösterge, 5 yıllık aralıklarla üç bölgenin bir karşılaştırmasını sunmaya çalışmaktadır. Bu sunum, okuyucunun verileri kolayca ayırt etmesini sağlamak için seçilmiştir. Verilerin genelde düzensiz olduğu belirtilebilir. Özellikle de Ege Bölgesi'nde orman yangını sayısı, kuraklık ve iklim değişikliği gibi faktörler nedeniyle yaz aylarında artmaktadır. Ancak bu yangınlardan etkilenen kişi oranı TR31 ve TR33 bölgelerinin 5 yıllık verilerinde azalan bir eğilim göstermektedir. Ancak TR32'de dalgalanmaktadır.

Şekil 6. En az bir orman yangınına maruz kalmış nüfusun payı (Oran) (TR33)

Kaynak: OECDSTAT

Şekil 6, TR33 Bölgesi'nin nüfusuna tahmin edilemez bir tehdit oluşturan orman yangınlarının yıllar ve bölgeler arasında önemli ölçüde değiştiğini göstermektedir.

11. Kalkınma Planı (2019-2023) ve TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2034) içinde Afet Yönetimine öncelik verilmektedir. 11. Kalkınma Planı'nın afet yönetiminde ana hedef; il afet risk azaltımı planları hazırlayıp uygulama kapasitesini artırarak yerel afet önleme projeleri geliştirerek afetlere karşı sosyal farkındalığı artırmak, güvenli yerleşkeler oluşturmak, afetlerin neden olabileceği can ve mal kaybını en aza indirmektir. Ayrıca, TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023), planlı afet müdahalesini aktifleştirip etkin önleme yöntemlerini

uygulayarak afet yönetimine öncelik vermektedir. Ulusal ve bölgesel hedeflerin bu göstergeyle uyumlu olduğu aıktır.

3.1.2 SKA 2: Açlığa Son

TR33 Bölgesi'nde SKA 2, doğrudan uygulanabilir olan bir JRC göstergesini ve bir adet alternatif göstergesi kapsamaktadır. Bunlar "Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer)" ve "Organik tarım: Farklı mahsule sahip alanlar/ Üretim alanı (Hektar)" göstergeleridir. "Organik tarım: Farklı mahsule sahip alanlar", SKA 2.4 "sürdürülebilir gıda üretimi" ile bağlantılıdır. Bu veriler bölgesel düzeyde mevcut değildir. Ancak TÜİK, organik tarım üretim alanı için alternatif bir göstergeye sahiptir.

"Tarım, hayvancılık ve balıkçılıkta Brüt Katma Değer (GVA)" ve "fazla kilolu oranı" olmak üzere JRC tarafından önerilen iki gösterge için bölgesel düzeyde veri bulunmamaktadır. Bu iki gösterge SKA alt hedefi 2.2 kötü beslenmeye son ve 2.3 tarımsal üretkenlik ile bağlantılıdır. Ancak TR33 Bölgesi'nde SKA 2'yi ölçmek için 2 yeni gösterge önerilmiştir.

Tablo 8. SKA 2 JRC SKA Gösterge Analizi

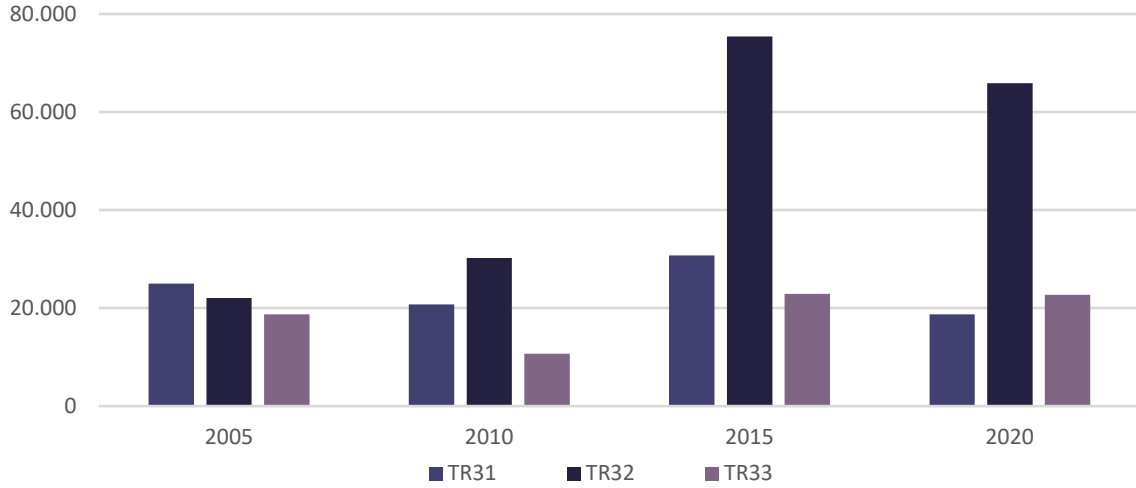
SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
2	Organik tarım: Farklı mahsule sahip alanlar	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2003-2013	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)	-				
2	Organik tarım: Farklı mahsule sahip alanlar/ Üretim alanı (Hektar)	TÜİK	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)				+	
2	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer)	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2009-2015	2.3 (tarımsal üretkenlik)		+			
2	Fazla kilolu oranı	İsveç Halk Sağlığı Kurumu	2004-2021	2.2 (kötü beslenmeye son)	-				
2	Tarım, hayvancılık ve balıkçılıkta Brüt Katma Değer (GVA)	Eustat (Instituto Vasco de Estadística)	1996-2019	2.3 (tarımsal üretkenlik)	-				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 2.4 Sürdürülebilir Gıda Üretimi

2030'a kadar sürdürülebilir gıda üretimi sistemlerinin güvence altına alınması ve üretimi ve üretkenliği artıran, ekosistemlerin sürdürülmesine yardımcı olan, iklim değişikliğine, aşırı hava koşullarına, kuraklığa, sellere ve diğer felakete uyum sağlama kapasitesini güçlendiren ve toprak kalitesini devamlı olarak artıran dayanıklı tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi

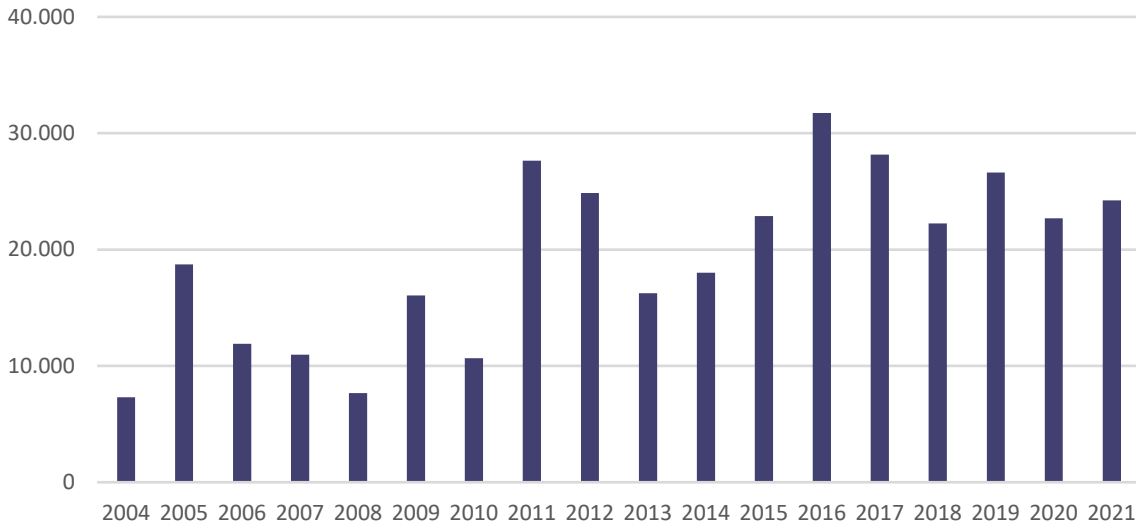
Şekil 7. Organik tarım: Üretim alanı (ha)(Sayı)

Kaynak: TÜİK

20 yıllık bir veri kümesine sahip olan bu gösterge, üç bölgeyi 5 yıllık aralıklarla karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Seçilen bu format, okuyucunun istenilen bilgiyi rahat bir şekilde seçmesini sağlar. Özellikle TR32 Bölgesi istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Tüketicilerde 2010 sonrasında gözlenen organik ürün tüketme eğilimi, ilgili bölgelerdeki bu artışı tetikleyen etken olmuştur.

Şekil 8. Organik tarım: Üretim alanı (ha)(Sayı)(TR33)

Kaynak: TÜİK

11. Kalkınma Planı'ndaki ana tarımsal hedef çevresel, sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilir, ülke insanının yeterli ve dengeli beslenmesinin yanı sıra arz talep dengesini gözeterek üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin bir tarım sektörü oluşturmaktır. Bu ulusal hedefle uyumlu olarak ürün güvenilirliğini, çeşitliliğini ve üretimi artırmak

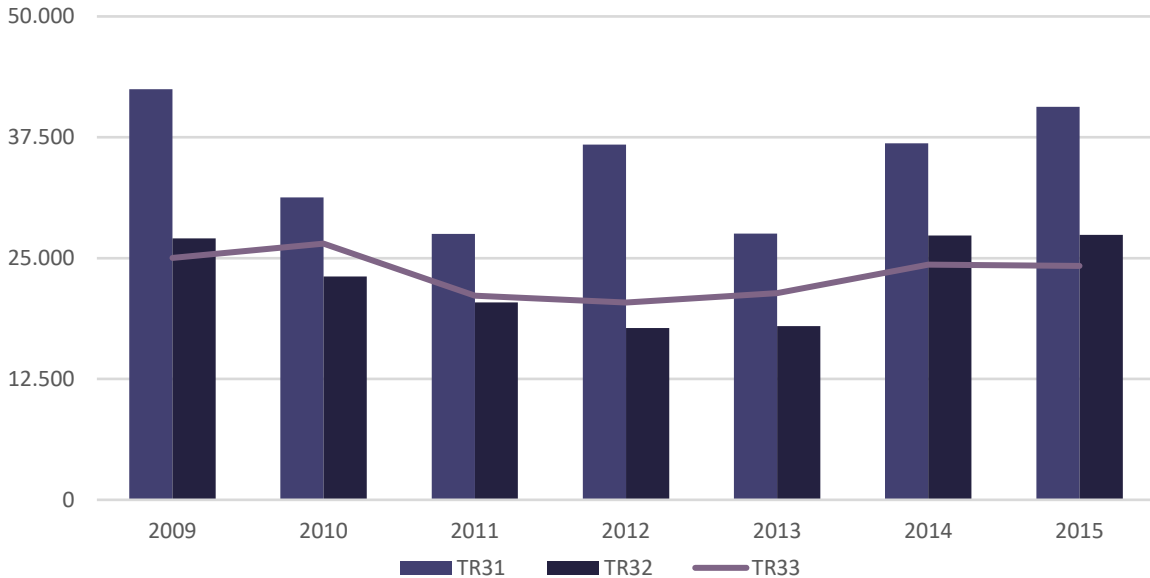
için iyi tarım uygulamalarını, organik tarımı, sözleşmeli üretimi, gruplamayı, araştırmayı, pazarlama ve markalama faaliyetlerini özellikle de yüksek katma değerli tıbbi ve aromatik bitkilerde destekleyen politikaya öncelik verilmektedir. TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre TR33 Bölgesi'nde, kullanımında en fazla değişiklik görülen arazi türü tarımsal arazidir. Bölgenin en önemli ekonomik kaynaklarından biri olan tarım sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamak için tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının kontrol altına alınması gerekmektedir.

Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'nde organik tarım üretim alanının yıllar içerisinde artıp azaldığını, bazı yıllarda ciddi büyüme olurken bazı yıllarda düşüş olduğunu göstermektedir. Dalgalanmalar sulamadaki zorluklar, üst toprak tabakasının azalması, pazar talebi ve çevresel koşullar gibi birçok faktörden etkilenmiştir. Ancak genel trend organik tarımın bölgede giderek daha popüler hâle geldiğini göstermektedir, bunun da toprak sağlığı ve sürdürülebilirlik açısından olumlu etki yapma potansiyeli vardır.

Hedef 2.3 Tarımsal Üretkenlik

2030'a kadar tarımsal verimliliğin ve özellikle kadınlar, yerli halklar, çiftçilikle uğraşan aileler, göçebe çobanlar ve balıkçılar olmak üzere küçük çaplı gıda üreticilerinin toprağa, diğer verimli kaynaklara ve girdilere, bilgiye, finansal hizmetlere, piyasalara ve değer temini ve tarım dışı istihdam olanaklarına güvenli ve eşit erişiminin sağlanması aracılığıyla gelirlerinin iki katına çıkarılması

Şekil 9. Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer) (işçi başına USD, sabit fiyatlar, sabit PPP, temel alınan yıl 2015. (Sayı)

Kaynak: OECDSTAT

Genel olarak veriler TR33 Bölgesi'nde tarım, ormancılık ve balıkçılık üretkenliğinin yıllar içerisinde dalgalandığını, bazı yıllarda ciddi büyüme görülürken bazı yıllarda düşüş olduğunu göstermektedir. Dalgalanmalar piyasa talebi, çevresel koşullar ve teknolojik ilerlemeler gibi çok sayıda faktörden etkilenmiş olabilir. Veriler, 2011 yılında üretkenlikte ciddi bir düşüş olduğunu göstermektedir, altta yatan faktörlerin anlaşılması için bunun ayrıca incelenmesi gerekebilir. Ancak genel trend sektör için olumlu bir görünüm sunmaktadır ve TR33 Bölgesi'ndeki üretkenlik 2009'dan 2014'e kadar artan bir trend göstermektedir.

3.1.3 SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam

TR33 Bölgesi'nde SKA 3, doğrudan uygun olan dört adet JRC göstergesini kapsamaktadır. Yalnızca bir gösterge kullanılamamaktadır.

TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre temel ve sosyo-kültürel hizmetlerin geliştirilmesi altında sağlık ve kaliteli yaşama öncelik verilmiştir.

Tablo 9. SKA 3 JRC SKA Gösterge Analizi

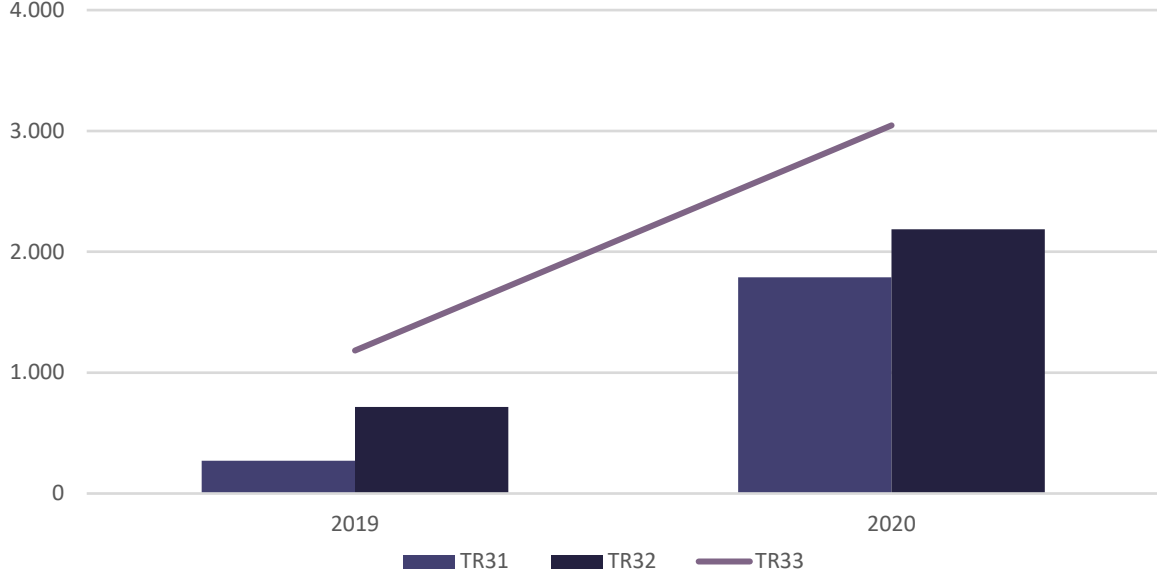
SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştiirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
3	Covid-19'a bağlı ölümler	CNE (Ulusal Epidemiyoloji Merkezi)	2019-2022	3.3 (salgınlar ve hastalıklar)	+				
3	Covid-19'a bağlı ölümler	TÜİK	2020-2021	3.3 (salgınlar ve hastalıklar)			+		
3	Sağlık personeli	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1993-2020	3.c (sağlık finansmanı ve işe alım)		+			
3	Hastane yatakları	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2002-2021	3.8 (evrensel sağlık güvencesi)		+			
3	Bebek ölümleri	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2017	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)		+			
3	Tıbbi muayene için insanların kendi bildirdiği karşılanmamış ihtiyaçlar	Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulu İstatistikleri (EU-SILC)	2008-2021	3.c (sağlık finansmanı ve işe alım)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 3.3 Salgınlar ve Hastalıklar

2030'a kadar AIDS, tüberküloz, sıtma ve ihmal edilen tropikal hastalık salgınlarının sona erdirilmesi ve hepatit, su yoluyla bulaşan hastalıklar ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi

Şekil 10. Covid-19'a bağlı ölümler (Sayı)

Kaynak: TÜİK

TR33 Bölgesi'nde COVID-19 etkilerinin azalışından ötürü buna öncelik verilmemiştir. Tablo, 2019 ve 2020 yılları için TR31, TR32 ve TR33 bölgelerinde COVID-19 kaynaklı ölüm sayısını sunmaktadır.

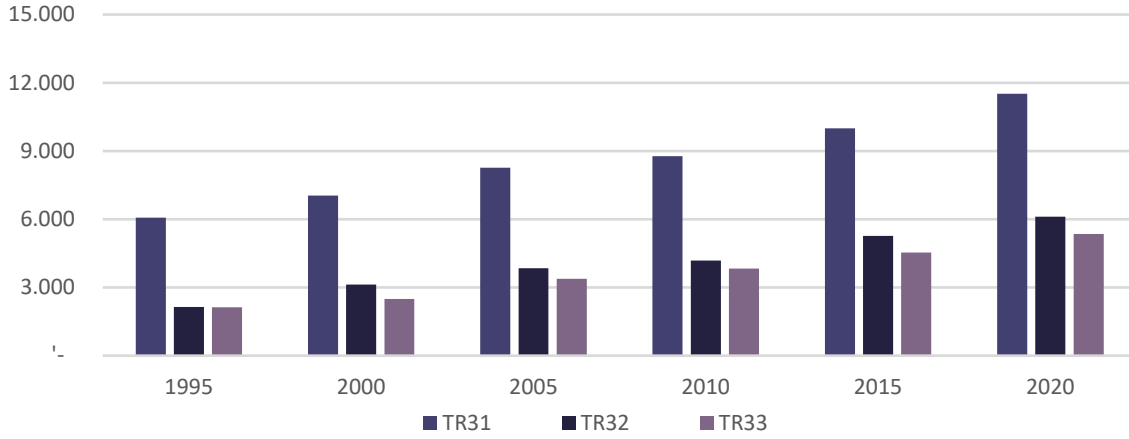
2019 yılında COVID-19'un bulunmadığını, bu nedenle 2019 yılındaki verilerin farklı sebeplerden kaynaklı ölümleri ifade ediyor olabileceğini belirtmek gerekir. Tüm bölgelerde 2019 yılına kıyasla 2020 yılında ölümlerdeki ciddi artış, 2020 yılındaki ölümlerin çoğunun gerçekten de COVID-19 kaynaklı olduğunu göstermektedir. Ancak ölümlerdeki artışa farklı faktörlerin de katkıda bulunmuş olması mümkündür. Test sayısının ve kalitesinin Sağlık Bakanlığı tarafından kontrol edildiğini belirtmek gerekir.

Genel olarak veriler, pandeminin halk sağlığı üzerindeki etkisini azaltmak için sosyal mesafe, maske kullanımı ve aşı programları gibi etkin önleyici tedbirlerin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

3.c Sağlık Finansmanı ve İşe Alım

Özellikle en az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan küçük ada devletleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmeti finansmanının ve sağlık işgücü istihdamının, geliştirilmesinin, eğitilmesinin ve devamlılığının önemli ölçüde artırılması

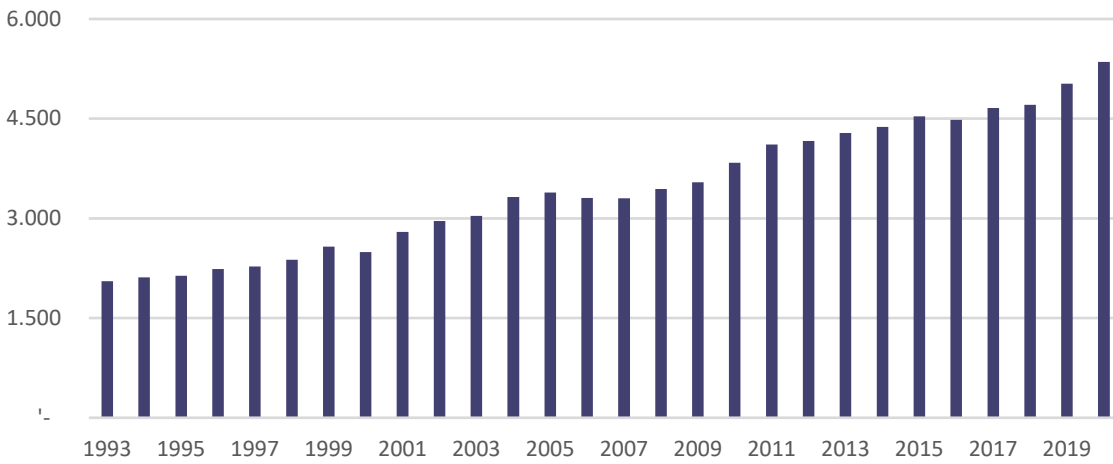
Şekil 11. Sağlık personeli (tıp doktorları) (Sayı)

Kaynak: TÜİK

Şekil 12, 3 bölgede tıp doktoru sayısının arttığını göstermektedir. Artan nüfus ve artan doktor sayısı, pozitif ilişkilidir. 20 yıllık bir veri kümesine sahip olan bu gösterge, üç bölgeyi 5 yıllık aralıklarla karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Seçilen bu format, okuyucunun istenilen bilgiyi rahat bir şekilde seçmesini sağlar.

Şekil 12. Sağlık personeli (tıp doktorları) (Sayı) (TR33)

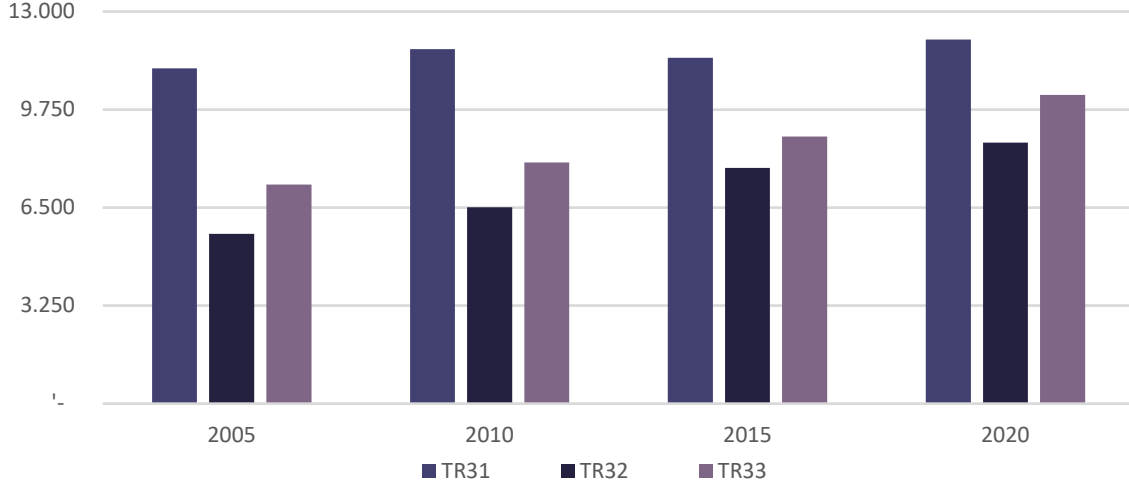
Kaynak: TÜİK

Eğilim, bölgede sağlık hizmetlerine yönelik artan bir talebin olduğunu ve bunun da hastane personeli sayısında artışa yol açtığını göstermektedir. Hastane personelindeki artış, bölgenin hastalara kaliteli bakım hizmeti sunmak için yeterli sağlık uzmanına sahip olmasını sağlamaya yardımcı olduğundan olumlu bir gelişmedir.

Hedef 3.8 Evrensel Sağlık Güvencesi

Finansal riskten korunmayı, kaliteli temel sağlık hizmetlerine erişimi ve herkesin güvenli, etkili, kaliteli ve uygun fiyatlı temel ilaçlara ve aşılarla erişimini de kapsayan evrensel bir sağlık güvencesi sisteminin oluşturulması

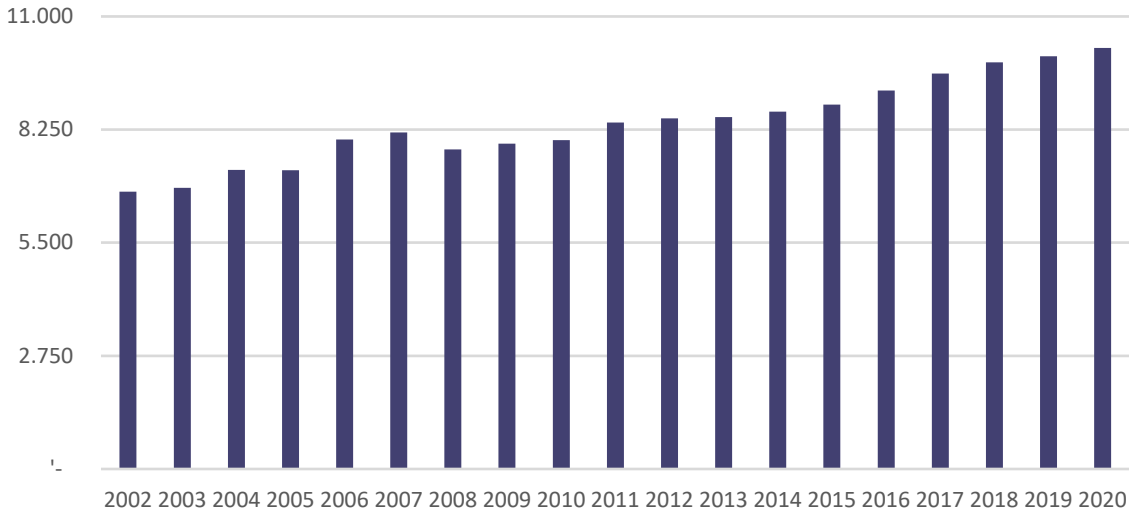
Şekil 13. Hastane yatakları (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

20 yıllık veriye sahip olunması nedeniyle bu gösterge, 5 yıllık aralıklarla üç bölgenin bir karşılaştırmasını sunmaya çalışmaktadır. Bu sunum, okuyucunun verileri kolayca seçmesini sağlamak için seçilmiştir. Şekil 14, 3 bölgede hastane yatağı sayısının arttığını göstermektedir. Artan nüfus ve artan hastane yatağı sayısı pozitif ilişkilidir.

Şekil 14. Hastane yatakları (Sayı) (TR33)

Kaynak: EUROSTAT

Veriler 2002'den 2020'ye kadar 19 yıllık bir süre boyunca TR3 Bölgesindeki hastane yatağı sayısını temsil etmektedir. Hastane yatağı sayısı, bazı dalgalanmalarla birlikte her yıl artmaktadır.

TR33 Bölgesi'ndeki hastane yatağı sayısı 2002 yılında 6.743 iken 2020 yılında 10.232'ye ulaşarak 3.489 yataklık ya da %51,7'lik bir artış göstermiştir. En büyük artış 2016 ve 2017 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde hastane yatağı sayısı 414 ya da %4,5 artış göstermiştir.

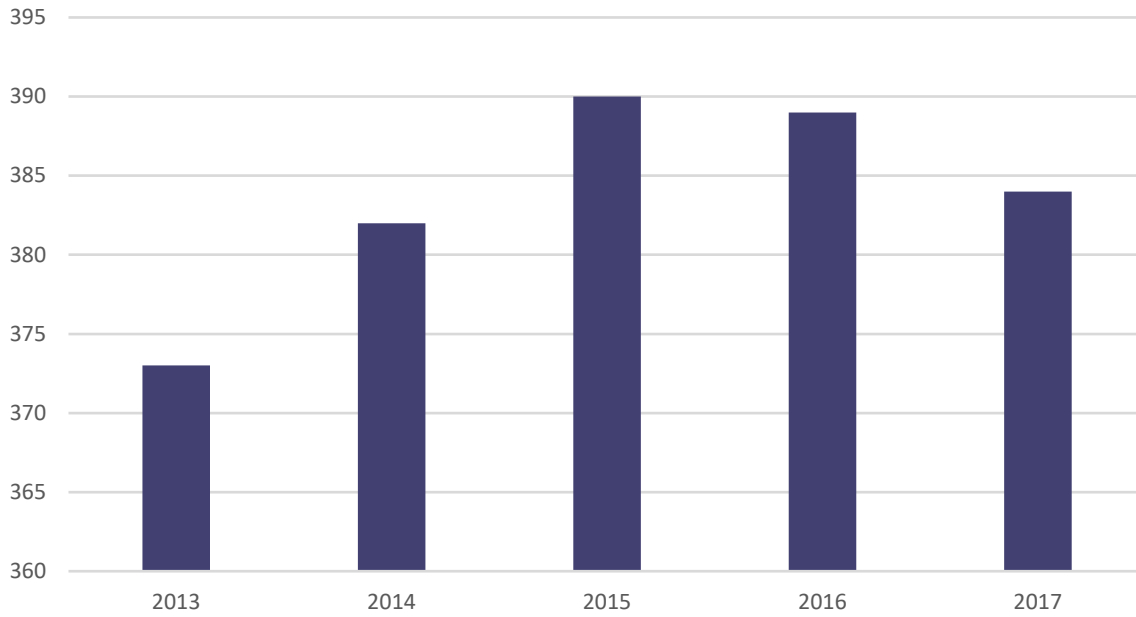

Bu süre zarfında hastane yatağı sayısında bazı dalgalanmalar görülmüştür, 2005 ve 2008 yıllarında ufak düşüşler olmuştur. Ancak genel trend, TR33 Bölgesi'nde hastane yatağı sayısında artış olduğunu göstermektedir.

Genel olarak bu veriler, TR33 Bölgesi'nde son 19 yıl içerisinde hastane yatağı sayısında istikrarlı bir artış olduğunu göstermektedir ve bu da bölgenin sağlık altyapısında iyileşme olduğuna işaret eder.

Hedef 3.2 Yeni Doğanların Önlenebilir Ölümleri

Şekil 15. TR33 İçerisinde Bebek Ölümleri (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

Bu veriler, TR33 Bölgesi'nde son beş yıl içerisinde bebek ölüm oranında hafif bir iyileşme olduğunu göstermektedir. Ancak bebek ölümü sayısı hâlâ nispeten yüksektir ve bu sayıyı azaltmak için daha fazla çaba gerekmektedir. Trendlerle ilgili kesin çıkarımlar yapmak için tek bir yılın verilerinin kullanılamayacağını, durumu tamamen anlamak için uzun vadeli verilerin gerektiğini de belirtmek gerekir.

3.1.4 SKA 4: Nitelikli Eğitim

TR33 Bölgesi'nde SKA 4 için toplam gösterge sayısı yedidir. Altı JRC göstergesi doğrudan uygulanabilirken, bir adet alternatif gösterge belirlenmiştir.

TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre, temel ve sosyo-kültürel hizmetlerin geliştirilmesinde SKA 4 nitelikli eğitime öncelik verilmektedir.

Tablo 10. SKA 4 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
4	Yükseköğretim düzeyindeki 30-34 yaşlarındaki kadınlar	Eustat (Instituto Vasco de Estadística)	1994-2019	4.5 (eğitimde toplumsal cinsiyet ve diğer eşitsizlikler), 4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)	+				
4	Kadınlar ve 30-34 ve Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları	TÜİK	2008-2021	4.5 (eğitimde toplumsal cinsiyet ve diğer eşitsizlikler), 4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)				+	
4	Yükseköğretime kayıtlı öğrenciler	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2021	4.3 (mesleki ve Yükseköğretim)		+			
4	Eğitime katılım	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2021	4.3 (mesleki ve Yükseköğretim)		+			
4	Erken çocukluk eğitimine kayıtlı öğrenciler	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2021	4.2 (erken çocukluk eğitimine erişim)		+			
4	Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2000-2020	4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)		+			
4	Seçilen eğitim seviyelerine katılım oranları (ilk ve orta öğretim (seviye 1 ve 2))	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2012-2021	4.1 (ilk ve orta öğretim)		+			

4	Genel ve mesleki programlara kayıtlı öğrenci dağılımı (lise eğitimi - mesleki eğitim)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2021	4.3 (mesleki ve Yükseköğretim)	+				
---	---	----------------------------------	-----------	--------------------------------	---	--	--	--	--

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

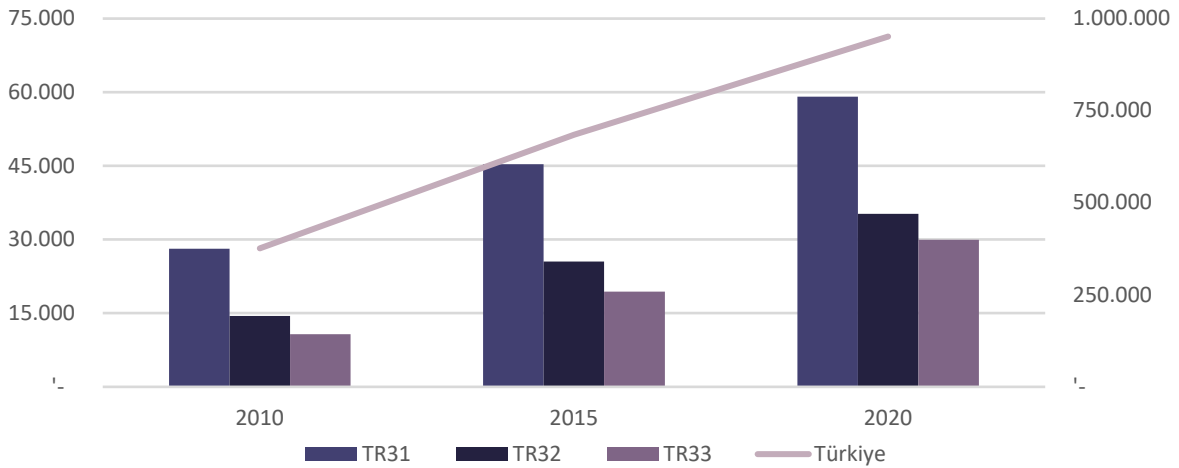
Hedef 4.5 Eğitimde Toplumsal Cinsiyet ve Diğer Eşitsizlikler

2030'a kadar eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve engelliler, yerliler ve kırsal durumdaki çocuklar dâhil, kırsal insanların her düzeyde eğitim ve mesleki eğitime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması

Hedef 4.6 Genç ve Yetişkin Okuryazarlığı

2030'a kadar bütün gençlerin ve hem kadın hem de erkek olmak üzere yetişkinlerin büyük bir bölümünün okuryazar olmasının ve matematiksel beceriler kazanmasının güvence altına alınması

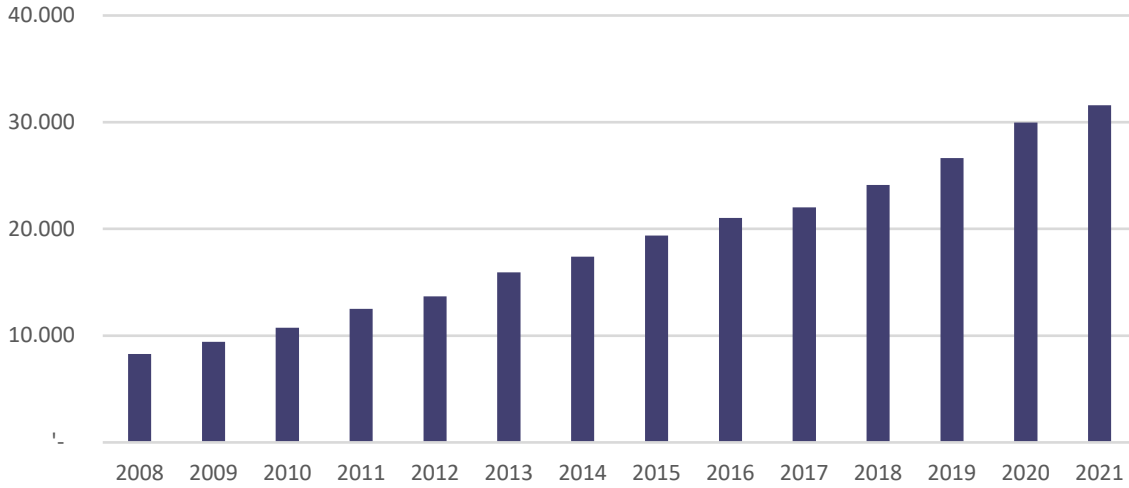
Şekil 16. 30-34 Yaş Arası Kadınlar ile Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları (Sayı)

Kaynak: TÜİK

Bölgeler arasında "30-34 Yaş Arası Kadınlar ile Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları" karşılaştırılırken, Şekil 17'de iyileştirmeye yer olduğunu gösterdiğini söylemek gerekir.

Şekil 17. 30-34 Yaş Arası Kadınlar ile Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları (Sayı) (TR33)

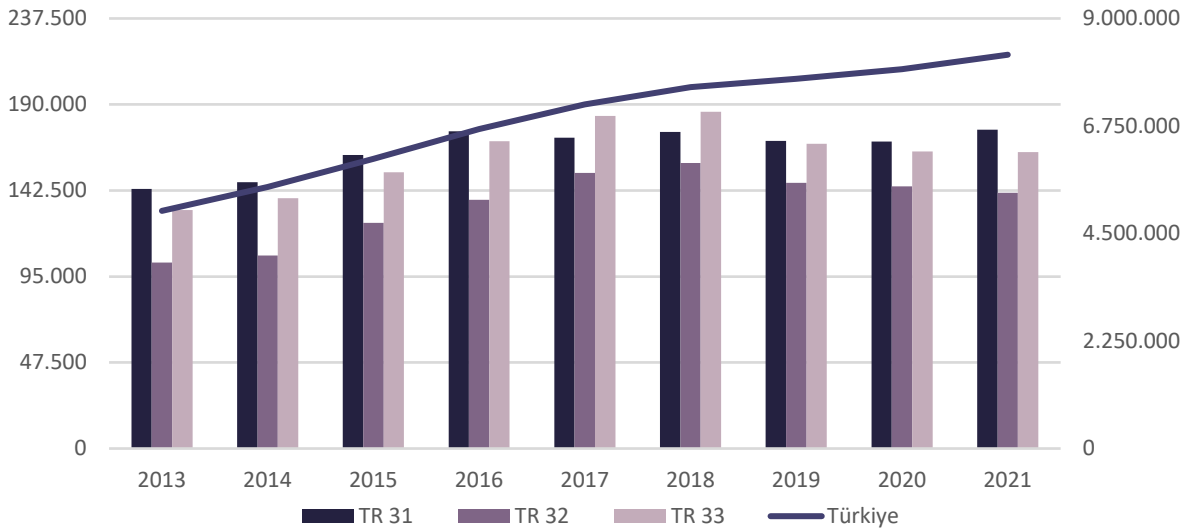
Kaynak: TÜİK

Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'nde üniversitelerden ve diğer Yükseköğretim kurumlarından mezun olan 30-34 yaş arası kadınların sayısında önemli bir artış olduğunu ve bu yaş grubundaki kadınlar arasında artan bir Yükseköğretim eğilimi olduğunu göstermektedir.

Hedef 4.3 Mesleki ve Yükseköğretim

2030'a kadar bütün kadın ve erkeklerin erişilebilir ve kaliteli teknik eğitim, mesleki eğitim ve üniversiteyi kapsayan yüksek öğretime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması

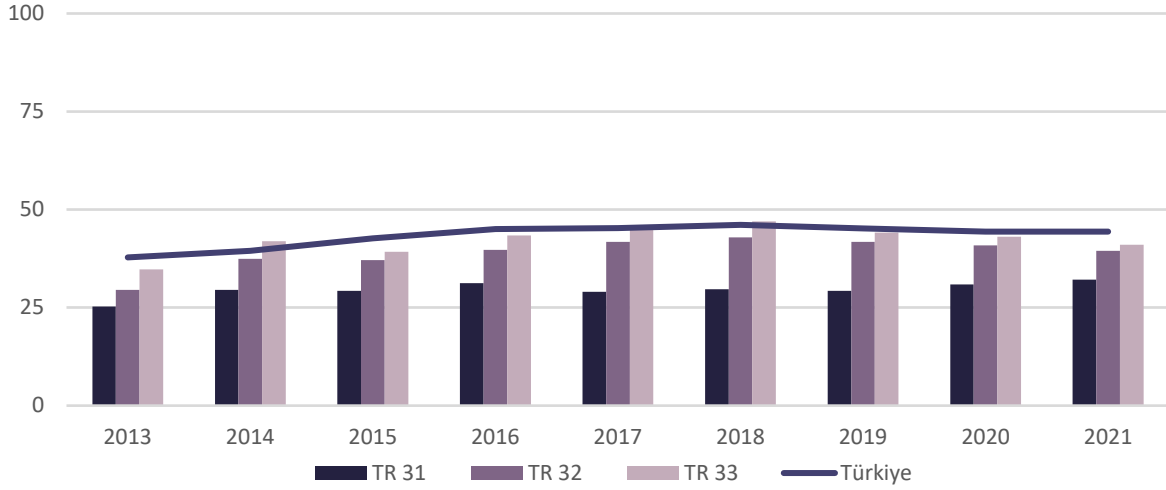
Şekil 18. Yükseköğretime kayıtlı öğrenciler (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

Veriler, TR33 Bölgesi'nde yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısında genel bir artış eğilimine işaret etmektedir ve en yüksek kayıt sayısına 2018 yılında ulaşılmıştır. Ancak o tarihten beri kayıtlarda düzenli bir düşüş yaşanmıştır ve bu, muhtemelen COVID-19 pandemisiyle ilgilidir.

Şekil 19. Eğitime Katılım Oranı (20 - 24 yaş) (Oran)

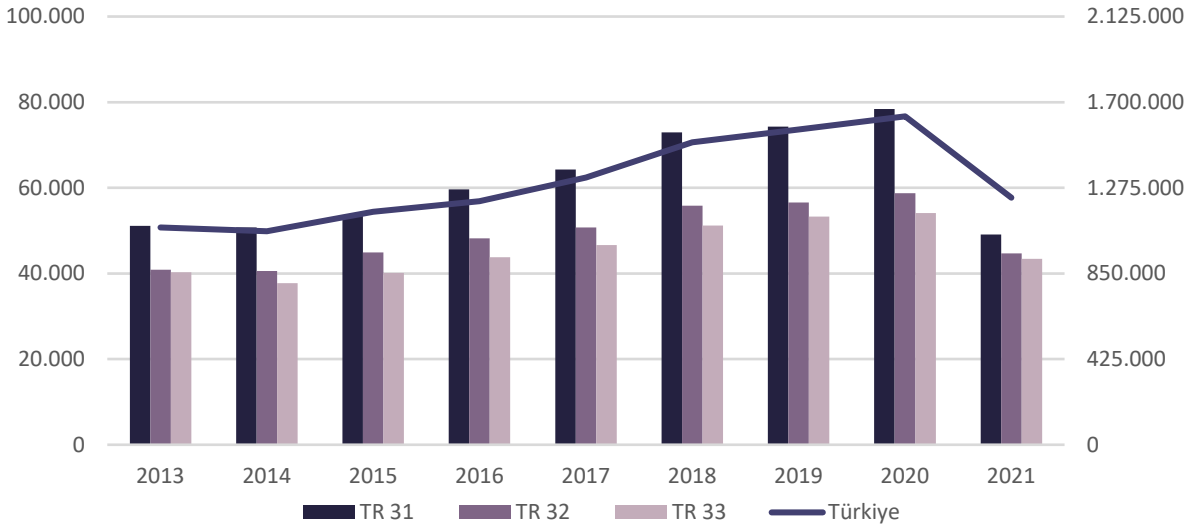
Kaynak: EUROSTAT

Veriler, TR33 Bölgesi'nde eğitime katılım oranlarında iyileşmeye yer olduğunu göstermektedir ancak oranların 8 yıllık dönemdeki istikrarı, eğitimin bölge nüfusu için nispeten istikrarlı ve tutarlı bir öncelik olduğunu ortaya koymaktadır.

Hedef 4.2 Erken Çocukluk Eğitimine Erişim

2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının onları ilköğretime hazır hale getirecek kaliteli okul öncesi eğitimine erişimlerinin güvence altına alınması

Şekil 20. Erken çocukluk eğitimine kayıtlı öğrenciler (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

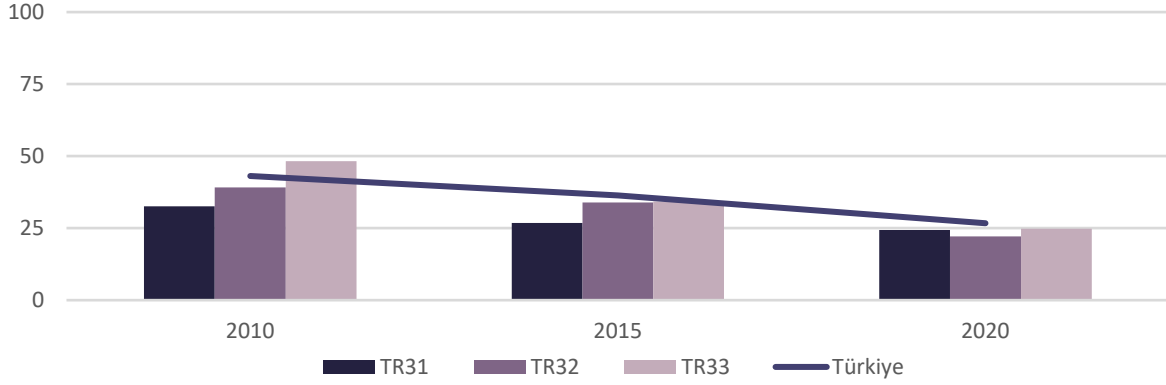
2020'de erken çocukluk eğitimine kayıtlı öğrenci sayısının yüksek olması, muhtemelen kısmen COVID-19 pandemisinden kaynaklanmaktadır çünkü ebeveynler küçük çocuklarını evde tutmak yerine erken çocukluk eğitim merkezlerinde kayıtlı tutmayı seçmiş olabilirler.

Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'nde erken çocukluk eğitimine yönelik güçlü bir talep olduğunu ve bu talebin son on yılda arttığını göstermektedir. Bu da talebi karşılamak ve tüm çocukların yüksek kaliteli erken eğitime erişimini sağlamak için bölgedeki erken çocukluk eğitimi programlarına sürekli yatırım yapılması ihtiyacını vurgulamaktadır.

Hedef 4.6 Genç ve Yetişkin Okuryazarlığı

2030'a kadar bütün gençlerin ve hem kadın hem de erkek olmak üzere yetişkinlerin büyük bir bölümünün okuryazar olmasının ve matematiksel beceriler kazanmasının güvence altına alınması

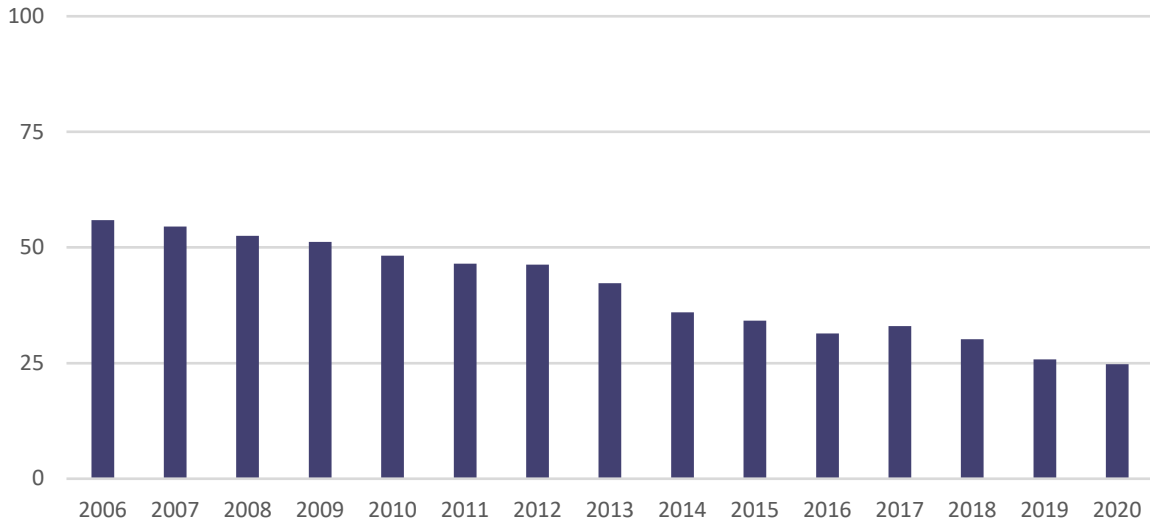
Şekil 21. Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar (18 - 24 yaş arası) (%)

Kaynak: EUROSTAT

18 - 24 yaş arasında eğitim ve öğretimden erken ayrılanların yüzdesi, Bu 3 bölgenin tamamında ve ulusal seviyede her 5 yılda düşüş göstermektedir.

Şekil 22. Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar (18 - 24 yaş arası) (Oran) (TR33)

Kaynak: EUROSTAT

Erken ayrılanların oranındaki azalma eğilimi 2018 ve 2019 yılları arasında devam etmiştir ve bu oran %25,8'e düşmüştür.

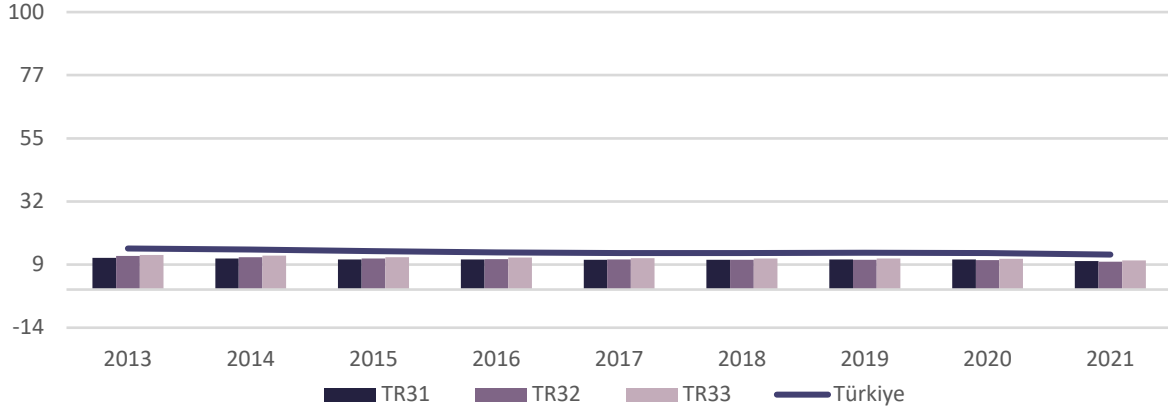
2019 ve 2020 yılları arasında erken ayrılanların yüzdesi yalnızca az bir miktar düşmüştür, bu durum da erken ayrılanların sayısındaki azalmada görülen ilerlemenin yavaşladığına işaret etmektedir.

Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'nde eğitim ve öğretimden erken ayrılanların yüzdesini azaltma çabalarının başarılı olduğunu ancak 2030 yılına kadar erken ayrılan oranının en fazla %10'a düşürülmesi hedefine ulaşmak için hâlâ yapılması gereken çalışmalar olduğunu göstermektedir. Bu amaca ulaşmak için eğitim ve öğretim programlarına devam eden yatırımlara ek olarak, eğitimden erken ayrılmanın temel nedenlerini ele almaya yönelik hedefli müdahalelere ihtiyaç duyulabilir.

Hedef 4.1 İlköğretim ve Ortaöğretim

2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının ücretsiz, hakkaniyetli ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarının ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktılarının elde edilmesinin sağlanması

Şekil 23. İlk ve orta öğretim (Oran)

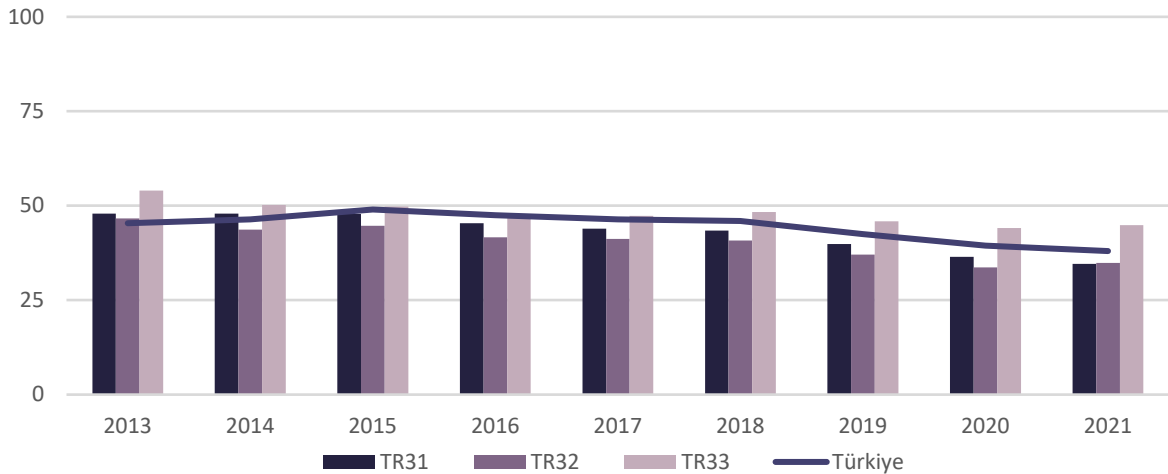
Kaynak: EUROSTAT

Sağlanan verilere dayanarak TR33 Bölgesi'nde seçili eğitim seviyelerine katılım oranları 2013'ten 2021 yılına kadar %23,8 ve %25,5 arasında dalgalanmaktadır. En yüksek katılım oranı 2017 yılında görülürken en düşük oran 2021 yılında görülmüştür.

Hedef 4.3 Mesleki Öğretim ve Yükseköğretim

2030'a kadar bütün kadın ve erkeklerin erişilebilir ve kaliteli teknik eğitim, mesleki eğitim ve üniversiteyi kapsayan yüksek öğretime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması

Şekil 24. Genel ve mesleki programlara kayıtlı öğrenci dağılımı (Lise eğitimi - mesleki eğitim) (%)

Kaynak: EUROSTAT

TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre talebe duyarlı iş gücü arzını sağlamak için, ilçelerdeki öncelikli sektörlerle uyumlu ve talepleri karşılayacak şekilde uyarlanmış orta ve yüksek öğretim seviyelerinde eğitim programlarının oluşturulduğu bir tedbir geliştirilmiştir. Ek olarak, ilçelerdeki öncelikli sektörlerle uyumlu olan, sektöre özgü talepler doğrultusunda yeni beceri ve yetkinlikler kazandırmaya yönelik mesleki eğitim programları

oluşturulmaktadır. Ayrıca, ilçelerdeki öncelikli sektörlerle uyumlu mesleki ve teknik eğitimde uygulamalı eğitim programlarının güçlendirilmesi için çaba sarf edilmektedir. Bu müdahaleler, iş gücü ve beceri gereksinimlerini bölgesel önceliklere uygun olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Bu nedenle, TR33 Bölgesi'nde genel ve mesleki programlara kayıtlı öğrencilerin dağılımını izlemek esastır.

3.1.5 SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) kapsamında, Amaç 5 için Uygulanabilirlik ve Yönetişim ilkelerine dayalı olarak insan ve toplum eksenli tanımlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki öncelikler benimsenmiştir.

Öncelik 8.1 Aktif iş gücü piyasası politikaları uygulanacaktır (toplumsal cinsiyet perspektifi)

Öncelik 8.4 Sosyal hizmetler yaygın ve etkin kılınacaktır. (toplumsal cinsiyet perspektifi)

Tablo 11. SKA 5 JRC SKA Göstergesi Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
5	Bakım sorumlulukları nedeniyle aktif olmayan nüfus oranı	İstatistik ve Haritacılık Enstitüsü	2007	5.4 (ücretsiz çalışma)	+				
5	Ev işleri nedeniyle iş gücüne katılmayan nüfus (1000) (Kadın/ 15-64 yaş)	TÜİK	2014-2022	5.4 (ücretsiz çalışma)				+	
5	Parlamento ve hükümette kadınlar	INE (Ulusal İstatistik Enstitüsü)	2006-2021	5.5 (kadınların katılımı ve liderliği)	+				
5	Parlamento Genel Seçimleri - Kadın aday sayısı	TÜİK	2011-2018	5.5 (kadınların katılımı ve liderliği)				+	
5	Kadın başarı/dezavantajı endeksi	Avrupa Komisyonu, DG REGIO	2021	5.1 (cinsiyet ayrımcılığı)	+				
5	Yarı zamanlı çalışmada toplumsal cinsiyet farkı	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2006-2019	5.4 (ücretsiz çalışma)		+			
5	Eşlerinin veya yabancıların elinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle hayatını kaybeden kurbanlar	INE (Ulusal İstatistik Enstitüsü)	1999-2021	5.2 (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet)	+				

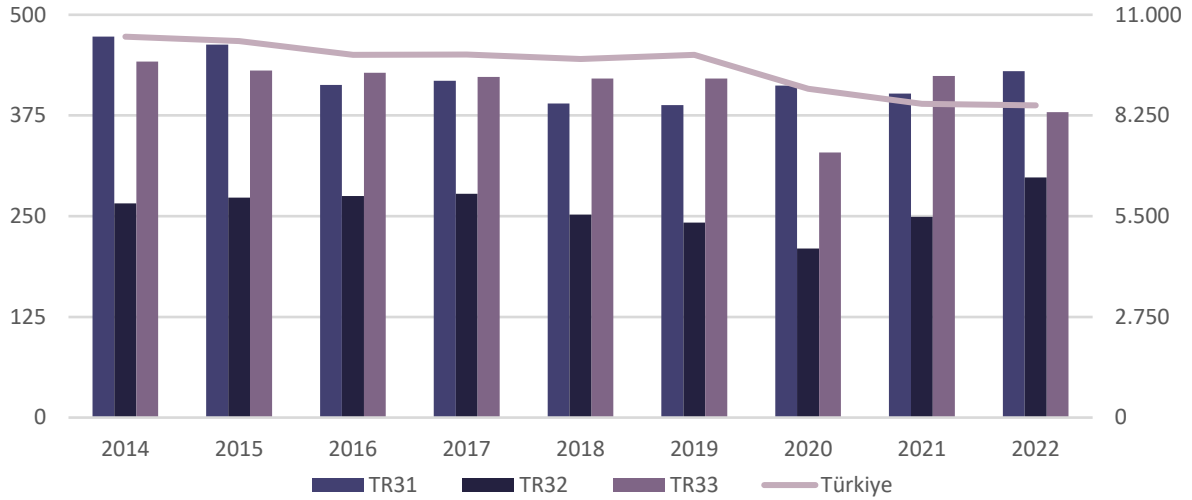
5	Kadına şiddet mağdurları	Eşitlik Bakanlığı	2009-2021	5.2 (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet)	+				
5	Kadın araştırma ve geliştirme personeli	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2011-2015	5.5 (kadınların katılımı ve liderliği)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 5.4 Ücretsiz Çalışma

Ücretsiz bakım ve ev işlerinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi

Şekil 25. Ev işleri nedeniyle iş gücüne katılmayan nüfus (1000) (Kadın/ 15-64 yaş) (Bin Kişi)

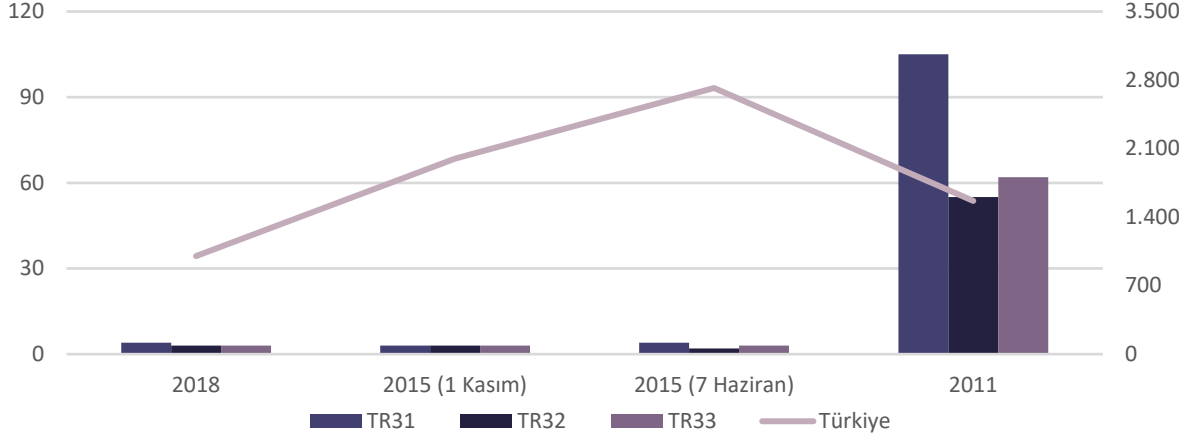
Kaynak: TÜİK

Verilen verilere dayanarak, TR33 Bölgesi'nde ev işi nedeniyle iş gücünde yer almayan kadın bireylerin sayısı 2014'ten 2021'e kadar 329.000 ile 442.000 arasında dalgalanmıştır. Bu sayı 2020 yılında en aza inmiş ve 2021 yılında tekrar artmıştır.

Hedef 5.5 Kadınların Katılımı ve Liderliği

Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınması

Şekil 26. Parlamento Genel Seçimleri - Kadın aday sayısı

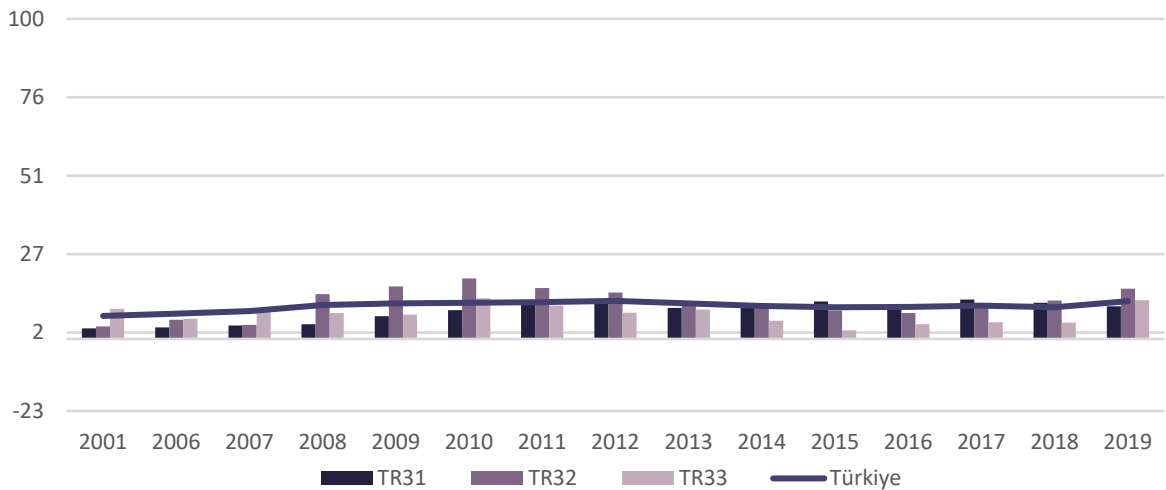
Kaynak: TÜİK

Veriler yalnızca 2011, 2015 ve 2018 yıllarında TR33 Bölgesi için yapılan parlamento genel seçimlerinde kadın aday sayısını göstermektedir. Verilere göre 2015 (7 Haziran) ve 2015 (1 Kasım) seçimlerinde sadece 3, 2011 ve 2018 seçimlerinde ise 62 kadın aday bulunmaktadır.

Hedef 5.4 Ücretsiz Çalışma

Ücretsiz bakım ve ev işlerinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi

Şekil 27. Yarı Zamanlı İstihdam Oranı, 15-64 yaş (toplam istihdam içerisinde yarı zamanlı çalışan %'si) (Toplam)

Kaynak: OECDSTAT

3.1.6 SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon

SKA 6'nın topluluklar için kritik hâle geldiği açıktır. TR33 Bölgesi, çevresel kaynaklara çok önem vermektedir. Çevre ekseninde, yerleşim yerlerinde çevresel kirliliği azaltmaya öncelik vermektedir.

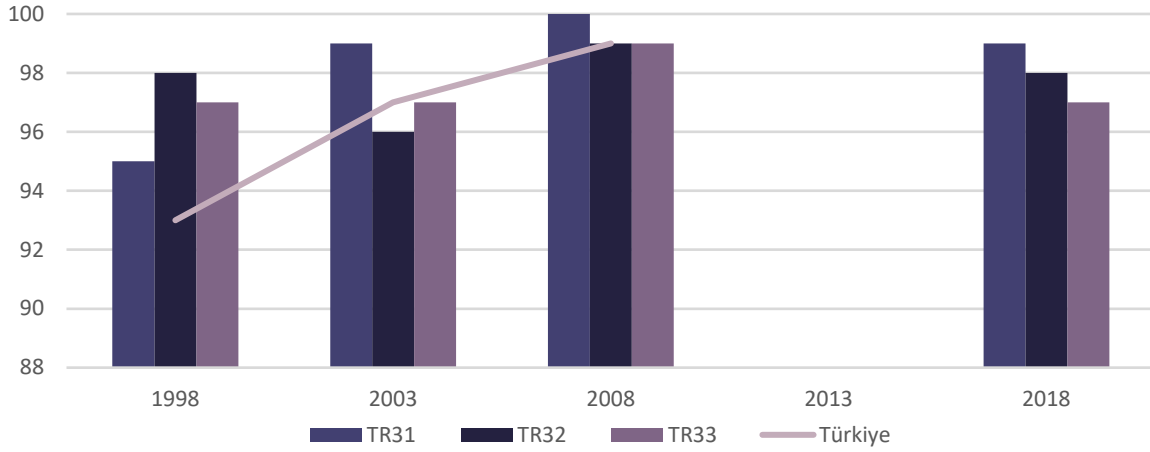
Tablo 12. SKA 6 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
6	Güvenli bir şekilde yönetilen içme suyu tedarik hizmetlerinden faydalanan nüfus	Flanders Çevre Ajansı	2012-2017	6.1 (suya evrensel erişim)	+				
6	İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%)	TÜİK	1998-2020	6.1 (suya evrensel erişim)				+	
6	En az ikincil arıtma uygulanan atık suya bağlı nüfus	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)		6.3 (su kalitesi)	+				
6	Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%)	TÜİK	1998-2020	6.3 (su kalitesi)				+	
6	Standartlaştırılmış bir kalite derecesini aşan su kütleleri	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)		6.3 (su kalitesi)	+				
6	Standartlaştırılmış bir kalite derecesini aşan yer altı suyu	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)		6.3 (su kalitesi)	+				

Hedef 6.1 Suya Evrensel Erişim

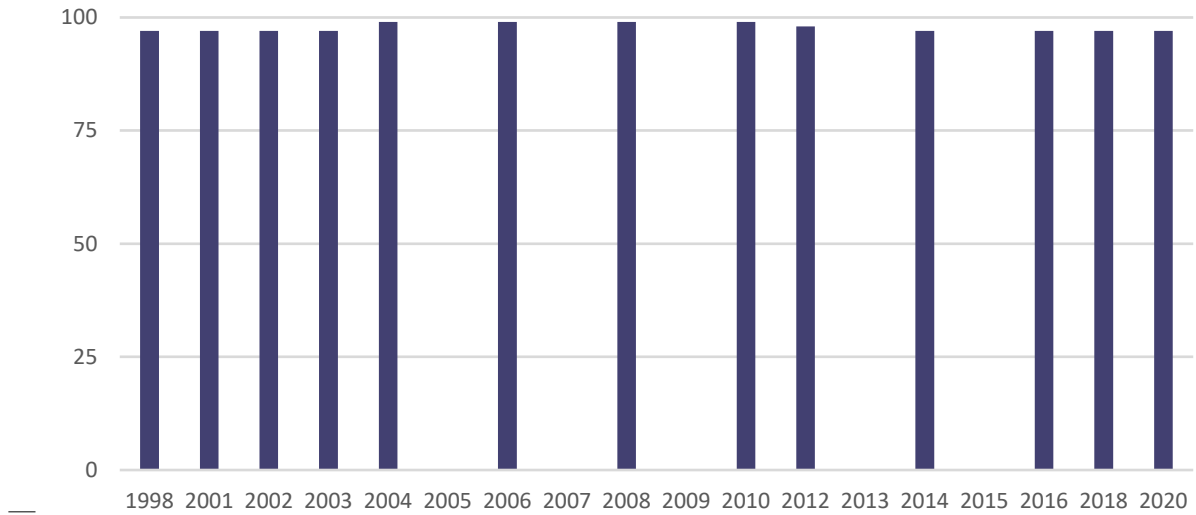
2030'a kadar herkesin güvenilir ve erişilebilir içme suyuna evrensel ve eşit biçimde erişiminin güvence altına alınması

Şekil 28. İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Şekil 29. İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%) (TR33)

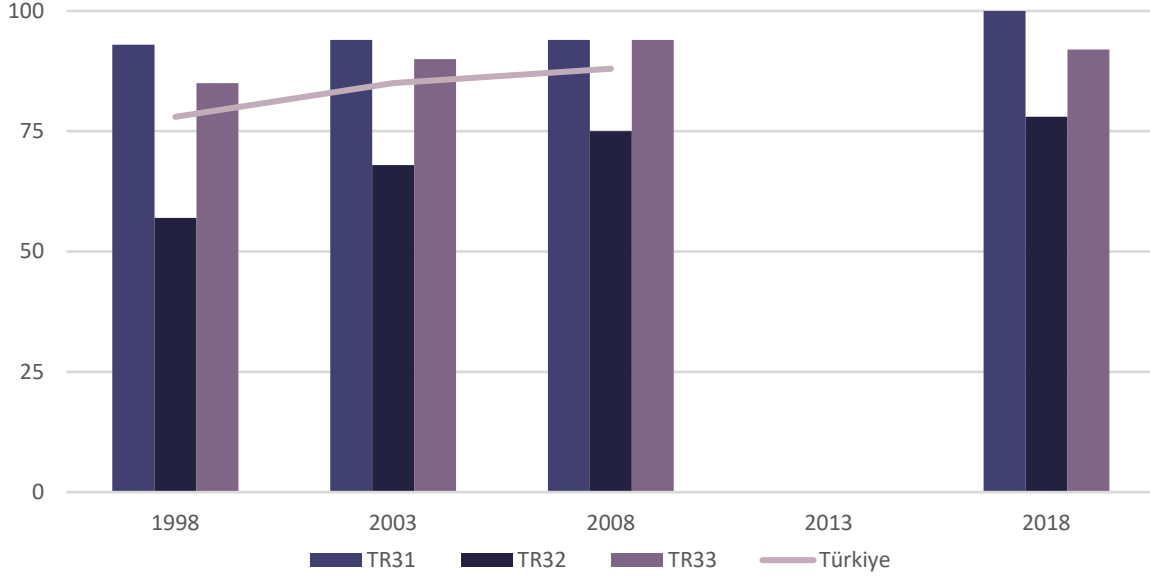
Kaynak: TÜİK

Veriler, TR33 Bölgesi'nde içme suyu şebekeleri ve su arıtma tesislerinden faydalanan nüfus oranını temsil etmektedir. Veriler 1998, 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018 ve 2020 yılları için sağlanmıştır. Oran yıllar içerisinde %97-99 arasında sabit kalmıştır ancak 2004 ve 2006 yıllarında %99'a ulaşmıştır.

Hedef 6.3 Su Kalitesi

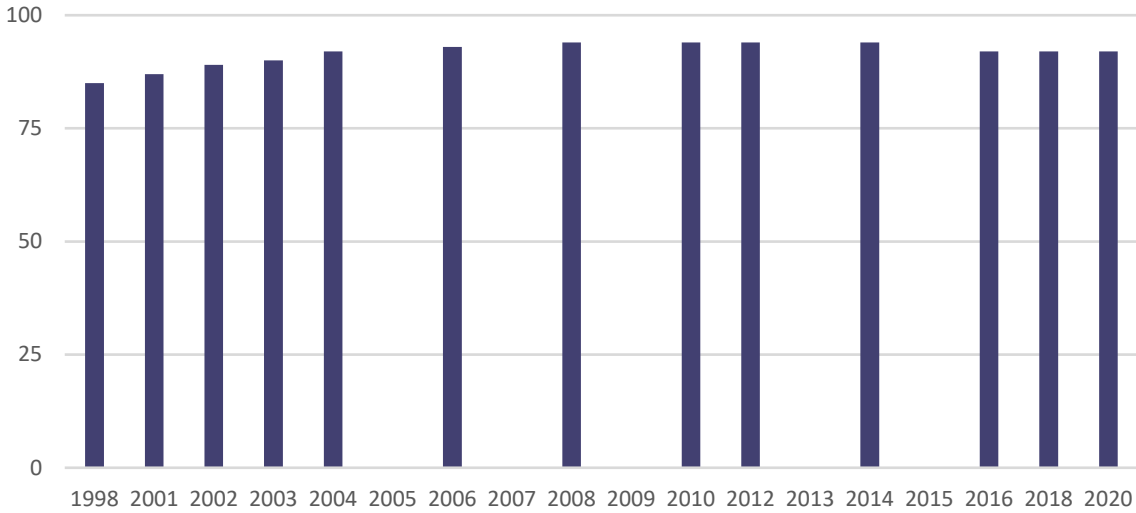
2030'a kadar kirliliği azaltarak, çöp boşaltmayı ortadan kaldırarak, zararlı kimyasalların ve maddelerin salınımını en aza indirgeyerek, arıtılmamış atık su oranını yarıya indirerek ve geri dönüşümü ve güvenli tekrar kullanımı küresel olarak ciddi ölçüde artırarak su kalitesinin yükseltilmesi

Şekil 30. Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Şekil 31. Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%) (TR33)

Kaynak: TÜİK

Sağlanan veriler, kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfusunun 1998'den 2020'ye kadar toplam belediye nüfusu içindeki oranını (%) göstermektedir. Oran, 1998'de %85'ten 2020'de %92'ye istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. 2004'ten 2006'ya kadar oranda hafif bir düşüş olmuştur ancak oran, o zamandan beri istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Bu, yıllar içinde kanalizasyon sistemlerinin mevcudiyetinde ve sisteme erişimde bir iyileşme olduğunu, bunun da bölgede sanitasyonu ve halk sağlığını iyileştirdiğini göstermektedir.

3.1.7 SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji

Yenilenebilir enerji kaynakları dünya çapında önem kazanmaya devam etmektedir. Bölgeler bu konuda yenilenebilir enerji kaynaklarına öncelik vermektedir. TR33 Bölgesi, Enerji ekseninde bölgesel planında bu konuya öncelik vermiştir. Özellikle de güneş ve rüzgar enerjisi yatırımlarının geliştirilmesini planlamıştır.

Öncelik 9.1 Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılabilecektir.

Öncelik 9.2 Geleneksel enerji üretim ve dağıtım altyapısı iyileştirilecektir.

Tablo 13. SKA 7 JRC SKA Gösterge Analizi

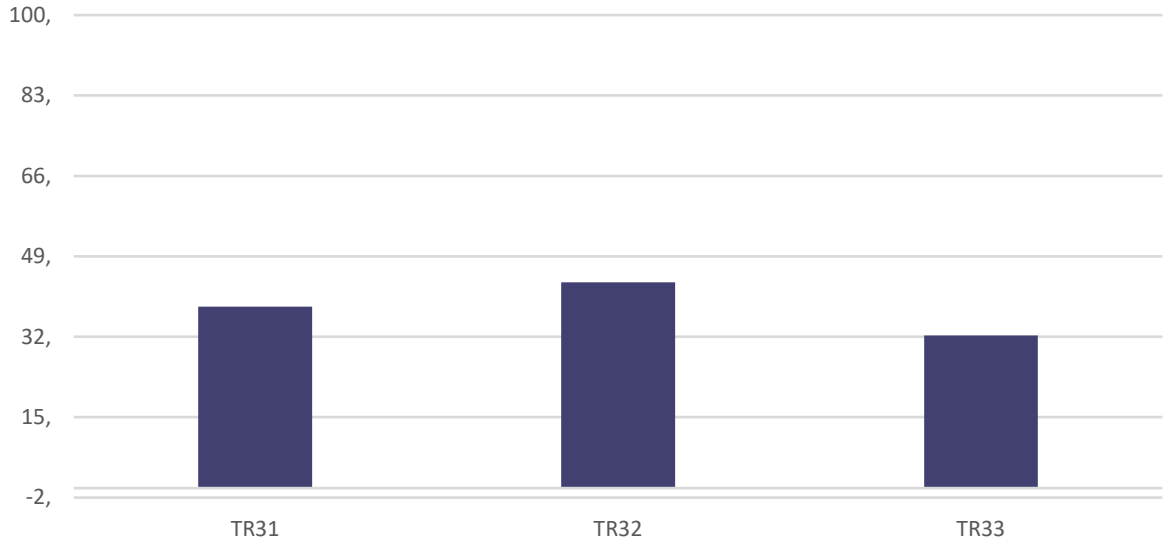
SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
7	Nükleer enerjiden elde edilen elektrik üretimi	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2019	7.2 (yenilenebilir enerjinin payı)					+
7	Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik üretimi	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2019	7.2 (yenilenebilir enerjinin payı)		+			
7	Enerji yoğunluğu	Euskadi Energia	2017-2020	7.3 (enerji verimliliği)	+				
7	Enerji yoksulluğundan etkilenen insanlar	Ekolojik Dönüşüm ve Demografik Zorluk Bakanlığı	2017-2020	7.1 (enerjiye erişim)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 7.2 (Yenilenebilir Enerjinin Payı)

2030'a kadar yenilenebilir enerjinin küresel enerji kaynakları içindeki payının önemli ölçüde artırılması

Şekil 32. Elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payı (2019) (%)

Kaynak: OECDSTAT

Yalnızca bir yıllık veri bulunduğundan analiz gerçekleştirilememiştir.

3.1.8 SKA 8: İnsana YakıŖır İŖ ve Ekonomik Büyüme

İŖsizlik, katma değerli ürünler ve NEET gibi konular, SKA 8 ile doğrudan ilgilidir. TR33 Bölgesi Bölge Planı'na göre bu konu eŖitli yönlerden desteklenmektedir. Türkiye ortalamasına kıyasla iŖsizlik oranı daha dŖk olan TR33 Bölgesi'nde turizm sektörü önem taŖımaktadır. Bölgesel ncelikler Ŗu Ŗekildedir:

ncelik 3.1 Mevcut turizm tesislerinde fiziki koŖullar ve hizmet kalitesi geliŖtirecektir.

ncelik 3.2 Turizm faaliyetleri eŖitlendirilecek ve artırılacaktır.

ncelik 3.3 MŖteri odaklı pazarlama faaliyetleri geliŖtirilecektir.

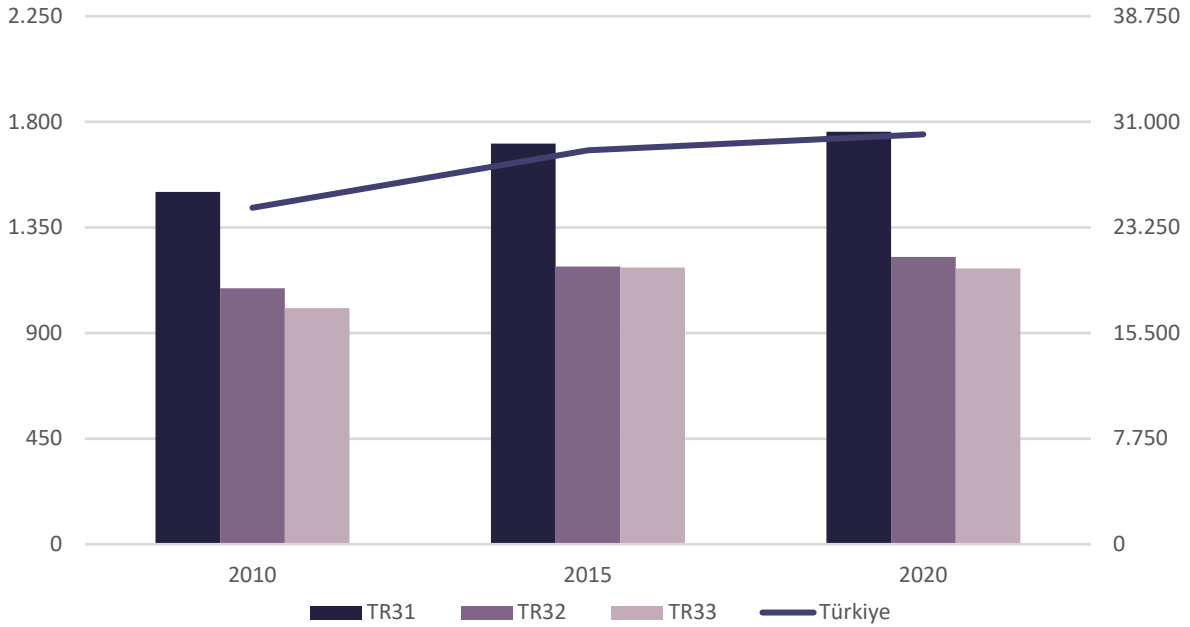
Tablo 14. SKA 8 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 deęiŖtirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
8	Ekonomik faaliyet (15 - 64 yaŖ arası) (Bin kiŖi)	Eurostat, bölgesel istatistikler	2017-2020	8.5 (retken istihdam)		+			
8	İŖsizlik (15 - 64 yaŖ arası) (Bin kiŖi)	Eurostat, bölgesel istatistikler	2017-2020	8.5 (retken istihdam)		+			
8	İstihdam (15 - 64 yaŖ arası) (Bin kiŖi)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2011-2021	8.5 (retken istihdam)		+			
8	Cari piyasa fiyatlarında GSYİH (EU27 (2020'den) ortalaması yüzdesi olarak kiŖi baŖına Euro)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2013-2021	8.1 (ekonomik büyüme)		+			
8	Temel fiyatlarla GVA (Brüt Katma Değer)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2017-2021	8.2 (ekonomik retkenlik)		+			
8	Uzun süreli iŖsizlik (12 ay veya zeri)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2012-2020	8.5 (retken istihdam)		+			

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun
8	Ne istihdamda ne de eğitim öğretimde yer alan gençler	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2006-2020	8.6 (ne istihdamda ne de eğitim öğretimde yer alan gençler)		+			
8	Çalışanların ücreti	Eurostat, bölgesel istatistikler	1995-2020	8.5 (üretken istihdam)	+				
8	İş kazaları	Ulusal İş Güvenliği ve Sağlığı Enstitüsü	2003-2021	8.8 (işçi hakları)	+				
8	Şirket oluşturma	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2013-2016	8.3 (iş oluşturma)	+				

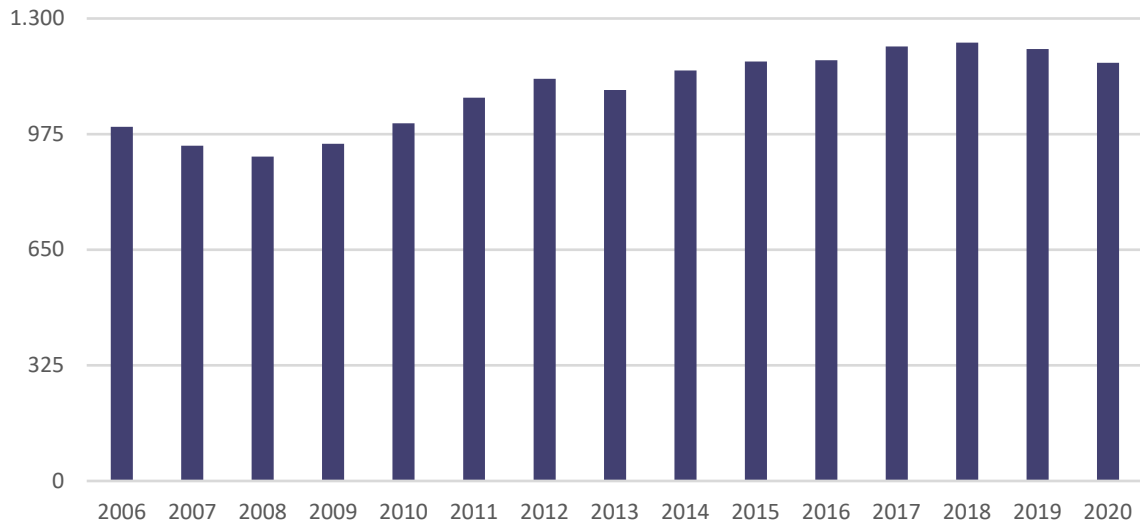
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Şekil 33. Ekonomik olarak aktif nüfus (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi)

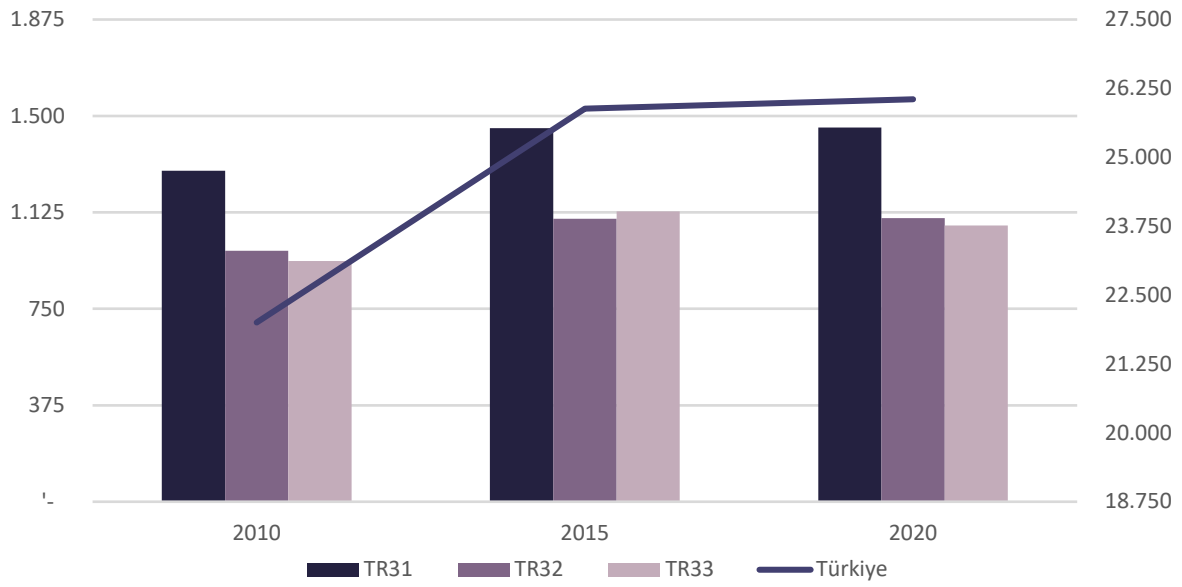
Kaynak: Eurostat, Bölgesel İstatistikler

Şekil 34. Ekonomik olarak aktif nüfus (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi) (TR33)

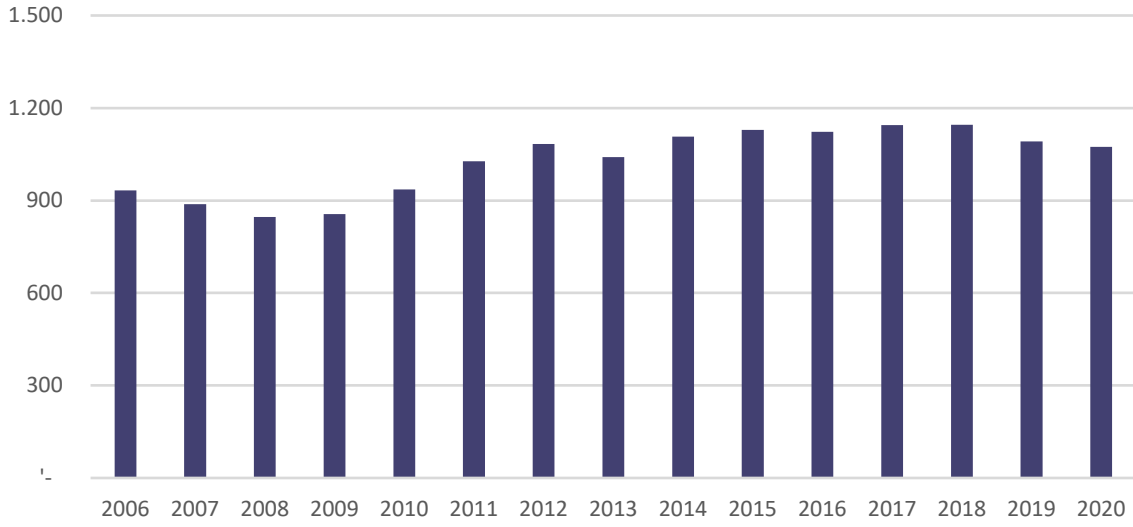
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 35. İstihdam (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi)

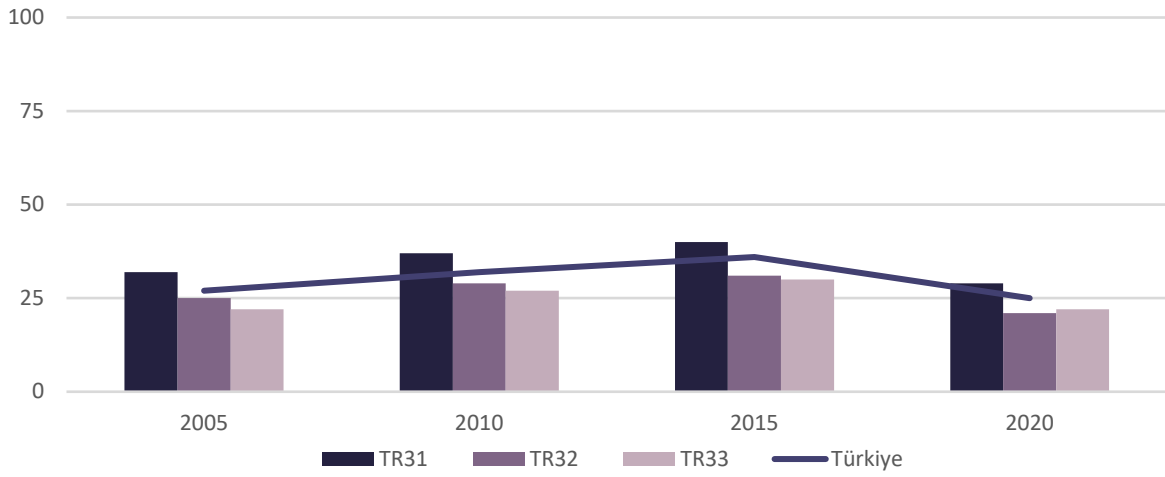
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 36. İstihdam (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi) (TR33)

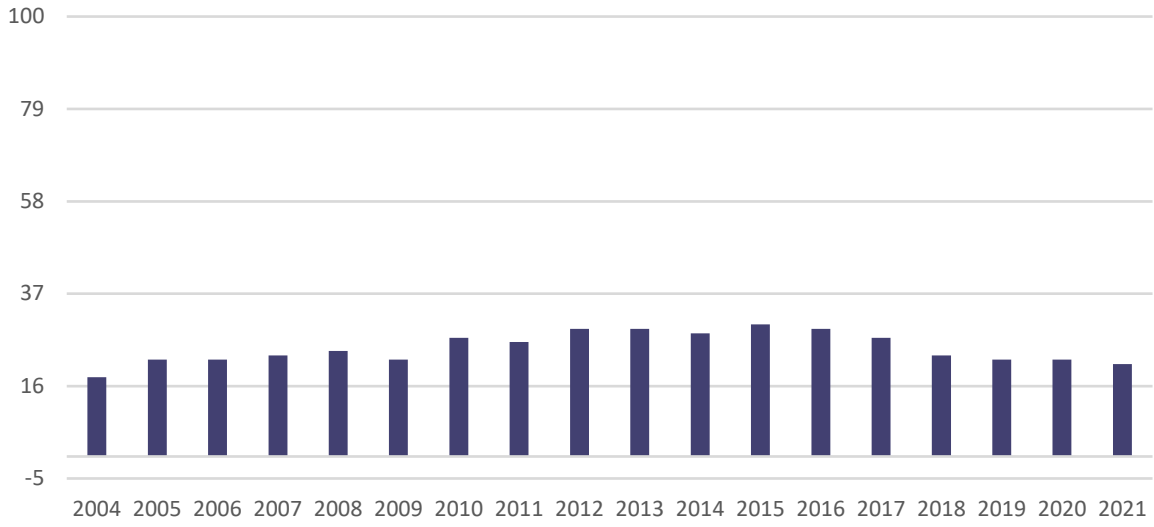
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 37. Cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH (EU27 (2020'den) ortalaması yüzdesi olarak kişi başına Euro) (%)

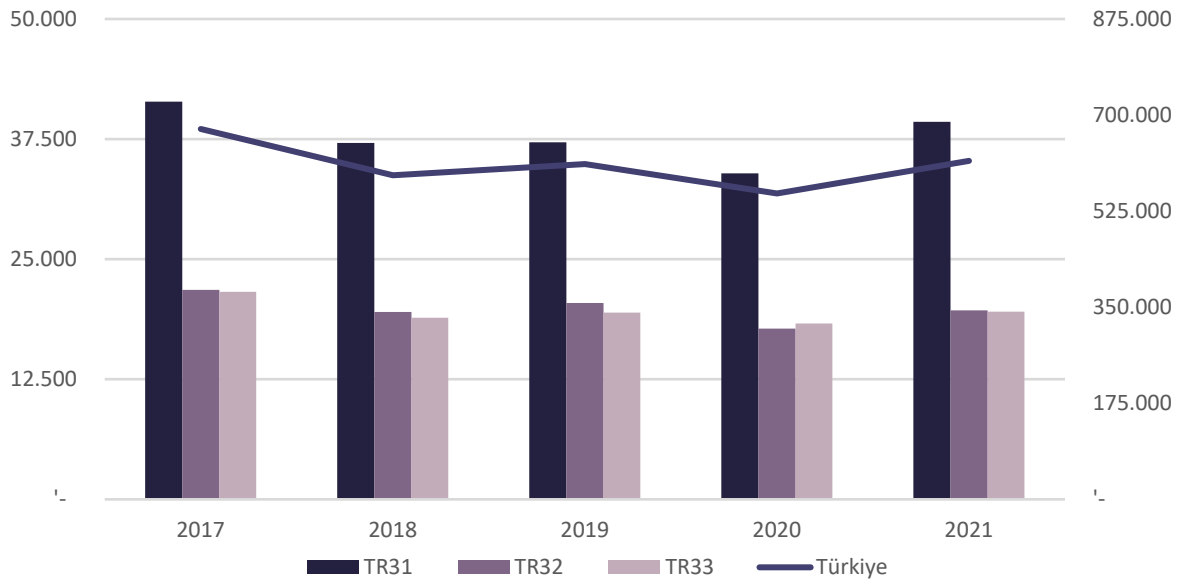
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 38. Cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH (EU27 (2020'den) ortalaması yüzdesi olarak kişi başına Euro) (TR33) (%)

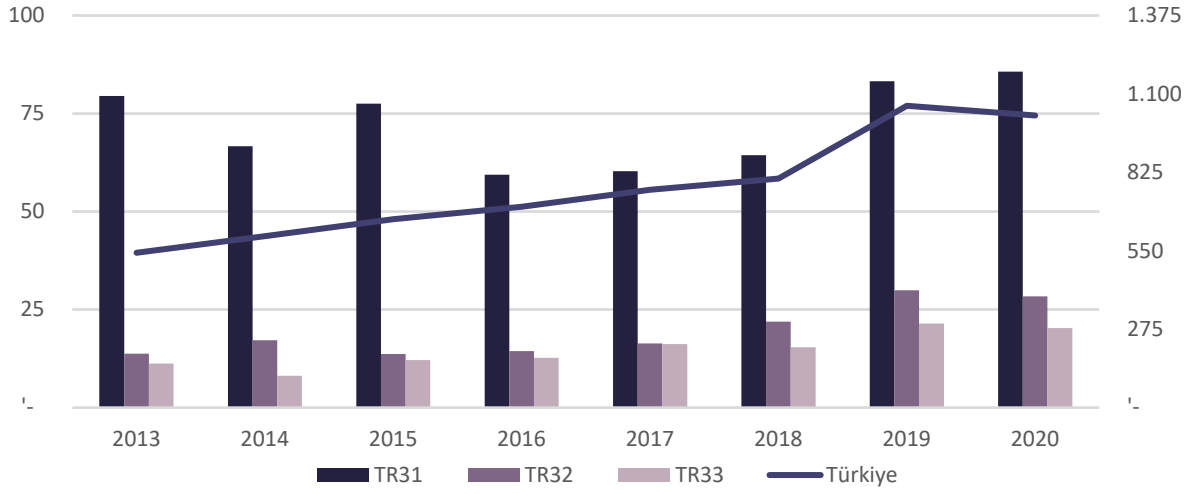
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 39. Temel fiyatlarla GVA (Milyon Euro)

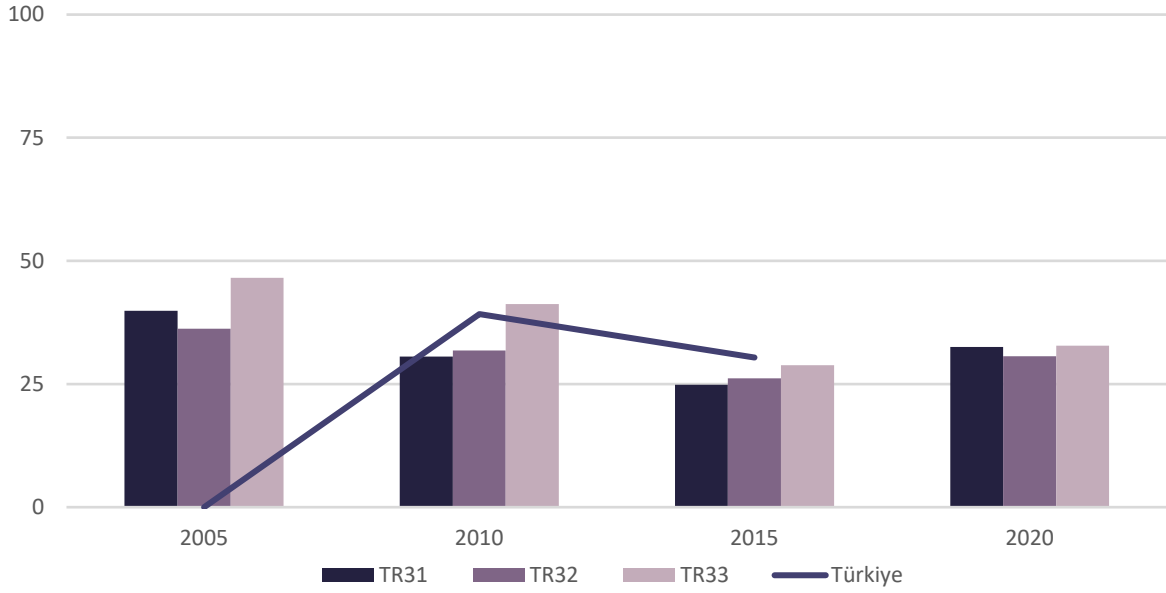
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 40. Uzun süreli işsizlik (12 ay ve üzeri) (15 - 74 yaş) (Bin kişi)

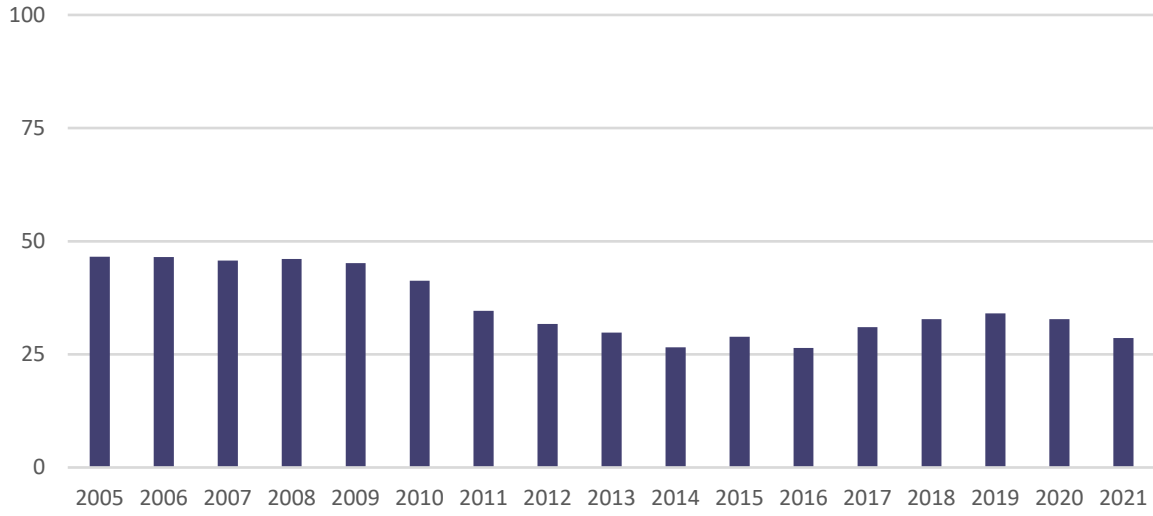
Kaynak: EUROSTAT

Şekil 41. Ne eğitimde ne istihdamda yer alan ne de aktif olan (NEET) 18-24 yaş arası nüfusun oranı (%)

Kaynak: OECDSTAT

Şekil 42. Ne eğitimde ne istihdamda yer alan ne de aktif olan (NEET) 18-24 yaş arası nüfusun oranı (%) (TR33)

Kaynak: OECDSTAT

TR33 Bölgesi'ndeki genç işsizlik oranı, verilen dönem içerisinde dalgalı seyretmiştir, %9,4 ve %23,6 arasında ciddi şekilde dalgalanmıştır. En yüksek oranlar 2008-09'daki küresel finansal kriz ve 2019-20 COVID-19 pandemisi sırasında görülmüştür. Diğer yandan, en düşük oranlar 2011 ve 2012 yılları arasında görülmüştür.

3.1.9 SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

SKA 9 çok önemli hedeflere sahiptir ve TR33 Bölgesi'nin kalkınması ve sürdürülebilirliği için göstergelerinden biri, "Yenilik ve İstikrar" başlığı altındaki temel prensipler olarak tasarlanmıştır. TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) kapsamında sanayi eksenli, Amaç 9 için Yenilik ve İstikrar ilkelerine dayalı olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki öncelikler benimsenmiştir.

Öncelik 1.1 Bölgesel üretim altyapısı geliştirilecektir.

Öncelik 1.2 Sanayi ürünlerinin değeri artırılabilecektir.

Öncelik 1.3 İşletmelerde üretim süreçleri iyileştirilecek ve üretim kapasitesi artırılabilecektir.

Öncelik 1.4 Bölge içi ve bölgeler arası ticari ağlar geliştirilecektir.

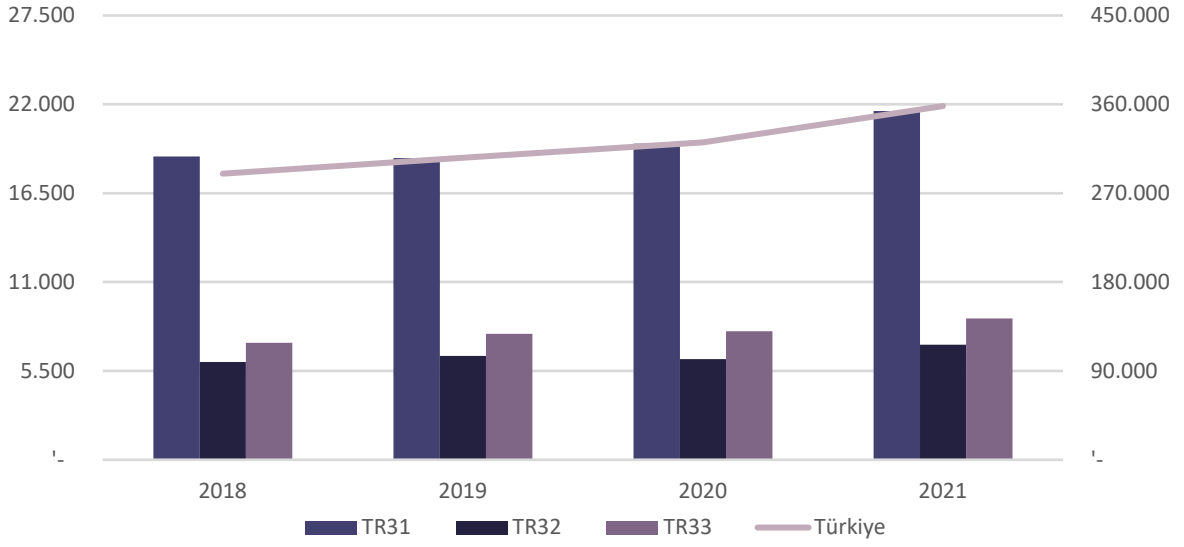
Tablo 15. SKA 9 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
9	Toplam sektörün GVA'sına kıyasla sanayinin GVA'sı (cari fiyat)	INE (Ulusal İstatistik Enstitüsü)	2016-2020	9.2 (sürdürülebilir sanayileşme)	+				
9	Ar-Ge Üzerine Gayri Safi Yurt İçi Harcamalar	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1980-2020	9.5 (yeniliği teşvik etme)	+				
9	Ar-Ge personeli ve araştırmacılar	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1980-2020	9.5 (yeniliği teşvik etme)	+				
9	Ar-Ge personeli ve araştırmacılar	TÜİK	2018-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)				+	
9	Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknoloji imalatında istihdam	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2009-2019	9.5 (yeniliği teşvik etme)		+			
9	EPO'ya patent başvuruları	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1977-2012	9.5 (yeniliği teşvik etme)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

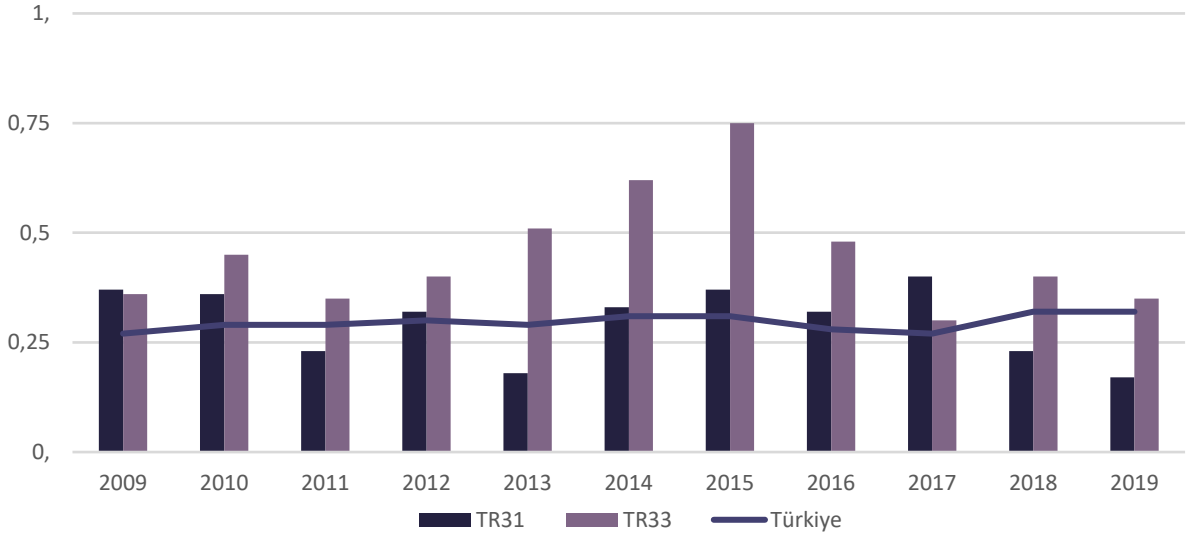
Şekil 43. AR-GE personeli ve araştırmacılar (Sayı)

Kaynak: TÜİK

Veriler TR33 Bölgesi'nde 2018 ile 2021 yılları arasındaki Ar-Ge personeli göstermektedir. Sayı her yıl artış göstermiştir ve en yüksek Ar-Ge personeli sayısı 2021 yılında görülmüştür. 2021 yılında TR33 Bölgesi'nde 8753 Ar-Ge personeli bulunmaktadır. Bu da, bölgede yenilik ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yapabilecek şekilde araştırma ve geliştirmeye giderek daha fazla odaklanıldığını göstermektedir.

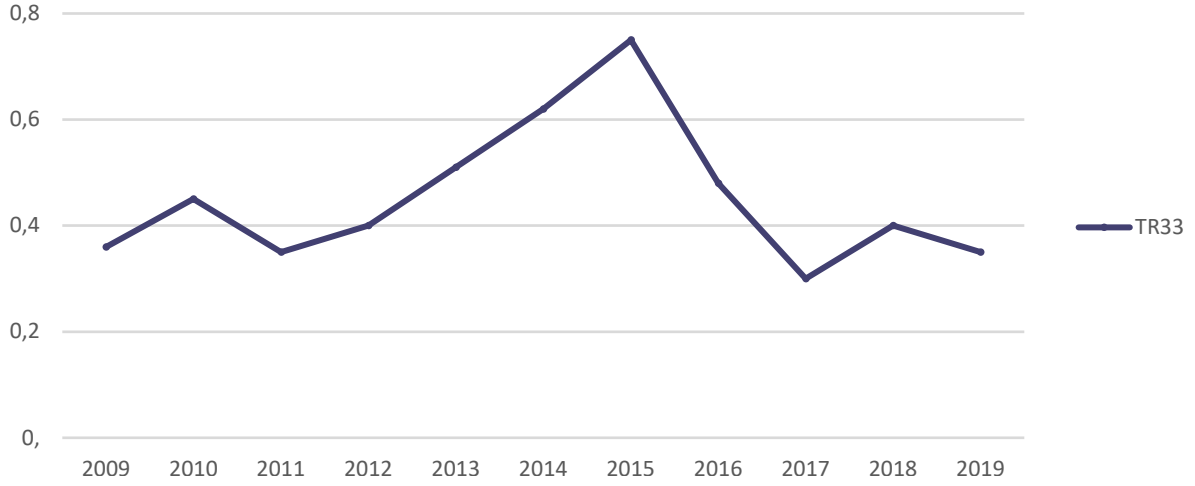
Şekil 44. Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknoloji imalatta istihdam (%)

Kaynak: OECDSTAT

Veriler, 2009-2019 dönemi için TR33 Bölgesi'nde yüksek teknoloji imalatta istihdamın toplam imalat istihdamındaki yüzdesini göstermektedir. En yüksek oran 2015 yılında kaydedilmiştir.

Şekil 45. Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknoloji imalatta istihdam

Kaynak: OECDSTAT

TR33 Bölgesi Yenilik Stratejisi'ne (2014-2023) göre TR33, kalifiye personel istihdamının artırılmasını hedeflemektedir. "Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknoloji imalatta istihdam" başlıklı gösterge, negatif bir trend ortaya koymaktadır.

Bölgedeki işletmelerin çoğunluğu kalifiye personel eksikliği ile karşı karşıyadır. Yapılan saha araştırmalarına göre bölgedeki işletmelerin %29,8'i yenilik için kalifiye personel eksikliği ile karşı karşıyadır. Öne çıkan diğer sorunlar arasında %11,7'sinin bilgi ve teknolojiye erişimde zorluklarla karşı karşıya olması, %10,5'inin finansmana erişimde sıkıntılar yaşaması ve teşviklerin yetersiz kalması sıralanabilir. Bu açıdan bakıldığında altyapı ve finansman eksikliklerinin bölgedeki sistematik sorunlar arasında olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.10 SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

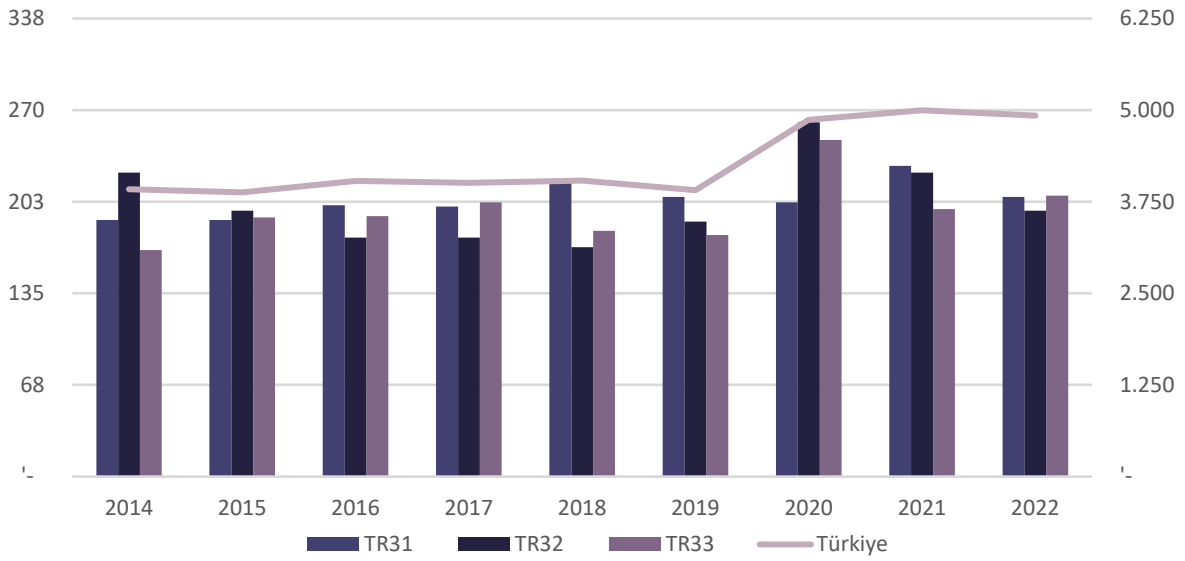
Kimseyi arkada bırakmayan bir kalkınma perspektifi için eşitsizlikleri ele almak gerekmektedir. TR33 Bölgesi Bölge Planı'nda bu soruna, İnsan ve Toplum ekseninde öncelik verilmektedir. "Sosyal hizmetlerin yaygın ve etkin kılınması", bir öncelik olarak belirlenmiştir.

Tablo 16. SKA 10 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
10	Engelli kişilerde işsizlik	INE (Ulusal İstatistik Enstitüsü)	2014-2020	10.2 (durumundan bağımsız olarak dahil etme)	+				
10	Engelli kişilerde işsizlik	TÜİK	2014-2022	10.2 (durumundan bağımsız olarak dahil etme)				+	
10	Harcanabilir gelir Gini endeksi (vergi ve transferlerden sonra)	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2010-2014	10.4 (daha fazla eşitlik)	+				
10	Eşdeğer hane halkı harcanabilir gelirine göre gini katsayısı: Gini katsayısı	TÜİK		10.4 (daha fazla eşitlik)				+	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Şekil 46. Engelli kişilerde işsizlik (Engelli, yaşlı ya da hasta) (15+) (Sayı)

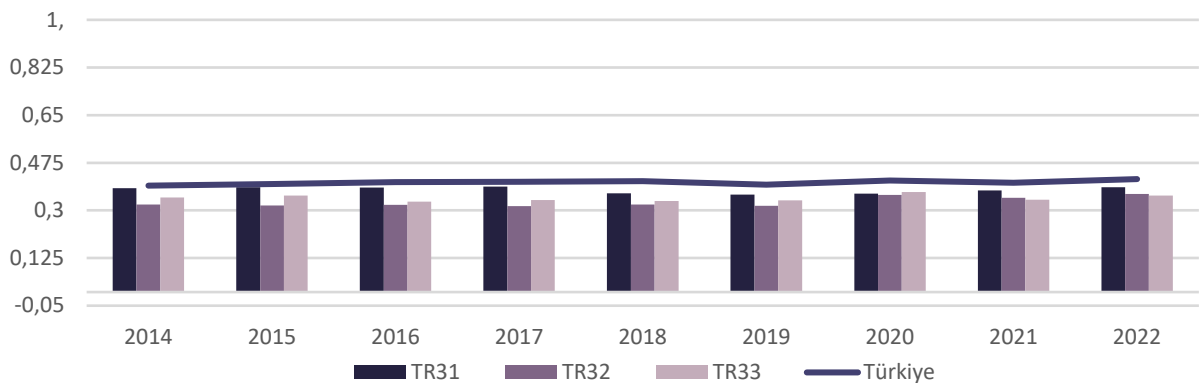
Kaynak: TÜİK

İş gücünde yer almayan kişi sayısı yıllar içerisinde değişiklik göstermektedir. 2014 yılında iş gücünde yer almayan 54.000 kişi bulunmaktadır ve bu sayı 2015'te 61.000'e yükselirken, 2016'da biraz azalarak 60.000'e düşmüştür. Sayı daha sonra 2017'de 64.000'e yükselirken 2018'de tekrar 56.000'e düşmüştür. 2019'da iş gücüne dahil olmayan 51.000 kişi vardır, bu da dönem içindeki en düşük sayıdır. Ancak 2020 yılında bu sayı hızla artarak 95.000'e ulaşmış, ardından 2021'de 67.000'e düşmüş ve 2022 yılında biraz artarak 75.000 olmuştur.

İş gücünde yer almayan insan sayısındaki bu dalgalanma, bölgenin ekonomik koşullarındaki değişiklikler, emeklilik yaşındaki değişiklikler ve sosyal refah politikalarındaki değişiklikler gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. Bu değişikliklerin altta yatan sebeplerini tespit etmek için daha fazla analiz yapılması gerekecektir.

Hane Halkı İş Gücü Anketi'nde 2021'den beri yeni tanım ve kavramlar kullanılmaktadır. 2021 sonuçları bu değişiklikler doğrultusunda hesaplanmışken, 2020 ve önceki yılların göstergeleri önceki tanım ve kavramları göz önünde bulundurularak verilmiştir.

Şekil 47. Kişi başına düşen harcanabilir gelir eşdeğerine dayalı Gini katsayısı: Gini katsayısı (Oran)

Kaynak: TÜİK

3.1.11 SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

Şehirler giderek artan bir şekilde bölgesel kalkınmanın temel yatırım alanları hâline gelmektedir. Şehirlerin sürdürülebilirliğini sağlamak ve onları verilere dayalı bir şekilde izlemek, TR33 Bölgesi'nin önceliklerindedir. Bu bağlamda TR33 Bölgesi'nin öncelikleri şu şekildedir:

Öncelik 5.2 Yerleşim yerlerindeki çevre kirliliği azaltılacaktır.

Öncelik 6.1 Afetle planlı mücadele etkin kılınacaktır.

Öncelik 6.2 Etkin korunma ve canlandırma yöntemleri uygulanacaktır.

Öncelik 7.1 Kentsel çevre iyileştirilecektir.

Öncelik 10.1 Bölgede erişilebilirlik artırılacaktır.

Öncelik 10.2 Lojistik altyapısı iyileştirilecektir.

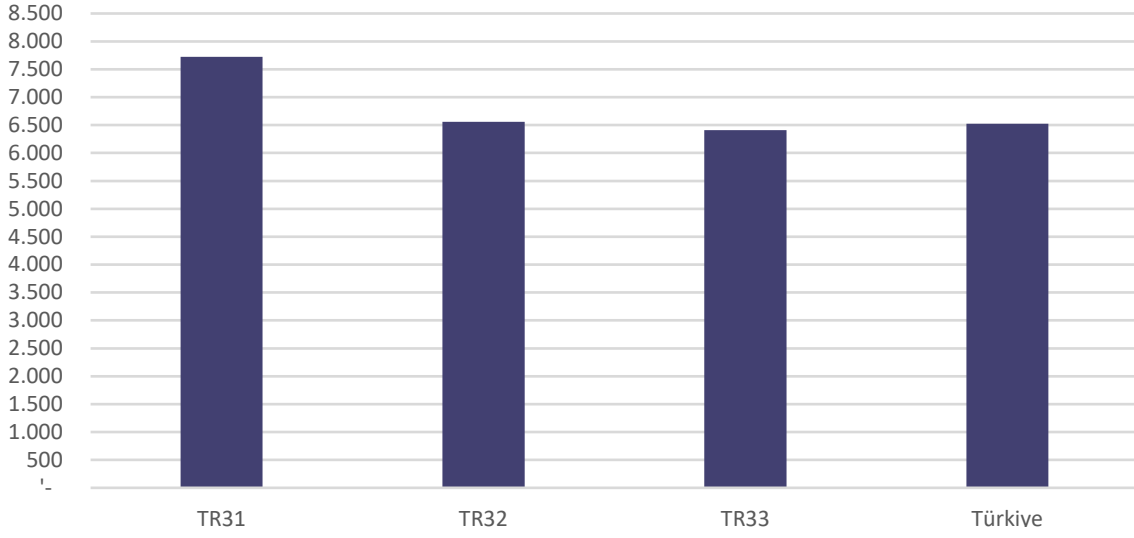
Tablo 17. SKA 11 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun
11	Barınma maliyetlerine ayrılan hane halkı giderleri	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2003-2013	11.1 (barınmaya erişim)		+			
11	Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs)	TÜİK	1995-2022	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)		+			
11	Günlük erişilebilirlik	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2015-2050	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)	+				
11	Araç stoku (binek otomobiller)	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2016-2020	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)		+			

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
11	Meskun mahal büyüme oranı ile nüfus artış hızı arasındaki fark	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2014	11.3 (sürdürülebilir kentleşme)	+				
11	Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar))	TÜİK	1995-2021	11.3 (sürdürülebilir kentleşme)		+			
11	PM2.5 Emisyonlar	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2015-2030	11.6 (çevresel etki)	+				
11	PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı µg/m ³ cinsinden ortalama düzeyde)	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2001-2020	11.6 (çevresel etki)				+	
11	Kişi başına evsel ve ticari atık üretimi	Statistics Portugal	2009-2020	11.6 (çevresel etki)	+				
11	Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus (%) ve toplam belediye nüfusu (%) içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı	TÜİK	1998-2020	11.6 (çevresel etki)				+	
11	Trafik kazalarında mağdurlar	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1990-2020	11.2 (ulaşım sistemlerine erişim)		+			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

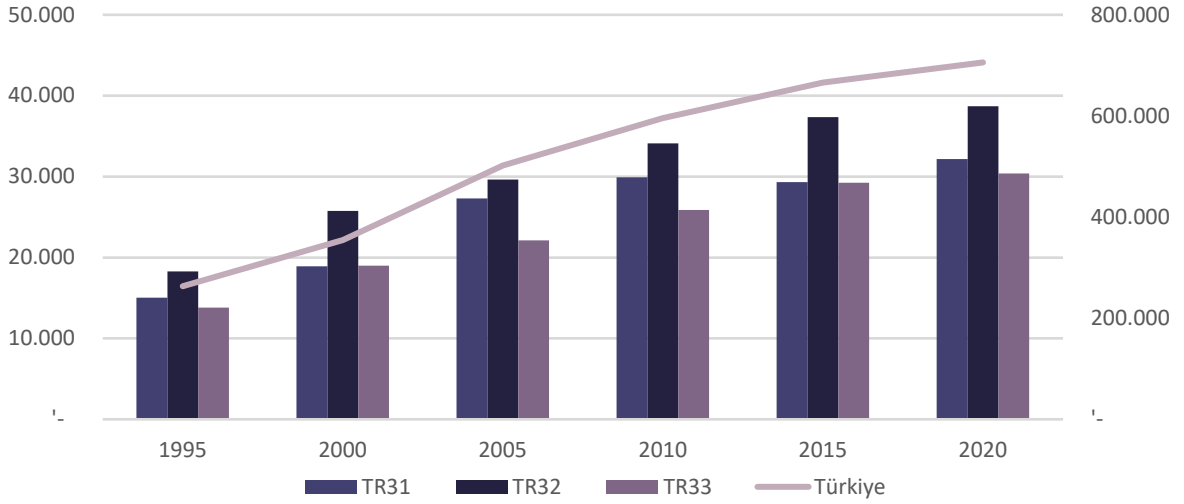
Şekil 48. Harcanabilir Hane Geliri (Sayı)

Kaynak: OECDSTAT

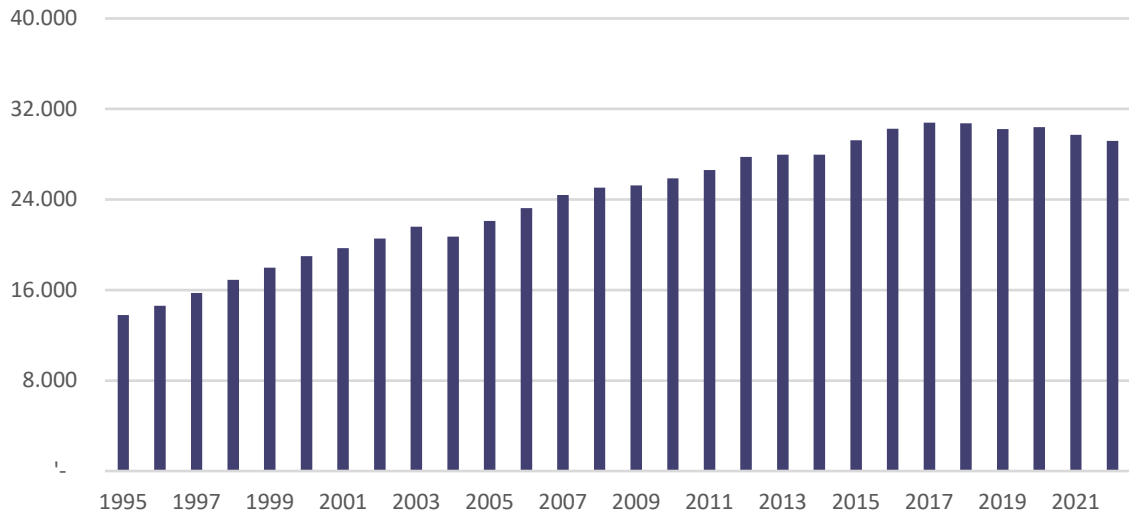
Hane halkının harcanabilir geliri ve bölgedeki toplam yaşam maliyeti üzerinde önemli bir etkisi olabileceğinden, bölgedeki barınma maliyetlerinin payını izlemek önemlidir. Yüksek barınma maliyetleri hane halkı bütçelerini zorlayarak ailelerin geçimini zorlaştırabilir. Uygun fiyatlı barınmayı teşvik eden politika ve girişimleri desteklemek, hane halkı üzerindeki bu yükü hafifletmeye ve bölgenin genel ekonomik refahını iyileştirmeye yardımcı olabilir.

Şekil 49. Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs) (Sayı)

Kaynak: TÜİK

Şekil 50. Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs) (Sayı) (TR33)

Kaynak: TÜİK

TR33 Bölgesi'nde ana ulaşım araçları otobüsler ve minibüslerdir. Veriler, 1995'ten 2022'ye kadar TR33 Bölgesi'ndeki minibüs sayısını göstermektedir.

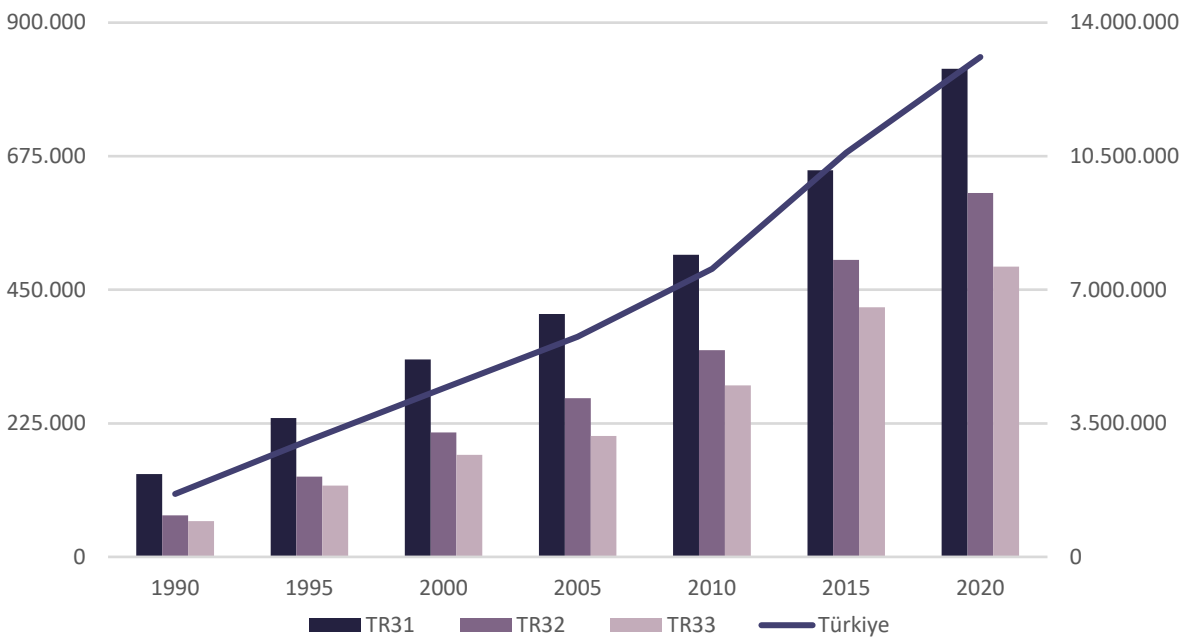
Minibüs sayısı 1995'ten 2020'ye kademeli bir artış göstererek 2020'de 18.604 ile zirveye ulaşmıştır.

1995'ten 2005'e kadar minibüs sayısı 9.675'ten 14.441'e önemli ölçüde artmış ve bunu takip eden yıllarda dalgalı bir eğilim göstermiştir.

2015'ten 2020'ye kadar minibüs sayısı 17.271'den 18.604'e çıkmıştır ve bu da bölgede minibüs talebinde hafif bir artışa işaret etmektedir.

2021'de minibüs sayısı 18.054'e, ardından 2022'de 17.739'a düşmüştür.

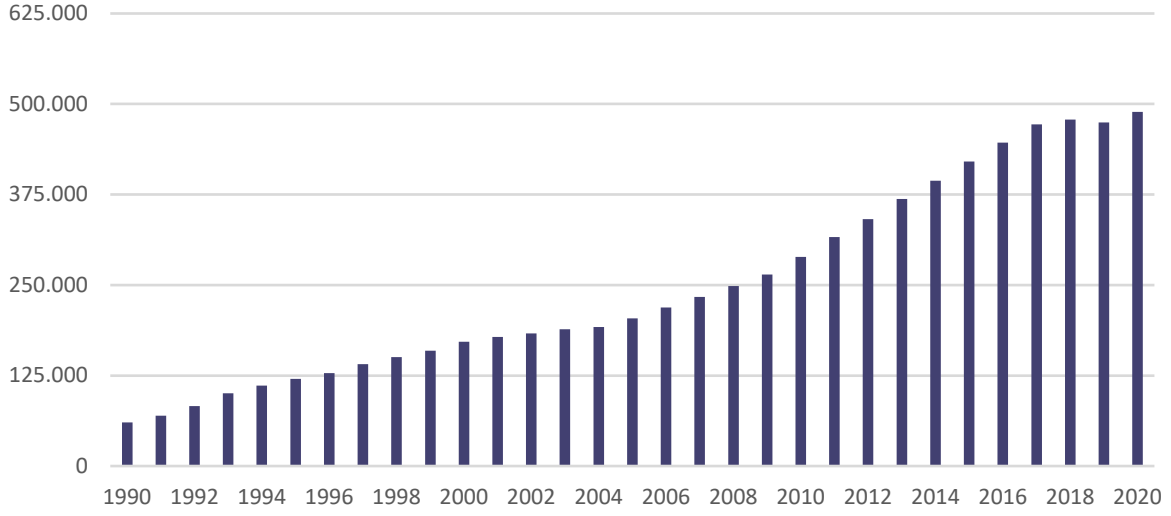
Şekil 51. Araç stoku (binek otomobiller) (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

Şekil 52. Araç stoku (binek otomobiller) (Sayı) (TR33)

Kaynak: EUROSTAT

Veriler, 2016'dan 2020'ye kadar TR33 Bölgesi'nde kategoriye göre araç stokunu temsil etmektedir.

2016 yılında TR33 Bölgesi'ndeki araç stoku 446.740'dir.

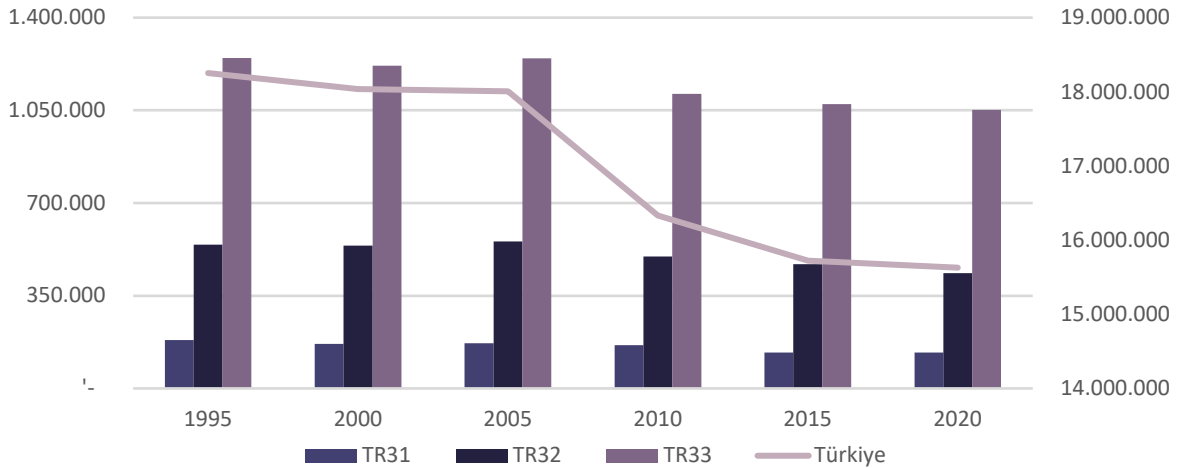
2016'dan 2020'ye kadar TR33 Bölgesi'nde kategoriye göre araç stokunda kademeli bir artış olmuştur.

2020 yılında araç stoku 489.206 ile en yüksek değere ulaşmıştır.

Araç stoklarında yıldan yıla hafif bir dalgalanma olmuştur ancak genel eğilim artış yönünde görünmektedir.

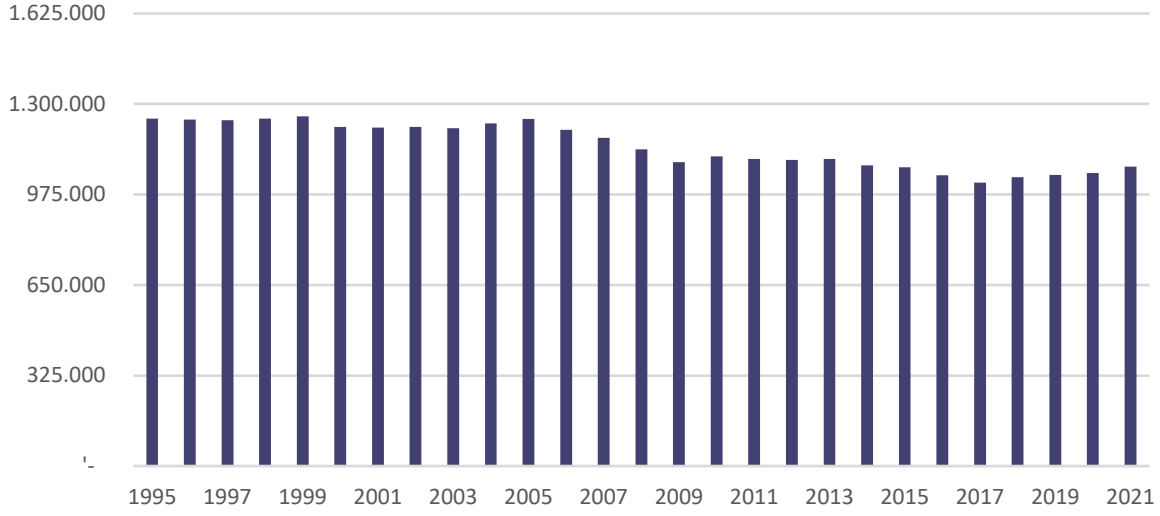
Araç sayısındaki artış çevre ve trafik sorunlarına yol açabileceğinden, TR33 Bölgesi'ndeki araç stokunun izlenmesi esastır. Toplu taşıma araçlarının kullanımını teşvik etmek, araç paylaşımı ve sürdürülebilir ulaşım uygulamalarını teşvik etmek, araçların çevre ve trafik sıkışıklığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilir.

Şekil 53. Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar)) (Sayı)

Kaynak: TÜİK

Şekil 54. Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar)) (Sayı) (TR33)

Kaynak: TÜİK

Veriler, 1995'ten 2021'e kadar TR33 Bölgesi'ndeki tarıma elverişli veya ekili araziye temsil etmektedir. Tarıma elverişli arazi, mahsul üretimi için kullanılan araziye ifade etmektedir.

1995 yılında TR33 Bölgesi'ndeki tarıma elverişli arazi miktarı 1.247.961 hektar iken 1996'da bir miktar düşerek 1.244.453 hektar olmuştur.

Sonraki yıllarda tarıma elverişli arazi, arada dalgalanmalar olsa da, nispeten sabit kalmıştır. Son yıllarda, tarıma elverişli arazi miktarı hafif bir artış kaydederek 2021 yılında 1.075.189 hektara ulaşmıştır.

Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'ndeki tarıma elverişli arazinin yıllar içerisinde dalgalandığını, arada sırada ciddi azalış ya da artışların olduğunu göstermektedir. Ancak genel trend sabit kalma ya da hafif azalma eğilimindedir, son yıllarda bazı artışlar olmuştur. Tarıma elverişli araziye izlemek, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve gıda güvenliği amacıyla koruyucu önlemler almak esastır.

Kutu 2. Meta veriler

- 1. Konu:** Tarım istatistikleri
- 2. Altyazı:** Mahsul Üretimi istatistikleri
- 3. Hedef:** Mahsul üretimi istatistiklerinin derlenmesi
- 4. Veri Toplama Yöntemi:**

Mahsul üretim verileri, Tarım ve Ormanlık Bakanlığı tarafından manyetik formula derlenmiştir. Ardından formlar TÜİK'e gelmiş ve veriler önceki yılların verileriyle kıyaslanarak analiz edilmiştir. Tarım ve Ormanlık Bakanlığı temsilcisi ile birlikte sonuçlar bir kez daha revize edilmiştir. Onaylanacak olan veriler, "Tarımsal Mahsul Tahmin Komitesine" sunulmuştur. Nihai veriler komite tarafından onaylandıktan sonra ulusal düzeyde yayınlanmaktadır.

- 5. Dönem:** Yıllık
- 6. Kapsanan dönem:** 1995-2021
- 7. Bölgesel kapsam:** Bölgesel seviye 1, 2 ve 3.
- 8. Son güncelleme:** 29/08/2022
- 9. Verileri toplayan birimler ve kurumlar:** Tarım ve Ormanlık Bakanlığı
- 10. Sınıflandırma sistemi:** CPA 2002
- 13. Veri sözlüğü (değişkenlerin tanımları):**

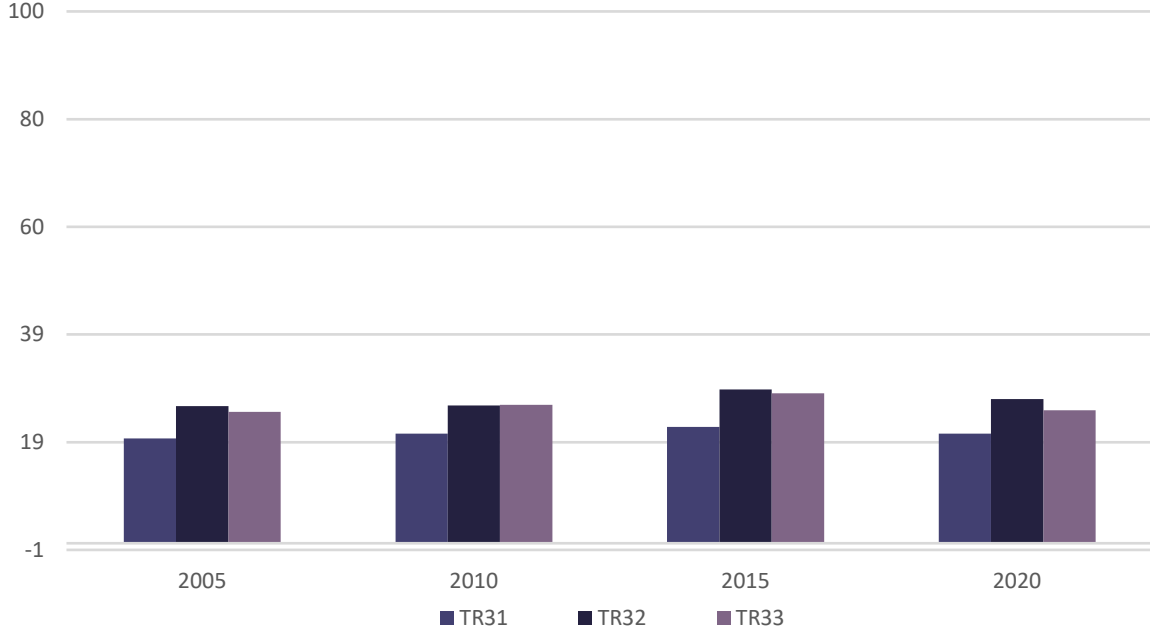
Üretim: Üretim yılındaki toplam ekili alanlardan üretim tahminleri.

Toplam Ekili alan: Sonbahar-Kış ve İlkbahar-Yaz dönemlerinde ekilen tarla alanını ifade eder.

Hasar alanı: Çoraklık, hastalık vb. sebeplerden dolayı ekildikten sonra zarar gören ancak hasat edilmeyip ekili alandan çıkartılan alanı ifade eder.

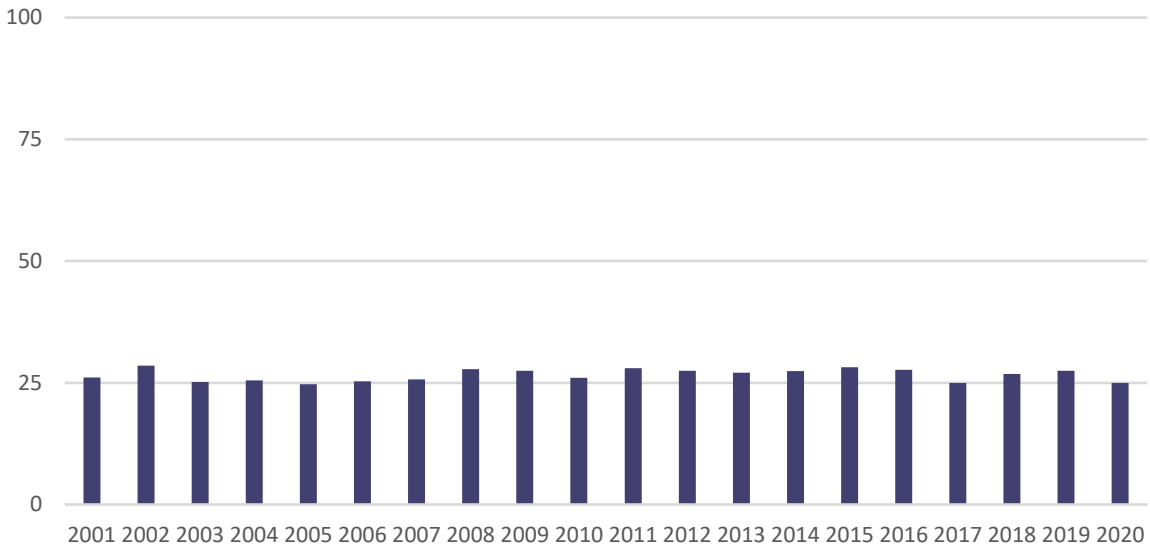
Nadasa Bırakılmış Toprak: Tekrar ekilmeden önce dinlenmeye bırakılan ve verim alınmayan araziye ifade eder.

Şekil 55. PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı $\mu\text{g}/\text{m}^3$ cinsinden ortalama düzeyde))

Kaynak: OECDSTAT

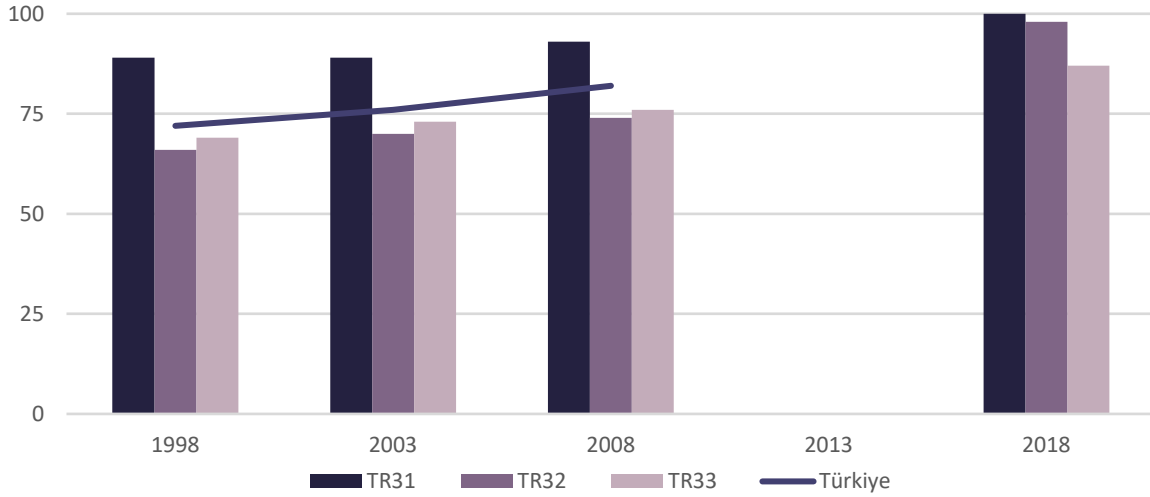
Şekil 56. PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı $\mu\text{g}/\text{m}^3$ cinsinden ortalama düzeyde) (TR33))

Kaynak: OECDSTAT

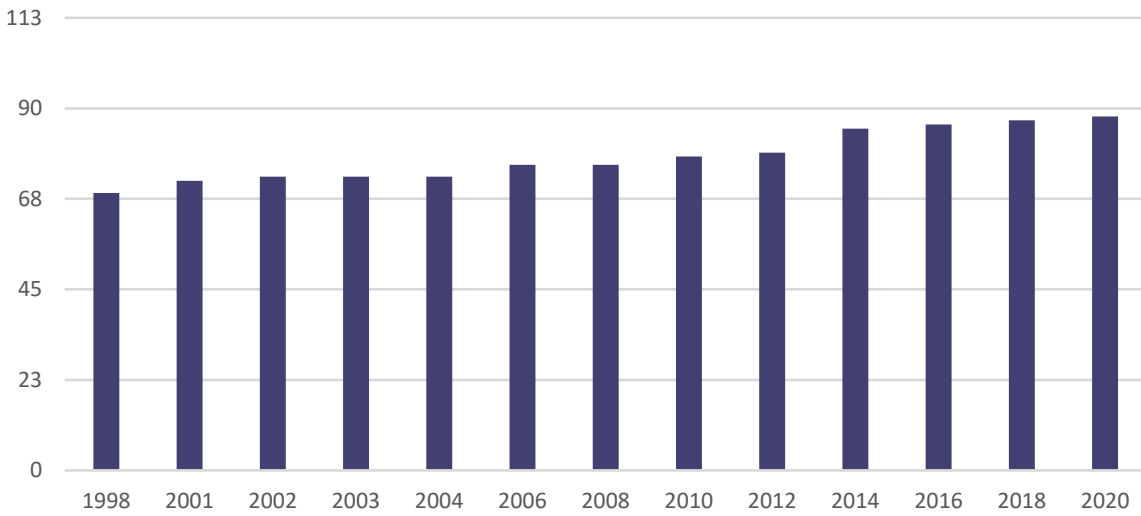
Genel olarak veriler, TR33 Bölgesi'nde 2001 yılından 2020 yılına kadar PM2.5 parçacığı konsantrasyonunda dalgalanma olduğunu göstermektedir. Konsantrasyon 2002 ile 2009 arasında artmıştır ve ardından ara sıra ani artışlar olsa da nispeten sabit kalmıştır. Son yıllarda konsantrasyonda hafif bir düşüş olmuştur, bu da olumlu bir eğilimdir. PM2.5 parçacıklarının konsantrasyonunu izlemek, iyi hava kalitesini korumak ve halk sağlığını geliştirmek için konsantrasyonu daha da azaltacak önlemler almak önemlidir.

Şekil 57. Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Şekil 58. Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%) (TR33)

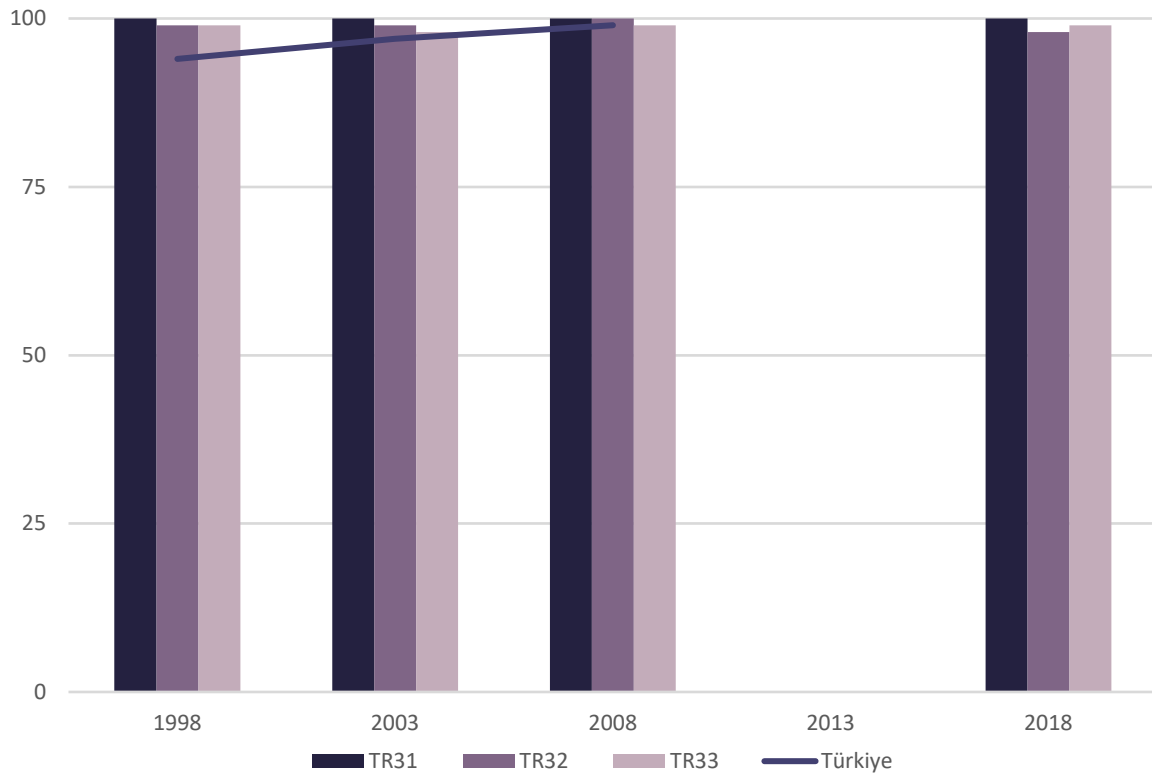

Kaynak: TÜİK

Bu oranın 2020 yılında %88'e çıkması, TR33 Bölgesi'nde atık yönetimi hizmetlerinin yıllar içinde önemli ölçüde iyileştiğini göstermektedir.

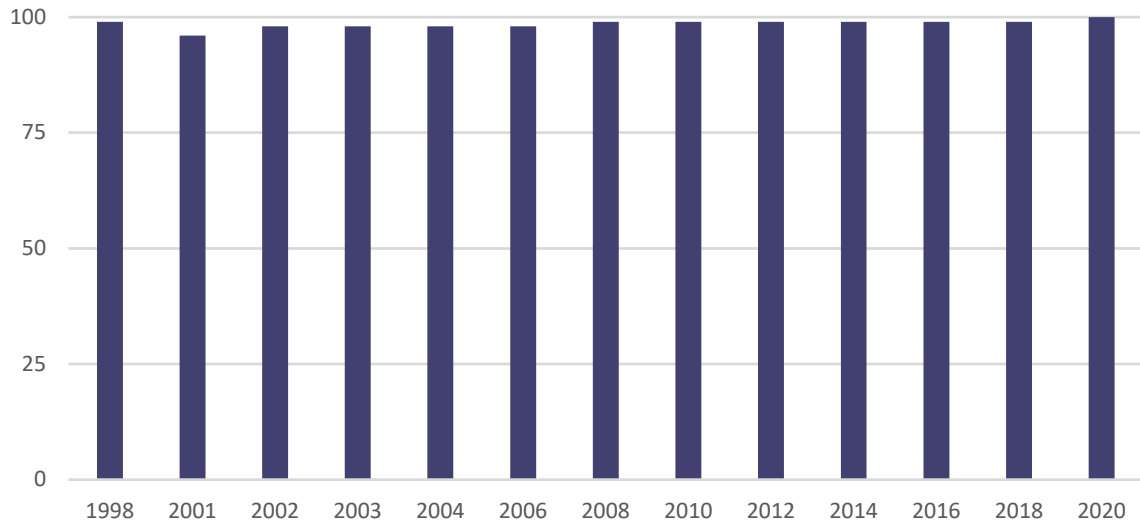
Genel olarak veriler, son on yılda önemli bir artışla birlikte, 1998'den 2020'ye kadar TR33 Bölgesi'nde atık hizmeti alan nüfus oranında tutarlı bir iyileşme olduğunu göstermektedir. Bu da, bölgedeki yerel yönetimlerin atık yönetimi hizmetlerini iyileştirmek için çaba sarf ettiklerini ve çevre sağlığının korunması adına bu eğilimin gelecekte de devam etmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Şekil 59. Belediye atık istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%)

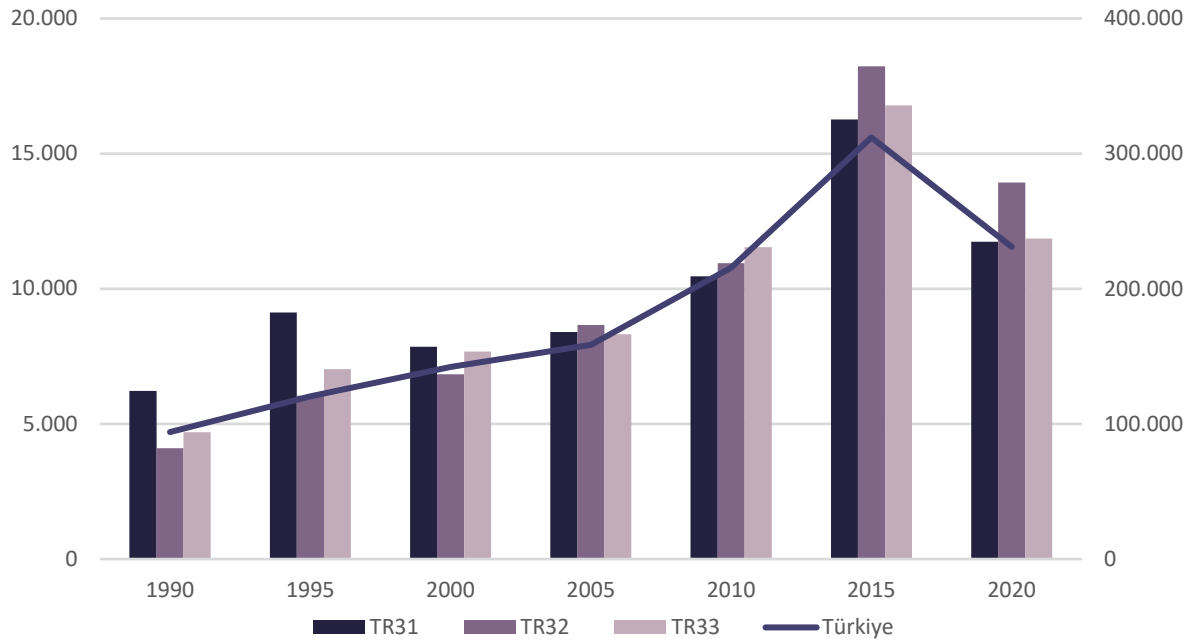
Kaynak: TÜİK

Şekil 60. Belediye atık istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%) (TR33)

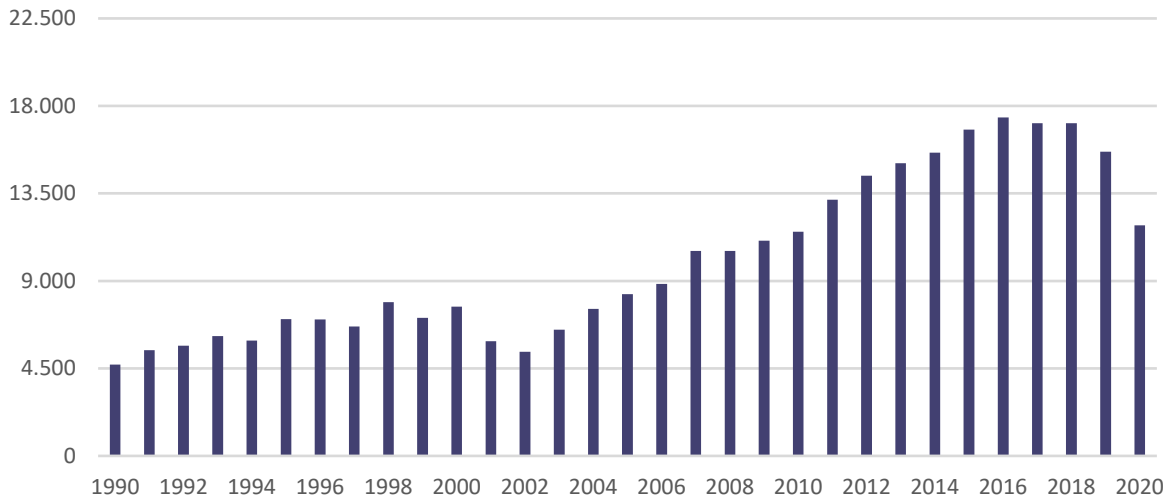
Kaynak: TÜİK

Şekil 61. Trafik kazalarında mağdurlar (Sayı)

Kaynak: EUROSTAT

Şekil 62. Trafik kazalarında mağdurlar (Sayı) (TR33)

Kaynak: EUROSTAT

Genel olarak, TR33 Bölgesi'ndeki trafik kazalarında mağdur olan kişilerin sayısında 2016'dan 2020'ye düşüş eğilimi gözlenmiştir, 2019 ve 2020'de önemli bir düşüş görülmüştür. Potansiyel nedenleri belirlemek ve bölgede yol güvenliğini artıracak uygun önlemleri almak için bu eğilimleri izlemeye ve analiz etmeye devam etmek önemlidir.

3.1.12 SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim

Bölgesel düzeyde, JRC (Ortak Araştırma Merkezi) tarafından önerilen SKA 12 göstergeleri kullanılmamaktadır. Ek olarak, SKA 12 verilerine diğer uluslararası veri kaynaklarından erişilememektedir. Ancak bu göstergeler ve veriler ulusal düzeyde mevcuttur.

Tablo 18. SKA 12 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
12	Karbon ayak izi	Statistics Flanders	2010-2016	12.2 (doğal kaynakların yönetimi)	+				
12	Gıda atıkları	Bölgesel Yönetim Çevre Bakanlığı		12.3 (gıda atıklarının azaltılması)	+				
12	Tehlikeli Atık	INE (Ulusal İstatistik Enstitüsü)	2015-2019	12.4 (kimyasal yönetim)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.1.13 SKA 13: İklim Eylemi

Küresel düzeyde önemli bir ilgi gören ve sonuçlarına giderek daha fazla tanık olduğumuz iklim değişikliğinin etkilerini izlemek çok önemlidir. 2019 Türkiye Ulusal Gözden Geçirme Raporu'nda öne çıkan SKA 13, TR33 Bölgesi Bölge Planı'nda da (2014-2023) bir önceliklidir. Özellikle de Öncelik 5.2 yerleşim yerlerindeki çevre kirliliğinin azaltılması ve Öncelik 7.1 kentsel çevrenin iyileştirilmesi, bu önceliklerle uyumludur. Bununla birlikte, gösterge düzeyinde doğrudan uyumun olmaması nedeniyle göstergeler ile hedefleri arasında doğrudan bir eşleşme sağlamak mümkün değildir.

Tablo 19. SKA 13 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun
13	PM10 Emisyonlar	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2015-2030	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	+				
13	CO2 Emisyonları	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2015-2030	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	+				
13	CO2 Emisyonları (kilo ton olarak)	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2008	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)				+	
13	Sera Gazı Emisyonları (CO2 eşdeğeri Mt cinsinden)	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2001-2018	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)		+			
13	Soğutma ve ısıtma derecesi günleri	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2001-2018	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)				+	
13	Soğutma ve ısıtma derecesi günleri	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	1979-2021	13.2 (politikada iklim değişikliği önlemleri)	+				

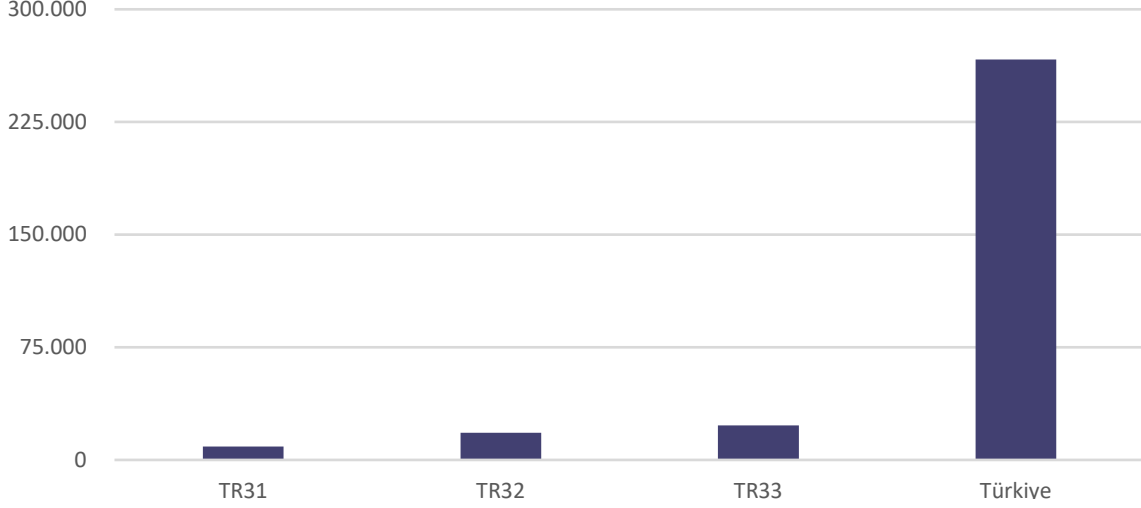
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

13.2 Politikada iklim değişikliği önlemleri

İklim değişikliğiyle ilgili önlemlerin ulusal politikalara, stratejilere ve planlara entegre edilmesi

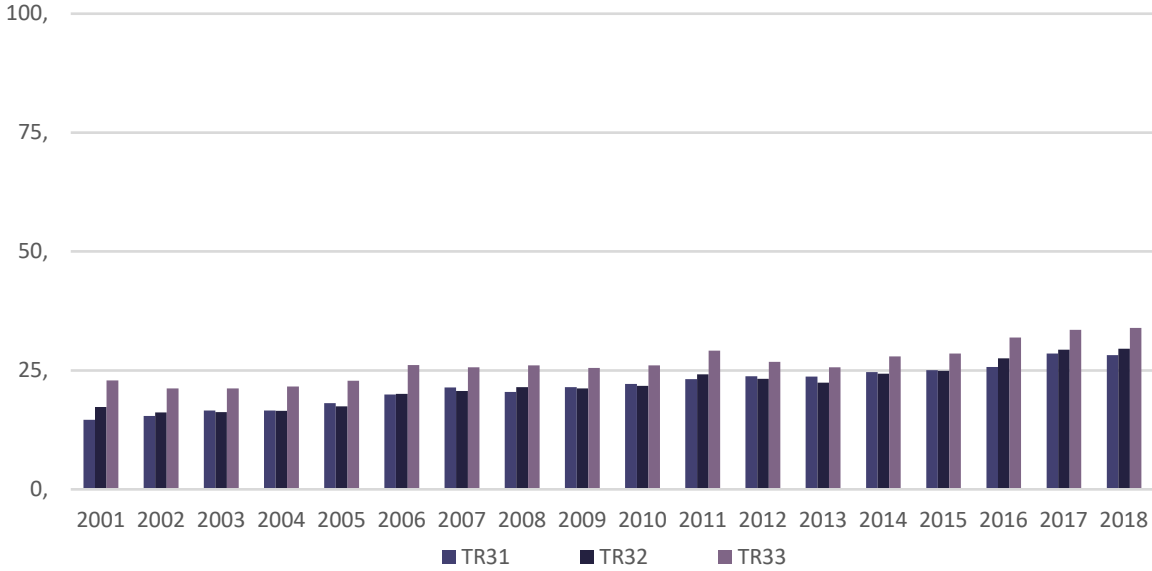
Şekil 63. CO2 Emisyonu (Sayı)

Kaynak: OECDSTAT

Bu verilerde spesifik bir trend bulunmamaktadır. Veriler sadece TR33 Bölgesi'nin diğer bölgelere kıyasla nispeten daha yüksek karbon emisyonu ürettiğini göstermektedir. Ancak nüfus normalleştirilmesi yapılmadığı için Türkiye verileri ile karşılaştırma pek anlamlı olmayabilir.

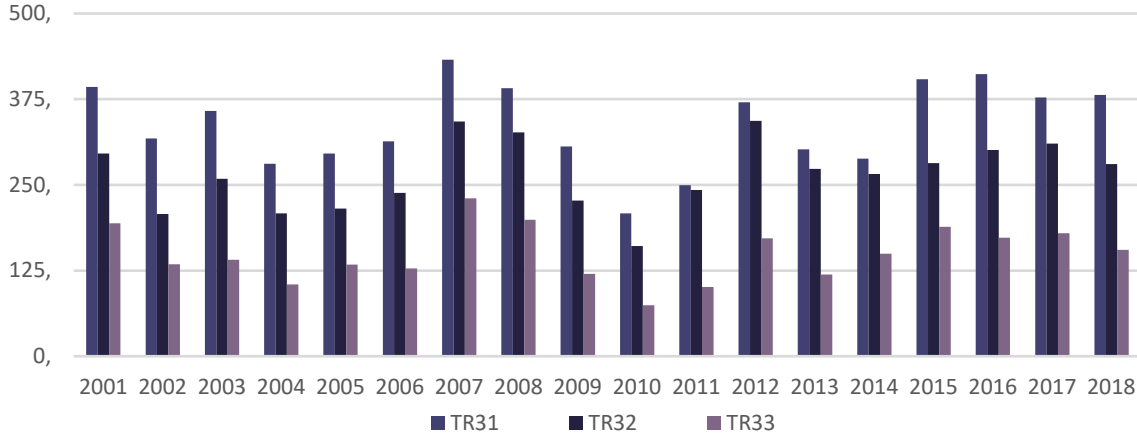
Şekil 64. Sera Gazı Emisyonları (Oran)

Kaynak: OECDSTAT

Eldeki verilere göre, TR33 Bölgesi'ndeki sera gazı emisyon oranı 2001'den 2018'e kademeli olarak artmıştır. Karbondioksit gibi sera gazları iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır ve genellikle ulaşım veya enerji üretimi için fosil yakıtların yakılması gibi insan faaliyetleri tarafından üretilmektedir. Sera gazı emisyon oranı, bir bölgenin çevresel etkisini değerlendirmek için önemli bir metriktir ve emisyonları azaltmaya yönelik politikalar için bir rehber görevi görebilir.

Şekil 65. Soğutma derecesi günleri (Sayı)

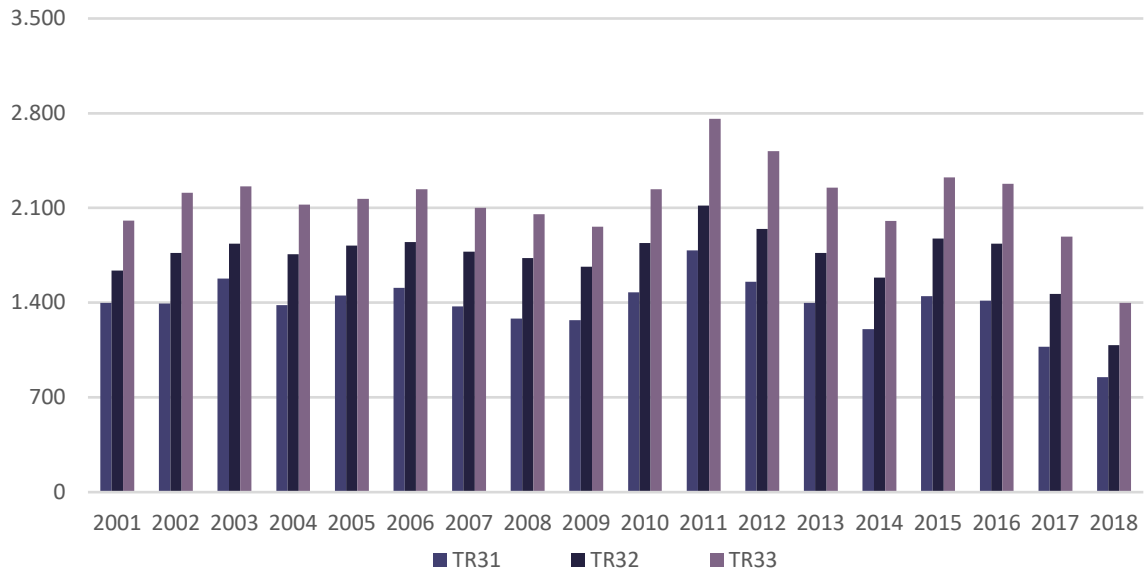
Kaynak: OECDSTAT

Soğutma derecesi günleri (CDD), belirli bir bölgedeki binaları belirli bir dönemde soğutmak için kullanılan enerji talebini ölçmek amacıyla kullanılan bir metriktir. Bir günün ortalama sıcaklığının, baz sıcaklık olarak bilinen belirli bir eşik kaç derece üzerinde olduğunu temsil eder. CDD ne kadar yüksekse, soğutmak için o kadar fazla enerji gerekir.

Eldeki verilere göre, TR33 Bölgesi'ndeki soğutma derecesi günleri (CDD) yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. En yüksek CDD 2007 yılında 230.407 değerle kaydedilirken en düşük değer 2010 yılında 74.203 olmuştur. Veriler, bazı yılların CDD değerlerinin diğerlerinden daha yüksek olduğunu ve CDD'de dalgalanmalar olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, ısıtma derecesi günleri ise soğuk aylarda bir alanı ya da binayı rahat bir sıcaklık seviyesine getirmek için gerekli olan enerjiyi ifade etmektedir. Analiz, 2016 ile 2018 yılları arasında ısıtma derecesi günlerinde ciddi bir düşüş olduğunu göstermektedir. Yerel iklim, binaların yalıtım kalitesi ve ısıtma sistemlerinin verimliliği de dahil olmak üzere birçok faktörün ısıtma derecesi günlerini etkilediğini dikkate almak gereklidir. Sonuç olarak, bir bölgede zaman içinde ısıtma derecesi günlerinde meydana gelen değişiklikler, bu faktörlerdeki değişikliklere işaret ediyor olabilir.

Şekil 66. Isıtma derecesi günleri (Sayı)

Kaynak: OECDSTAT

3.1.14 SKA 14: Sudaki Yaşam

TR33 Bölgesi'nin deniz ya da okyanusa kıyısı yoktur ve bu nedenle SKA 14'e öncelik verilmemiştir.

Tablo 20. SKA 14 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1' değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
14	Yüksek/çok yüksek su kalitesine sahip nehir ağızı	URA (Basque Su Ajansı)	2014-2019	14.1 (deniz kirliliğini azaltma)					+
14	Toplam kıyı alanının yüzdesi olarak korunan kıyı alanı	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2017	14.5 (kıyı ve deniz alanları)					+
14	İyi/çok iyi su kalitesine sahip kıyı alanları	URA (Basque Su Ajansı)	2015-2020	14.5 (kıyı ve deniz alanları)					+

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.1.15 SKA 15: Karasal Yaşam

TR33 Bölgesi'nde bölgesel düzeyde SKA 15 için JRC göstergesi yoktur, bölgesel öncelikler açısından bazı göstergeler amaca uygun değildir. Ancak ulusal düzeyde SKA 15 için veri mevcuttur. SKA 15, özellikle 2019 Türkiye Ulusal Gözden Geçirme Raporu'nda olmak üzere ulusal düzeyde öncelikler arasındadır.

Tablo 21. SKA 15 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
15	Toplam alanın yüzdesi olarak karasal korunan alanlar	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2017	15.5 (yaşam alanlarının bozulması)	+				
15	Tahmini toprak erozyonu	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2000-2016	15.5 (yaşam alanlarının bozulması)					+
15	Arazi Terki	Avrupa Komisyonu, Ortak Araştırma Merkezi	2015-2050	15.1 (ekosistemlerin restorasyonu)					+
15	Toplam yüzey alanı üzerinde orman alanı	Ekolojik Dönüşüm ve Demografik Zorluk Bakanlığı	1965-2017	15.1 (ekosistemlerin restorasyonu)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

3.1.16 SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

TR33 Bölgesi'nde SKA 16 için bir JRC göstergesi bulunmaktadır. SKA 16 için belirtilen veri kaynakları bölgesel düzeyde mevcut değildir. Bazı Avrupa merkezli kaynaklar Türkiye'nin bölgelerini çalışmalarına dahil etmemektedir. Türkiye'nin bölgeleri aşağıdaki kaynaklarda yer almamaktadır. Ayrıca bu konu, TR33 Bölgesi Bölge Planı'nda (2014-2023) öncelikler arasında yer almamaktadır.

İyi yönetişime odaklanan SKA 16; 11. Kalkınma Planı ve 2019 Türkiye Ulusal Gözden Geçirme Raporunda (VNR) bölgesel kaynaklara kıyasla daha fazla yer edinmiştir. Yeni Bölge Planı'nda bu hedefe daha fazla öncelik verilmesi beklenmektedir.

Tablo 22. SKA 16 JRC SKA Gösterge Analizi

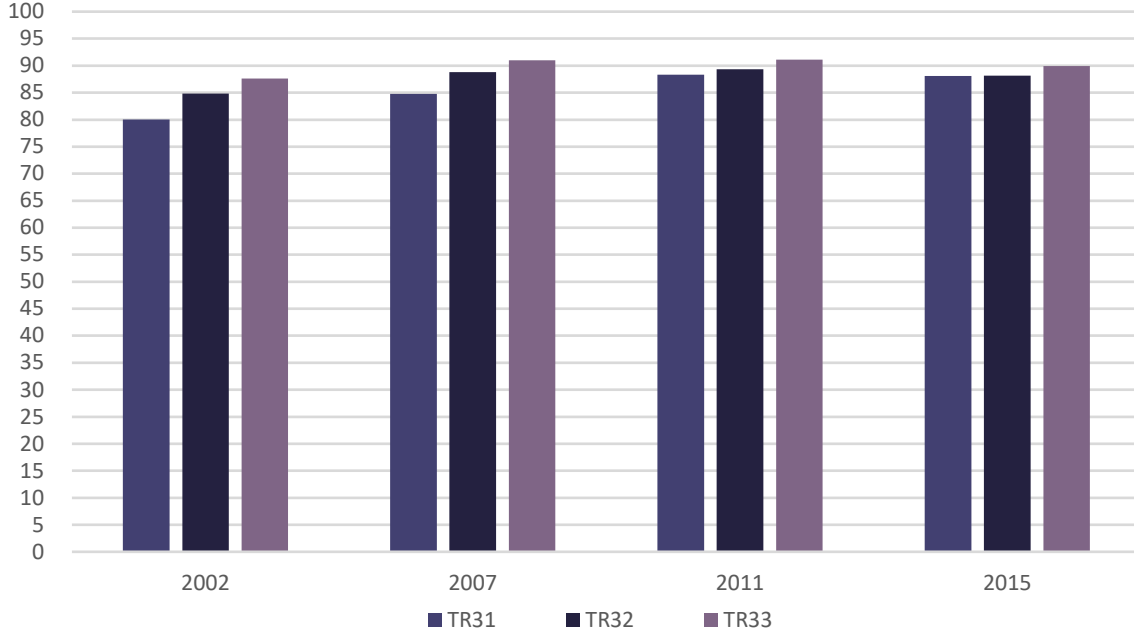
SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
16	Şeffaflık endeksi	Transparency International		16.6 (etkin kurumlar)	+				
16	Son seçimlere katılım	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2002-2015	16.6 (etkin kurumlar)		+			
16	Hükûmet Kalitesi Endeksi	Gothenburg Üniversitesi	2010-2021	16.6 (etkin kurumlar)	+				
16	QGI'den alıntı, yolsuzluk üzerine bir gösterge	Gothenburg Üniversitesi	2010-2021	16.5 (yolsuzluğu azaltma)	+				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Hedef 16.6 Etkin Kurumlar

Tüm seviyelerde etkin, hesap verebilir ve şeffaf kurumlar geliştirmek

Şekil 67. Genel Seçimlere Seçmen Katılımı (oy veren kayıtlı seçmen %'si olarak)

Kaynak: OECDSTAT

Bu çizelge sırasıyla 2002, 2007, 2011 ve 2015 olmak üzere Türkiye genel seçimlerini temsil etmektedir. Genel Seçimlere Seçmen Katılımı (oy veren kayıtlı seçmen %'si olarak) göstergesi, TR33 Bölgesi'nin diğer bölgelere kıyasla daha katılımcı olduğunu göstermektedir. Seçmen katılım oranı bölge genelinde yüksektir. Bu göstergenin izlenmesi, bölgenin seçimlerde seçmen katılımının hem Avrupa genelinde hem de küresel düzeyde görülen düşüş eğiliminden etkilenip etkilenmediğini gözlemlemek için önemlidir¹.

¹ Dünya Çapında Seçmen Katılım Trendleri, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/voter-turnout-trends-around-the-world.pdf> (Sayfa 25)

3.1.17 SKA 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar

TR33 Bölgesi'nde SKA 17 için iki JRC göstergesi bulunmaktadır. TR33 Bölgesi Bölge Planı'ndaki "Uygulanabilirlik ve Yönetişim" eksen, bölge içerisinde etkin uygulamanın ve yönetim yapılarının önemini vurgulamaktadır. Bu eksen, planda belirtilen politika ve stratejilerin uygulanabilir, yapılabilir ve iyi yönetim ilkeleriyle uyumlu olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bölgesel amaç ve hedeflerin başarılı bir şekilde uygulanmasını desteklemek için izleme, değerlendirme ve koordinasyon mekanizmaları oluşturmaya odaklanmaktadır. Bu eksen; yönetim, hesap verebilirlik ve kurumsal çerçevelerle ilgili konuları ele alarak bölgenin sürdürülebilir kalkınma kapasitesini artırmayı amaçlamaktadır.

Tablo 23. SKA 17 JRC SKA Gösterge Analizi

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Uygun - Veri yok	Amaca uygun	1'e 1 değiştirme	Alternatif gösterge	Amaca uygun değil
17	Resmi Kalkınma Yardımı	Kendi açıklaması (bölgesel yönetim)		17.2 (kalkınma yardımı taahhütleri)		+			
17	Gelişmekte olan ülkelere ithalat	Kendi açıklaması (bölgesel yönetim)		17.12 (gelişmekte olan ülkelere ithalat)	+				
17	Yabancı bölgelerle yapılan PCT ortak patent başvuruları	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	2001-2015	17.6 (bölgesel ve uluslararası işbirliği)		+			
17	Kamu otoriteleriyle etkileşim için interneti kullanan kişiler	Eurostat, Bölgesel İstatistikler	2008-2021	17.8 (teknolojiye imkan tanıma)					

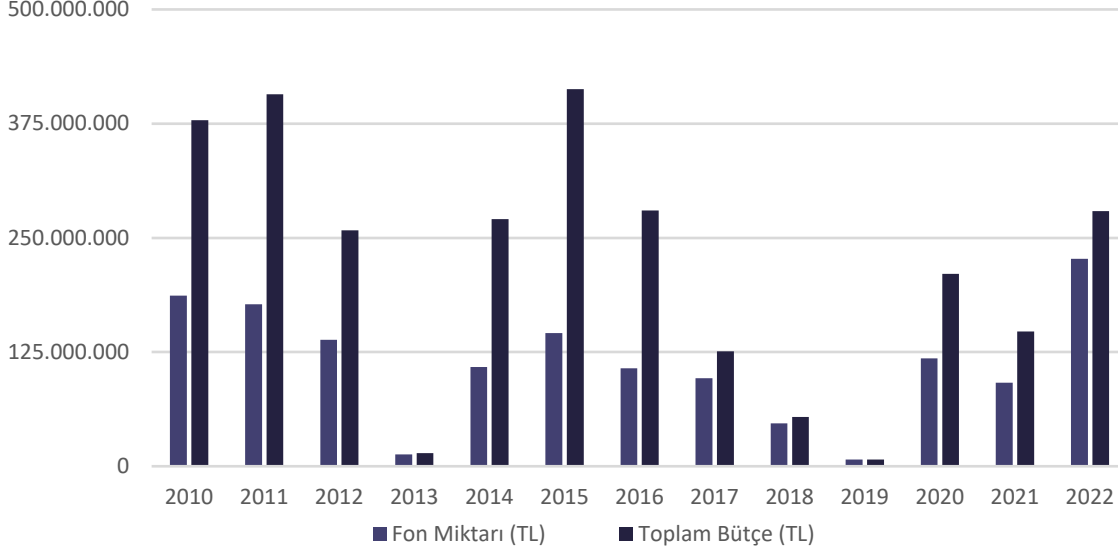
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

17.2 Kalkınma yardımı taahhütleri

Pek çok gelişmiş ülkenin gelişmekte olan ülkelere yapacağı Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) için ayrılan gayri safi milli hasıla (GSMH) payını 0,7'ye ve en az gelişmiş ülkelere yapacağı Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) için ayrılan gayri safi milli hasıla (GSMH) payını da yüzde 0,15 ila 0,20'ye ulaştırma taahhütleri dâhil resmi kalkınma yardımına ilişkin taahhütlerin gelişmiş ülkeler tarafından tam olarak gerçekleştirilmesi (RKY sağlayıcıları en az gelişmiş ülkelere yönelik en az yüzde 0,20 RKY/GSMH hedefi koymaları yönünde teşvik edileceklerdir.)

Şekil 68. Bölgesel Resmi Finansal Destek (TL) (Finansman Tutarı - Toplam Bütçe)

Kaynak: ZAFER Kalkınma Ajansı

Kurulduğu günden bu yana ZAFER, çeşitli destek mekanizmaları aracılığıyla bölgenin kalkınma eksenleri doğrultusunda kamu kurumlarına, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına destek olmaktadır.

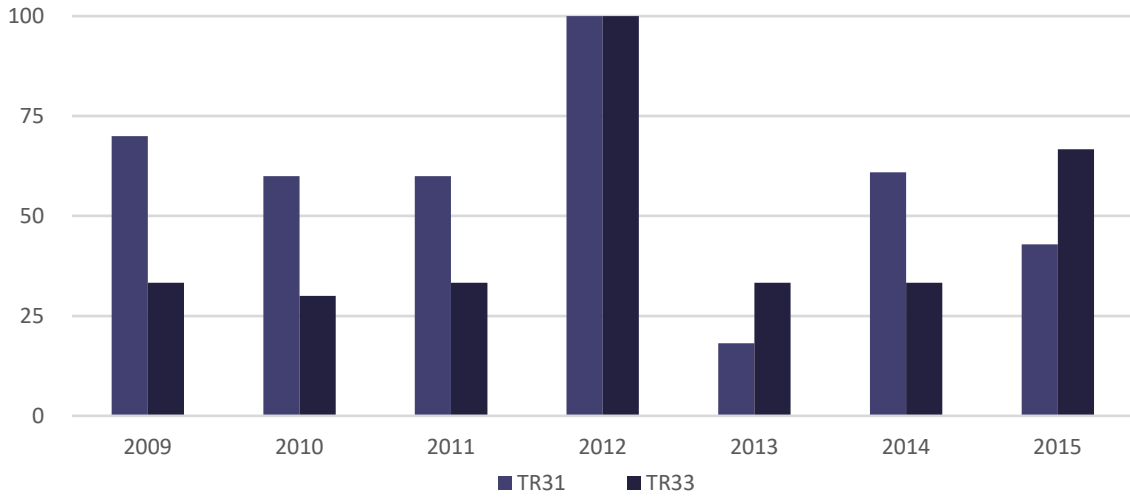
ZAFER, kâr odaklı olan ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara finansal destek ve teknik destek olmak üzere iki farklı türde destek sağlamıştır. Teknik destek kapsamında, başvuru sahiplerinin çeşitli alanlardaki ihtiyaçları eğitim ve danışmanlık hizmetleri ile karşılanmıştır. Finansal destek çerçevesi altında; rekabet gücünün artırılması, yeniliğin teşvik edilmesi, istihdamın artırılması ve işletmeler için Ar-Ge'nin desteklenmesi gibi birçok alanda destek sağlanmıştır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için sosyal altyapı, çevresel altyapı, turizm ve eğitim gibi çeşitli alanlarda destek sağlanmıştır. Ajans, son yıllarda sağladığı finansal destekle gençlerin istihdamı, imalat sanayinde üretimin artırılması, turizm ve sosyal kalkınmanın teşvik edilmesi gibi konulara odaklanmıştır.

COVID-19'un etkilerinin güçlü bir şekilde hissedildiği 2020 ve 2021 yıllarında COVID-19 pandemisini ele almak için finansal destek çağrıları yapılmıştır. 2013 ve 2019 yıllarındaki destek seviyelerinin çok düşük olmasına rağmen destekler her yıl sağlanmıştır. Bu iki yıldaki desteğin diğerlerine göre düşük olmasının nedeni, proje teklif çağrılarının hazırlanmasının uzun sürmesi ve bunun sonucu olarak da desteğin bir sonraki yıl sağlanmasıdır. 2018 yılında yalnızca bir finansal destek çağrısı yapılmıştır. Bu nedenle 2013, 2018 ve 2019 yıllarının destek rakamları diğer yıllara kıyasla düşük kalmıştır. Bu da, destek mekanizmalarıyla bölgedeki eşitsizlikleri ele almak adına takip edilmesi gereken bir gösterge görevi görmektedir.

17.6 Bölgesel ve uluslararası işbirliği

Bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarında Kuzey-Güney, Güney-Güney ve üçlü bölgesel ve uluslararası işbirliğinin ve bilim, teknoloji ve yenilikçiliğe erişimin ilerletilmesi ve özellikle Birleşmiş Milletler düzeyinde mevcut mekanizmalar arasında geliştirilmiş işbirliği ve küresel bir teknoloji kolaylaştırma mekanizması aracılığıyla üzerinde anlaşmaya varılan hükümler konusunda bilgi paylaşımının çoğaltılması.

Şekil 69. Yabancı bölgelerde yapılan PCT ile ortak patent başvurusu payı (toplam ortak patent başvurusu sayısının %'si olarak)

Kaynak: OECDSTAT

Bu göstereyi kıyaslarken Türkiye ve TR32 Bölgesi için veri bulunmamaktadır. Bu nedenle TR33 ve TR31 bölgeleri için veriler kıyaslanmıştır ve sunulmuştur.

TR33 Bölgesi'ndeki yabancı bölgelerde PCT ile ortak patent başvurusu payının hafif dalgalandığı gözlemlenebilmektedir. En yüksek pay 2012 yılında kaydedilirken en düşük pay 2010 yılında kaydedilmiştir. 2012 ve 2015 yıllarındaki artışların, ürünleri yurt dışında satmak için yapılan başvurulardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak bunu, bölgelerin ihracat verisinden takip etmek kolay değildir.

TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre; patenti olmayan ürünlerin üretiminin, ülkede üretilmeyen ürünlerin ya da bölgede çok düşük üretim seviyesine sahip olan ürünlerin üretiminin Teknoloji Odaklı Kalkınma Alt Bölgelerine odaklanılarak ve patent danışmanlık hizmetleri geliştirilerek desteklenmesine öncelik verilmiştir.

Genel olarak trend, belirli yıllarda daha düşük paylar dışında, yabancı bölgelerde ortak patent başvurularında artan bir paya işaret etmektedir.

4. ÖZEL YAKLAŞIM GEREKTİREN SKA'LARIN VE SKA HEDEFLERİNİN BELİRLENMESİ

Bu bölümde, SKA'ların izlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik ek göstergelerin belirlenmesi ile ilgili metodoloji ve trend açıklanmaktadır. TR33 Bölgesi Bölge Planı ve SKA alt göstergeleri bu çalışma kapsamında ek göstergelerin seçimi için altlık oluşturmaktadır. Bölgesel veriler, mümkün olduğunca TÜİK gibi kamuya açık kaynaklardan alınmaktadır. Ayrıca gösterge setleri oluşturulurken karşılaştırmaya imkan vermesi amacıyla öncelikli olarak yüzde ve oranlardan faydalanılmaktadır. Ek göstergeleri belirleme süreci aşağıda belirtildiği şekilde altı adımdan oluşmaktadır.

- 1. Adım:** SKA alt göstergelerinin önceliklendirilmesi
- 2. Adım:** Türkiye'nin SKA göstergelerinin bağlamına oturtularak seçilmesi
- 3. Adım:** TR33 Bölgesel göstergelerinin seçimi
- 4. Adım:** Seçili göstergelerin uyumlu hâle getirilmesi
(SKA alt göstergeleri, Türkiye SKA göstergeleri ve TR33 Bölgesel göstergeleri)
- 5. Adım:** ZAFER uzmanlarıyla göstergelerin değerlendirilmesi
- 6. Adım:** TR33 Ek Gösterge Listesinin Sonuçlandırılması

Daha fazla bilgi için metodoloji bölümüne bakabilirsiniz.

Tablo 24. TR33 Ek Göstergelerinin Trend Analizi

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend
1	Eşit hane halkı harcanabilir gelirine göre bölgesel yoksul sayısı ve bölgesel yoksulluk oranı (Yoksulluk Sınırı (TRY)/ Yoksulluk riski:%60)	2014-2022	1.2 (yoksulluğu azaltma)	Düşüşte	Sabit
1	Bölgesel fakir sayısı ve yoksulluk sınırına göre yoksulların bölgesel payı ve Türkiye için PPP'ye göre ayarlanmış yoksulluk sınırı	2014-2022	1.2 (yoksulluğu azaltma)	Düşüşte	Sabit
1	Hane halkı harcanabilir gelirine göre S80/S20 oranı	2014-2021	1.2 (yoksulluğu azaltma)	Düşüşte	Sabit
2	Organik tarım: İşletme sayısı	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)	Artışta	Pozitif
2	Organik tarım: Üretim (Ton)	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)	Artışta	Pozitif
3	Beş yaş altı ölüm oranı	2009-2021	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)	Düşüşte	Pozitif
3	Yeni doğan ölüm oranı	2009-2021	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)	Düşüşte	Pozitif
3	Solunum yolu hastalıklarına bağlı ölümlerin oranı	2009-2021	3,4	Düşüşte	Negatif
3	İntihar ölüm oranı	2002-2021	3,4	Düşüşte	Sabit
4	Okuryazarlık durumuna göre nüfus	2008-2021	4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)	Artışta	Pozitif

SKA	Gösterge Adı	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i	Normatif	Trend
5	Ücretsiz aile işçisi sayısı	2004-2022	5.4 (ücretsiz çalışma)	Düşüşte	Pozitif
6	Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	1998-2020	6.a	Artışta	Trende dahil değil.
6	Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi)	1998-2020	6.4 (su kullanımı verimliliğini artırma)	Düşüşte	Trende dahil değil.
9	Toplam imalat sanayi katma değerinde mikro ölçekli işletmelerin payı	2009-2021	9.3 (finansal hizmetlere erişim)	Artışta	Pozitif
9	TR33 Bölgesi'nde Ar-Ge Harcamaları	2018-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Coğrafi İşaret Başvuru ve Kayıt Sayısı	2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Fayda Modeli Başvuruları ve Kayıtları	1995-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Marka Başvuru ve Kayıt Sayısı	1995-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Patent Başvurusu ve Patent Kaydı Sayısı	1995-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Tasarım Başvurusu Sayısı	1995-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif
9	Tasarım Kayıt Sayısı	1996-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)	Artışta	Pozitif

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Tablo25. TR33 Ek Göstergeleri (Son Versiyon)

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i
1	Eşit hane halkı harcanabilir gelirine göre bölgesel yoksul sayısı ve bölgesel yoksulluk oranı(Yoksulluk Sınırı (TRY)/ Yoksulluk riski:%60)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2014-2022	1.2 (yoksulluğu azaltma)
1	Bölgesel yoksul sayısı ve yoksulluk sınırına göre fakirlerin bölgesel payı ve Türkiye için PPP'ye göre ayarlanmış yoksulluk sınırı	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2014-2022	1.2 (yoksulluğu azaltma)
1	Hane halkı harcanabilir gelirine göre S80/S20 oranı	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2014-2021	1.2 (yoksulluğu azaltma)
2	Organik tarım: İşletme sayısı	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)
2	Organik tarım: Üretim (Ton) (Organik bitkisel üretim (geçiş süreci dahil) : Üretim (Ton))	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2004-2021	2.4 (sürdürülebilir gıda üretimi)
3	Beş yaş altı ölüm oranı (sayı)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2009-2021	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)
3	Yeni doğan ölüm oranı (sayı)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2009-2021	3.2 (yeni doğanların önlenebilir ölümleri)
3	Solunum yolu hastalıklarına bağlı ölümlerin oranı (sayı)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2009-2021	3,4
3	İntihara bağlı ölüm oranı (sayı)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2002-2021	3,4
4	Okuryazarlık durumuna göre nüfus (cinsiyet dağılımı)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2008-2021	4.6 (genç ve yetişkin okuryazarlığı)
5	Ücretsiz aile işçisi sayısı	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2004-2022	5.4 (ücretsiz çalışma)
6	Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	1998-2020	6.a
6	Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	1998-2020	6.4 (su kullanımı verimliliğini artırma)

SKA	Gösterge Adı	Kaynak	Zaman kapsamı	SKA Hedef(ler)i
9	Toplam imalat sanayi katma değerinde mikro ölçekli işletmelerin payı	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2009-2021	9.3 (finansal hizmetlere erişim)
9	Ar-Ge Harcamaları (TL)	TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)	2018-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Coğrafi İşaret Başvuru ve Kayıt Sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu	2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Marka Başvuru ve Kayıt Sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu	1995-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Patent Başvurusu ve Patent Kaydı Sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu	1995-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Tasarım Başvurusu Sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu	1995-2021	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Fayda Modeli Başvuruları ve Kayıtları	Türk Patent ve Marka Kurumu	1995-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)
9	Tasarım Kayıt Sayısı	Türk Patent ve Marka Kurumu	1996-2022	9.5 (yeniliği teşvik etme)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

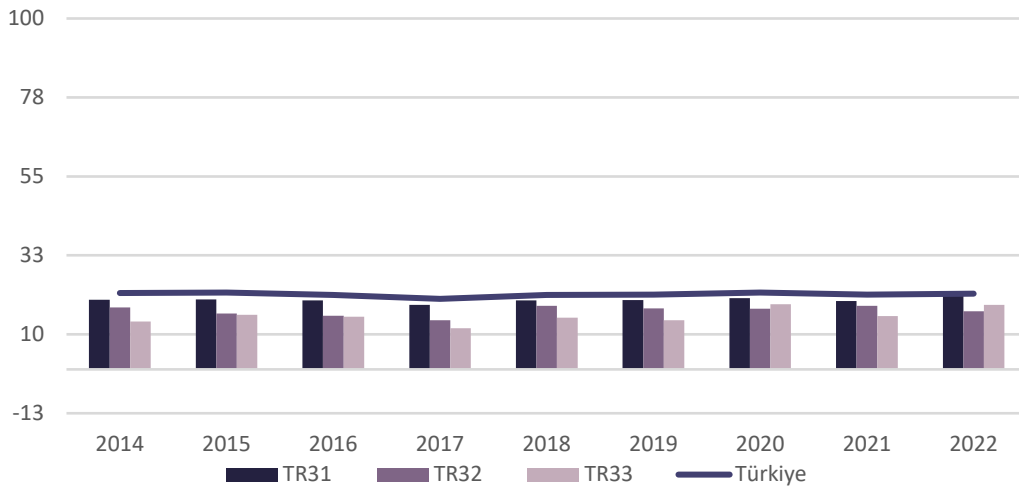
4.1 SKA 1: Yoksulluğa Son

TR33 Bölgesi Bölge Planı'na (2014-2023) göre, aktif iş gücü piyasası politikalarının oluşturulmasında önceliğin; bölgede istihdam edilenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, daha nitelikli bir iş gücü yaratılması ve bireylerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin artırılması olduğu belirtilmektedir. İşbirliği ve dayanışma kültürüne öncelik verilmesi, sosyal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma yoluyla daha güçlü bir toplumun oluşumuna katkıda bulunan tedbirleri içermektedir. Ek olarak, hem istihdam edilen hem de işsiz bireyleri kapsayacak şekilde yoksullukla mücadele için önerilen çeşitli çözümleri içermektedir. Sosyal hizmetlerin yaygın ve etkin hâle getirilmesiyle, pozitif

ayrımcılığa ihtiyaç duyan gençler, kadınlar, yaşlı bireyler ve engelli bireyler başta olmak üzere toplum içindeki çeşitli gruplara hizmet sağlanması yönünde önlemler alınacaktır.

Şekil 70. Eşit hane halkı harcanabilir gelirin e göre bölgesel yoksul sayısı ve bölgesel yoksulluk oranı/ Yoksulluk Sınırı (TRY)/ Yoksulluk riski %60 (%)

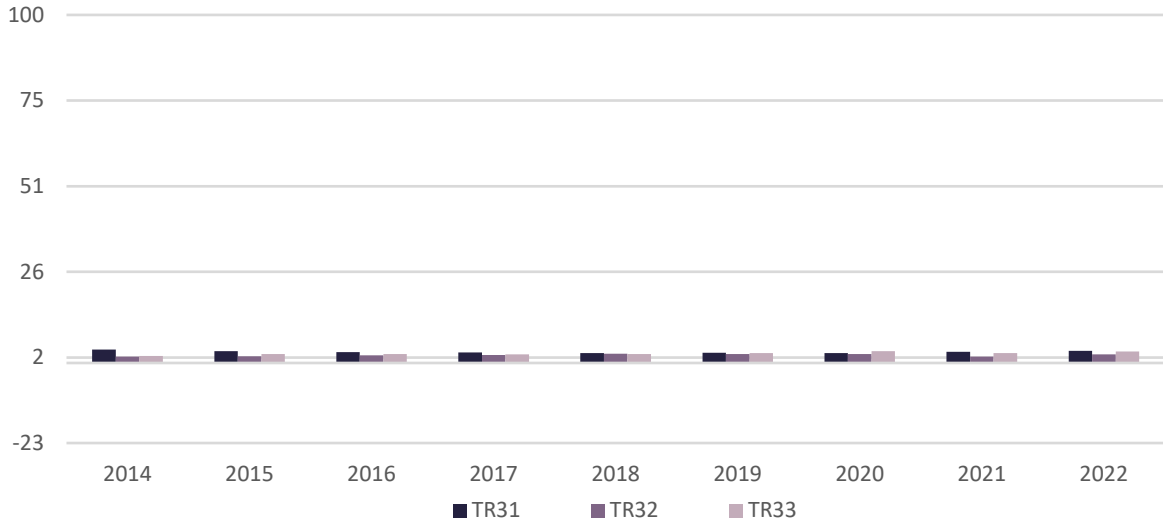

Kaynak: TÜİK

Bölgesel olarak, üç bölgedeki ve Türkiye'deki veriler paralel trendlere işaret etmektedir. TR31 Bölgesi'nin yoksulluk oranı ulusal ortalamanın altındadır. 2020 pandemi dönemi ve 2022'de artan gıda fiyatları gibi etkenler nedeniyle ortaya çıkan yoksulluk oranlarının daha düşük görüldüğü TR33 Bölgesi dışındaki diğer tüm bölgelerde yoksulluk oranları daha yüksektir. Bu iki yılda, ulusal ortalama yüzde 1-2 puan ile aşılmıştır. 2020 yılında, pandemi nedeniyle tüm bölgelerde ve ülke çapında yoksulluk oranlarında %60'lık bir artış gerçekleşmiştir. Bu artışın ardından pandeminin etkisi azaldıkça 2021 yılında oranlarda bir düşüş görülmüştür. Ancak TR31 Bölgesi bu trendi bozmuştur.

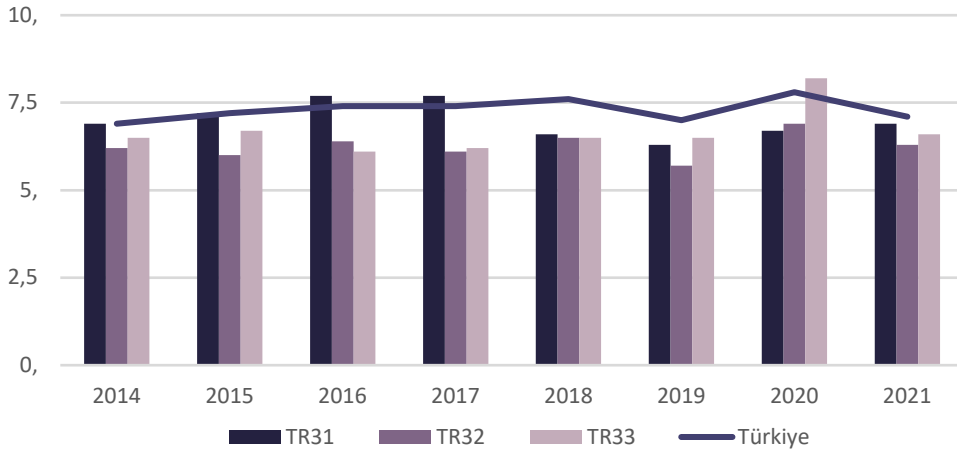
Şekil 71. Bölgesel yoksul sayısı ve yoksulluk sınırına göre yoksulların bölgesel payı ve Türkiye için PPP'ye göre ayarlanmış yoksulluk sınırı

Kaynak: TÜİK

Bu da Türkiye'de farklı bölgelerde Türk Lirası'nın (TRY) satın alım gücünde meydana gelen değişkenliklerin önemini ifade etmektedir. Bölgeler arasında fiyat seviyelerindeki farklılıkları eşitlemeye yardımcı olan ve bölgesel gelir verilerinin gerçek ve anlamlı terimlerle karşılaştırılmasını sağlayan uyum faktörünü temsil etmektedir. Ayrıca, ekonomik verileri küresel ölçekte doğru bir şekilde değerlendirmek ve karşılaştırmak için PPP şarttır. Bu gösterge, diğer ülkelerin bölgeleriyle karşılaştırma yapmak için gereklidir. Grafik, TR3 Bölgelerinin Türkiye ile ilgili PPP'ye göre uyarlandığında ona yakın yoksulluğa sahip olduğunu göstermektedir. Yıllar içerisinde ciddi değişiklik gözlemlenmemiştir.

Şekil 72. Hanelerin harcanabilir geliri üzerine P80/P20 oranı

Kaynak: TÜİK

TÜİK'in son araştırmasının bulgularına göre, TR33 Bölgesi için en yüksek S80/S20 oranı Türkiye ortalamasının da üzerindedir ve COVID-19 pandemisi nedeniyle 2020'de kaydedilmiştir. Ancak TR31 ve TR32 bölgelerini kıyaslarlarken veriler sabittir.

Bu oran, en yüksek kazançlı nüfusun ilk %20'sinin toplam geliri ile en düşük kazançlı nüfusun en düşük %20'si arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir. Bu orandaki düşüş, gelir eşitsizliğinde bir düşüş anlamına gelmektedir.

Geleneksel Ekonomiye Bağlı Alt Bölgelere Öncelik Veren TR33 Bölgesi Bölge Planı'na Göre;

- Yöresel ve geleneksel ürünlerin üretim, satış ve pazarlamasının desteklenmesi
- Farklı gelir kaynakları yaratmaya yönelik geleneksel sınıai faaliyetlerin desteklenmesi
- Kırsal kesimde ev eksenli kadın girişimlerin desteklenmesi

4.2 SKA 2: Açlığa Son

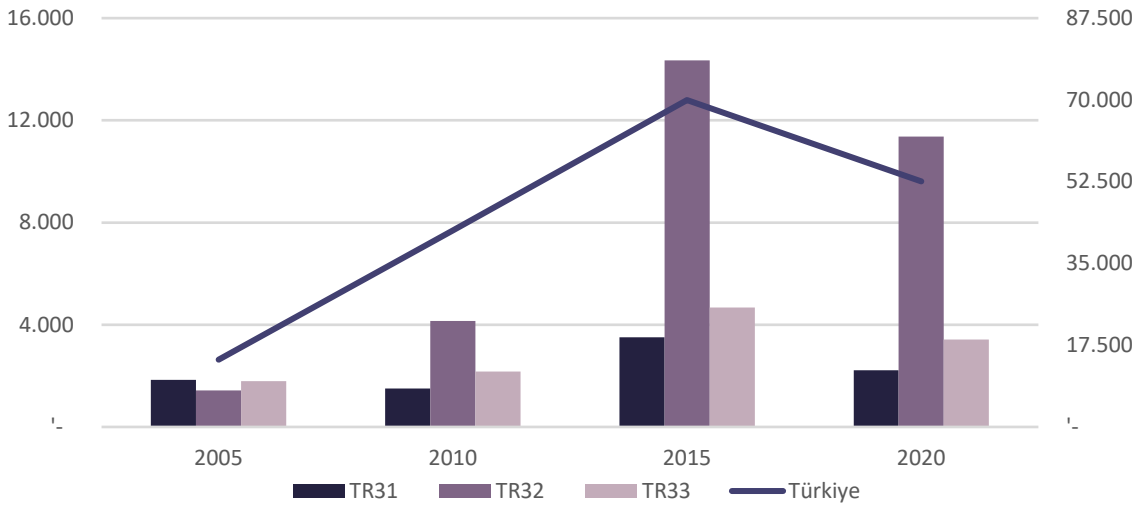
Veriler doğrudan bağlantılı olduğu için Şekil-76-77-78 ve 79 birlikte açıklanmıştır. Şekil 76 ve 78 bölgeler ve ulusal veriler arasındaki karşılaştırmayı, Şekil 77 ve 79 ise yalnızca TR33 verilerini göstermektedir.

Organik tarım; organik ürünlerin, bitkisel ve hayvansal ürünlerin, su ürünlerinin ve organik tarım yöntemlerine uygun girdilerin üretimini içeren tarımsal faaliyetleri kapsar. Yasalara uygun şekilde, ormanlık alanlardan elde edilen veya doğadan toplanan ürünler üzerinde tüketiciye ulaşana kadar uygulanan tüm süreçleri de içerir.

2011 ve 2012 sonrası tüketici davranışlarındaki değişim, organik tarım üreticilerinin sayısını ve üretim miktarını doğrudan etkilemiştir. Grafik, organik ürün tüketimine olan talebe yanıt olarak yıllar içinde hem çiftçi sayısındaki hem de üretim miktarındaki artışı göstermektedir. Özellikle TR33 Bölgesi, çiftçi sayısı ve üretim miktarı arasındaki paralel trendi göstermektedir. Ancak pandemi dönemi boyunca hem çiftçi sayısında hem de üretim miktarında bir düşüş olduğu gözlenebilir.

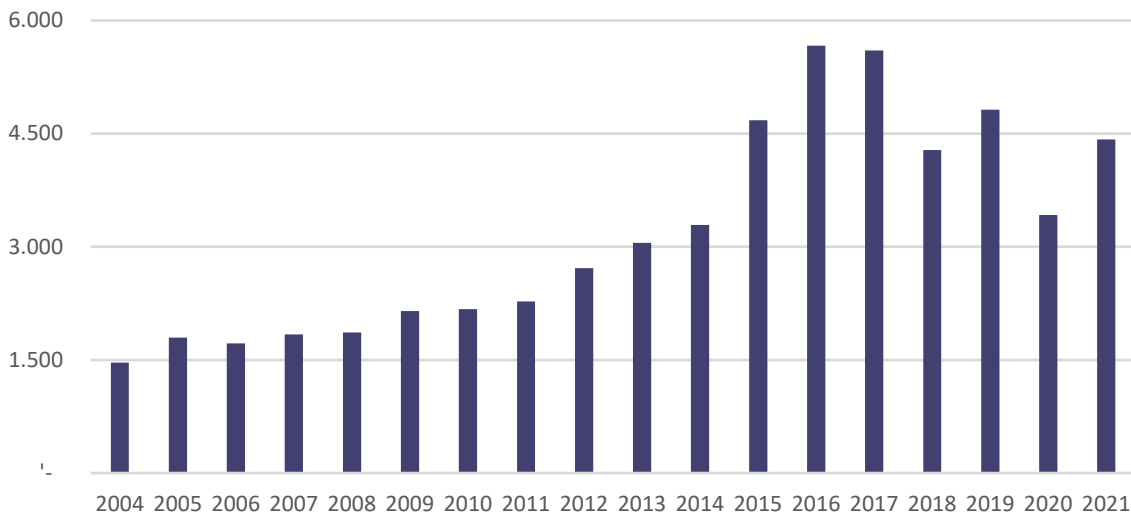
TR31 Bölgesi'nde çiftçi sayısına tekabül eden ürün miktarı TR33 Bölgesi'ndeki kadar yüksek değildir.

Şekil 73. Organik tarım: İşletme sayısı (Sayı)

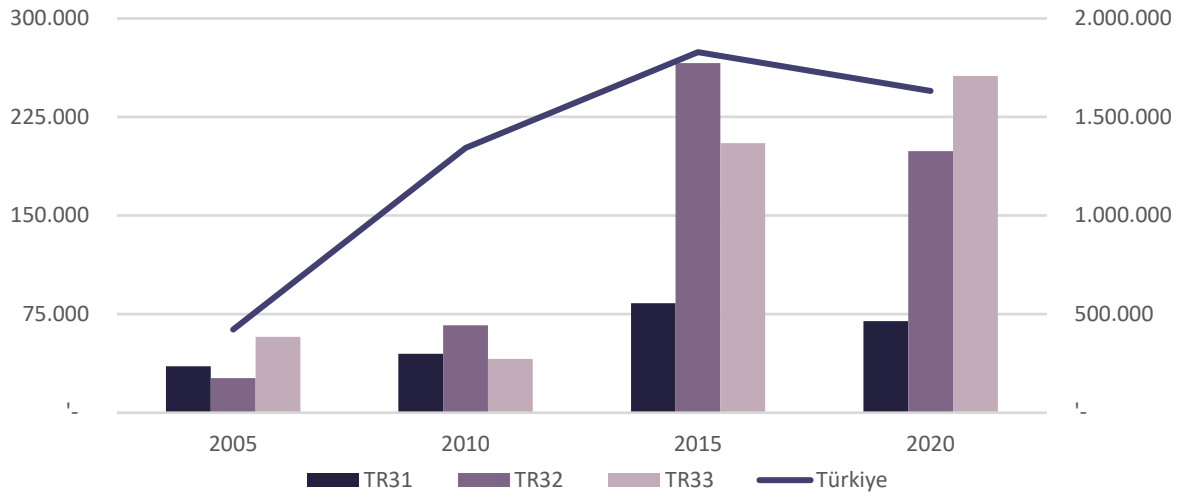
Kaynak: TÜİK

Şekil 74. Organik tarım: İşletme sayısı (Sayı) (TR33)

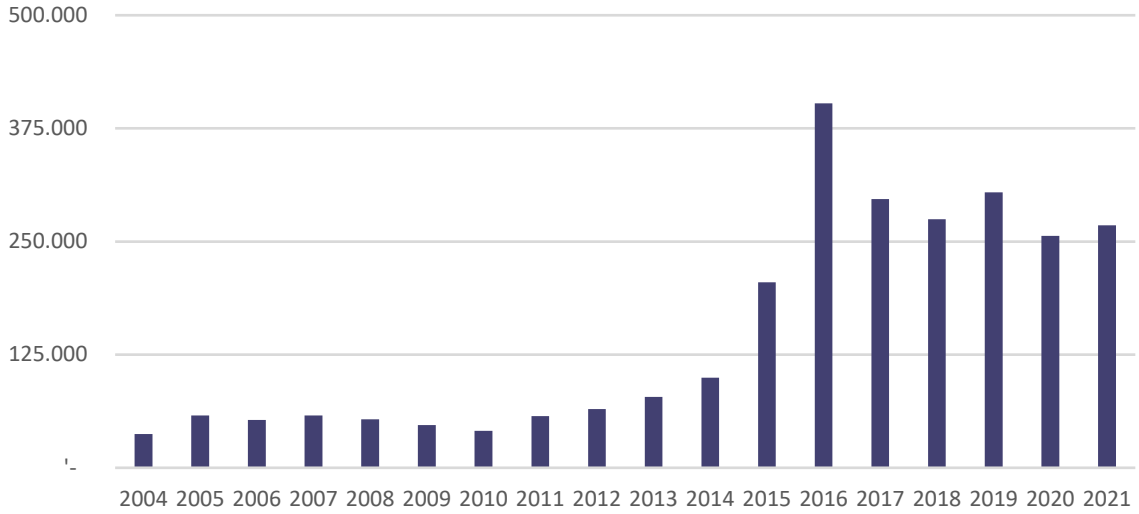
Kaynak: TÜİK

Şekil 75. Organik tarım: Üretim (Ton)

Kaynak: TÜİK

Şekil 76. Organik tarım: Üretim (Ton) (TR33)

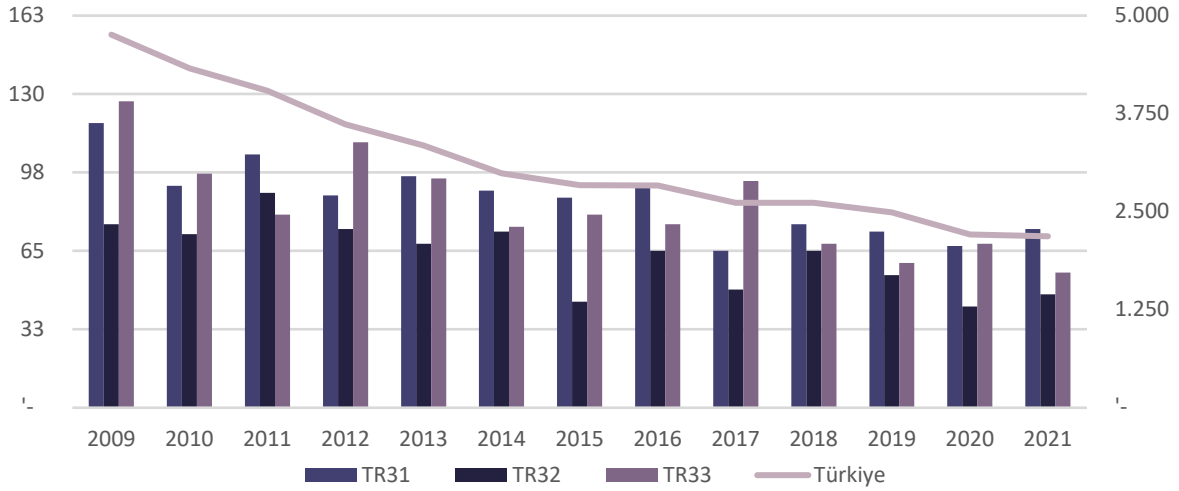

Kaynak: TÜİK

4.3 SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam

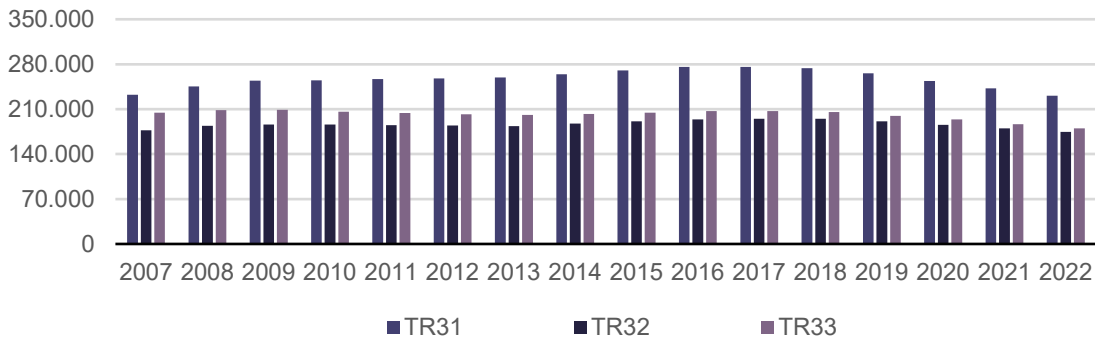
Şekil 77. Beş yaş altı ölüm oranı (sayı)

Kaynak: TÜİK

Bölgesel veriler soldaki sütunda takip edilirken ulusal rakamlar sağdaki sütunda sunulmuştur. Genel olarak hem ulusal hem de bölgesel düzeyde beş yaş altı ölüm sayısı azalan bir trend göstermektedir. Ancak bu trend TR33 Bölgesi'nde 2012, 2015 ve 2017 yıllarında bozulmuştur. Bilimsel çalışmalar, beş yaş altı çocuk ölümleri ve toplam doğumlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir². Bölgede gözlenen artışların sebebinin bu ilişki olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca sayısal olarak çok düşük farklar mevcuttur.

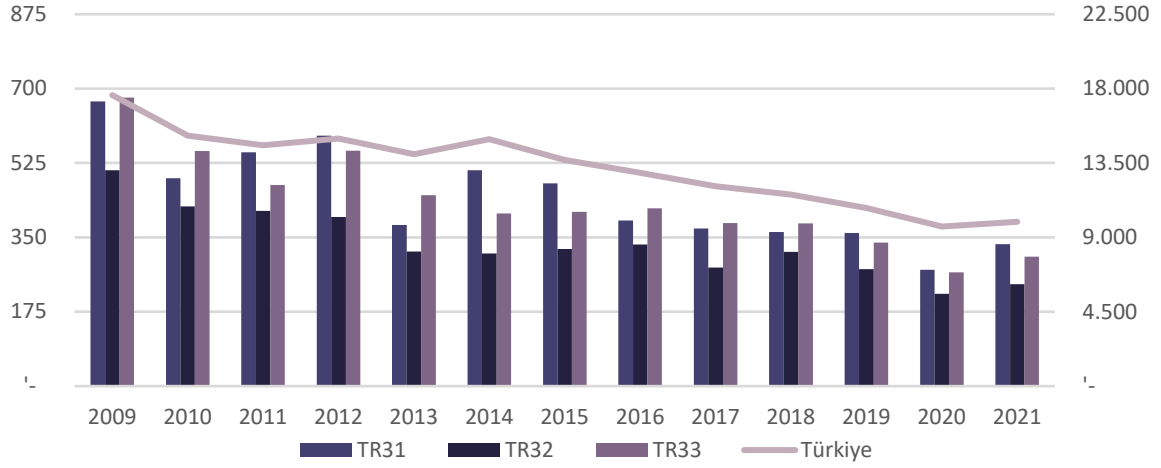
Şekil 78. Doğum sayısı (0-4)

Kaynak: TÜİK

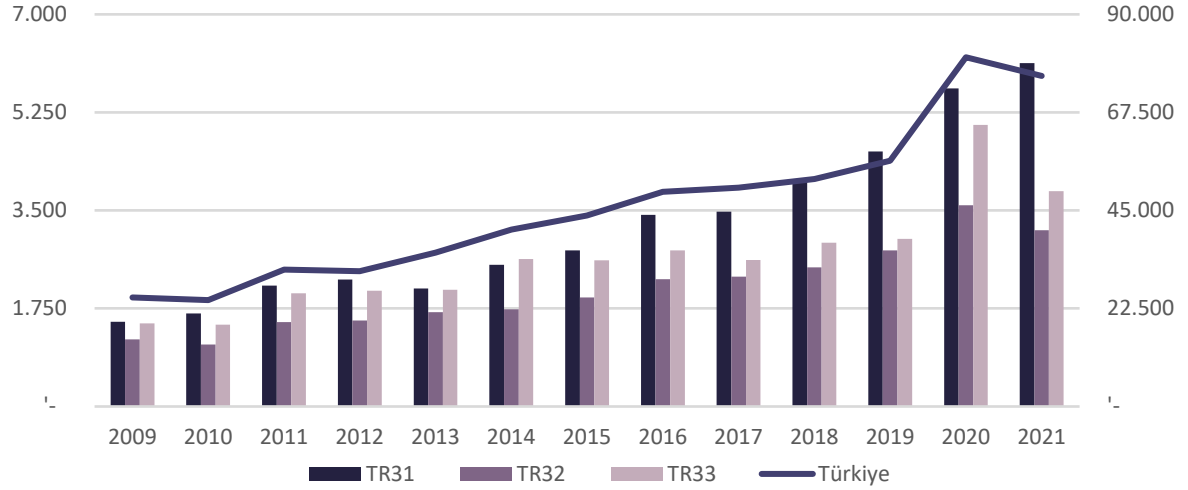
² <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/487785>

Şekil 79. Yeni doğan ölüm oranı (sayı)

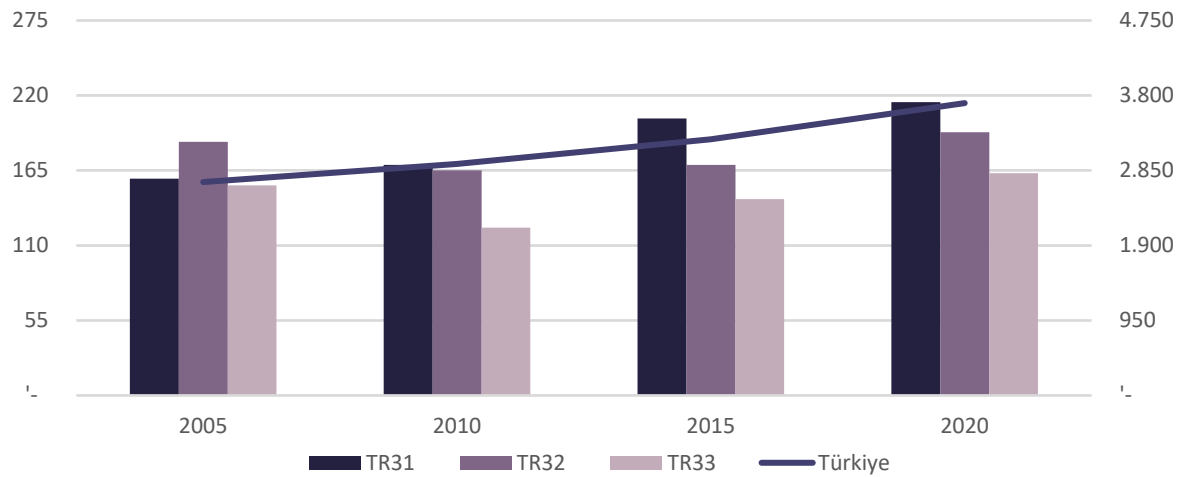
Kaynak: TÜİK

Şekil 80. Solunum yolu hastalıklarına bağlı ölümlerin oranı (sayı)

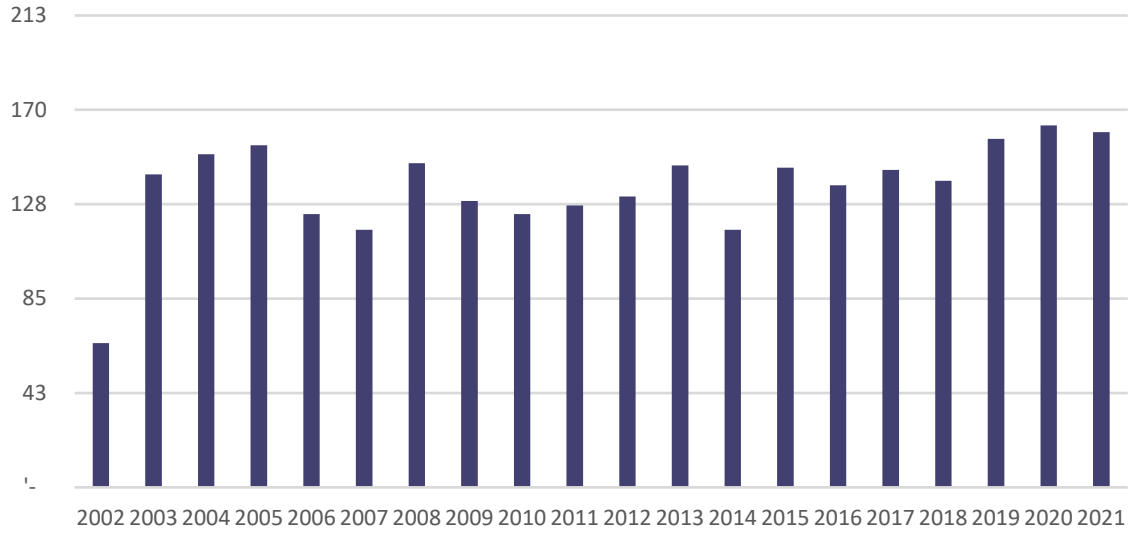
Kaynak: TÜİK

Şekil 81. İntihara bağlı ölüm oranı (sayı)

Kaynak: TÜİK

Şekil 82. İntihara bağlı ölüm oranı (sayı) (TR33)

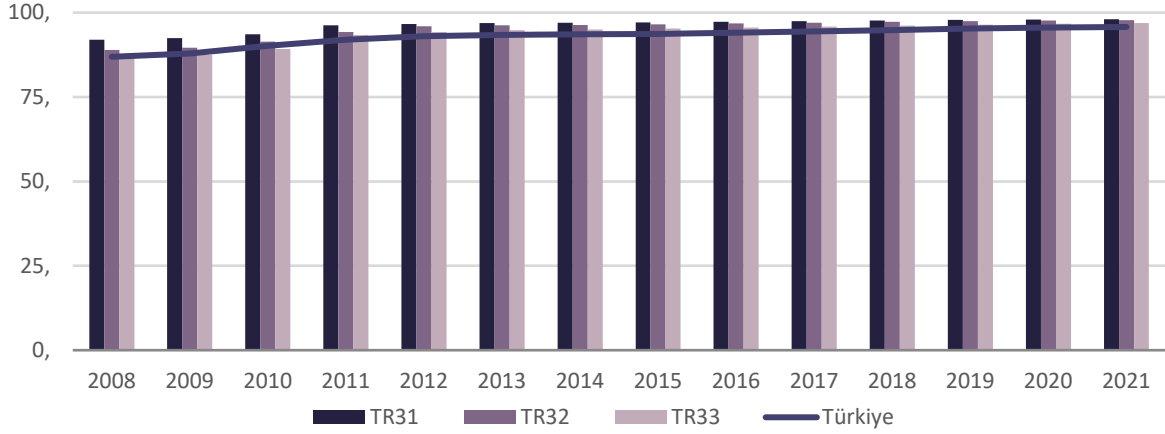

Kaynak: TÜİK

4.4 SKA 4: Nitelikli Eğitim

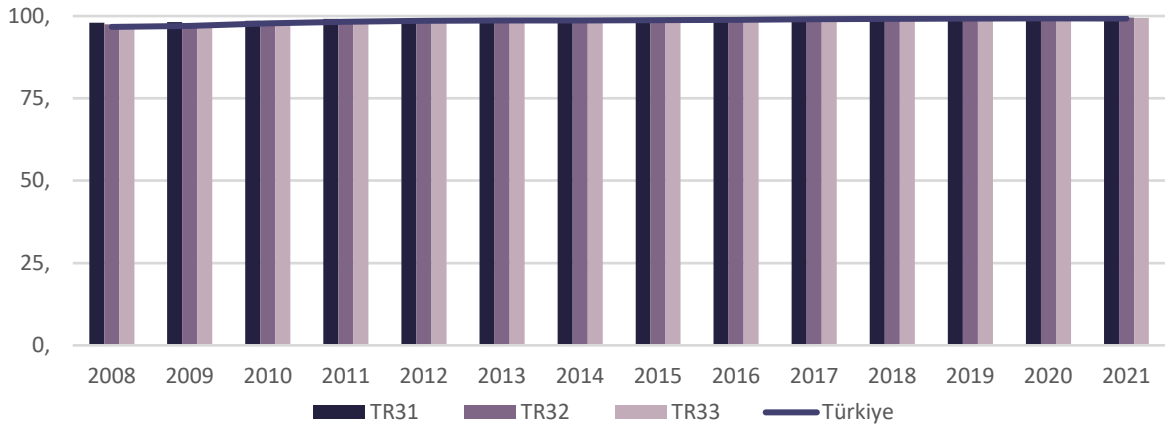
Şekil 83. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Kadın) (%)

Kaynak: TÜİK

Üç bölgenin ve ulusal ortalamasının değerleri çok yakındır. 86-87-88 şekillerine bakıldığında, kadın oranının genel oranı düşürdüğü görülmektedir. Bu oranı artırmak amacıyla kadınlar için özellikle çaba sarf edilmelidir. Bu bağlamda %100'e ulaşmak önemlidir ve bu nedenle bu göstereyi izlemek gereklidir.

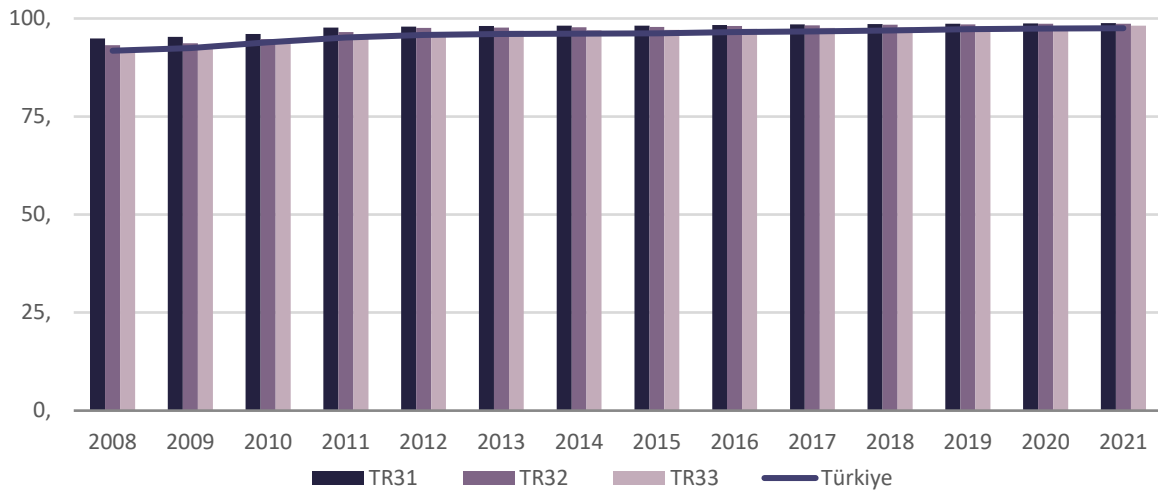
Şekil 84. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Erkek) (%)

Kaynak: TÜİK

Şekil 85. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Toplam) (%)

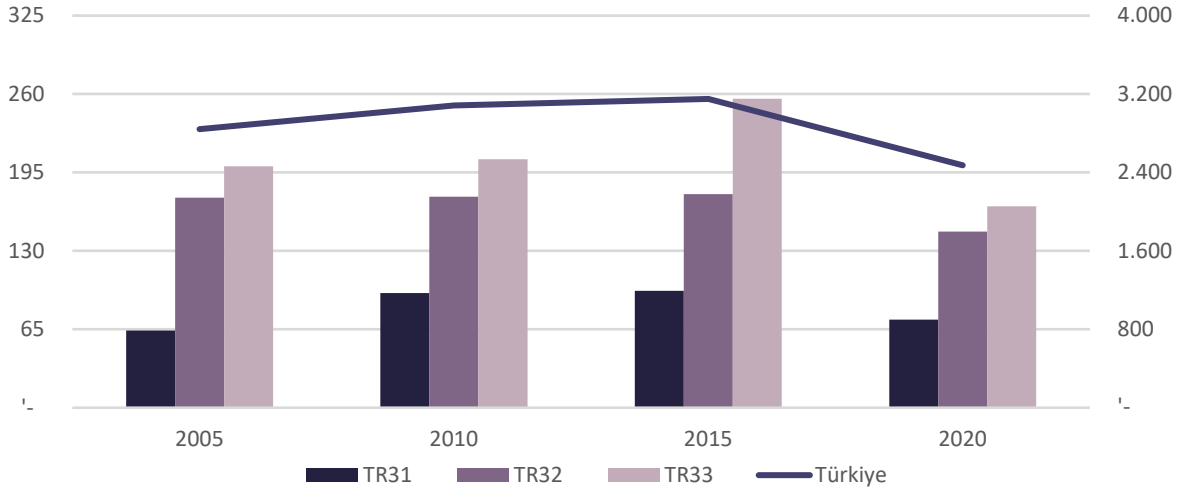

Kaynak: TÜİK

4.5 SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

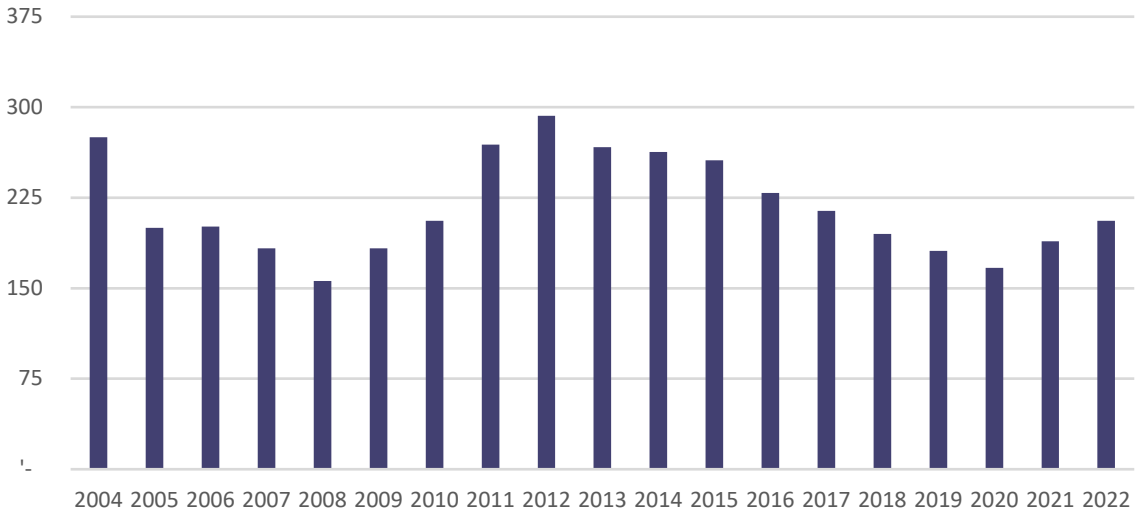

Şekil 86. Ücretsiz aile işçisi sayısı

Kaynak: TÜİK

Şekil 87. Ücretsiz aile işçisi sayısı (TR33)

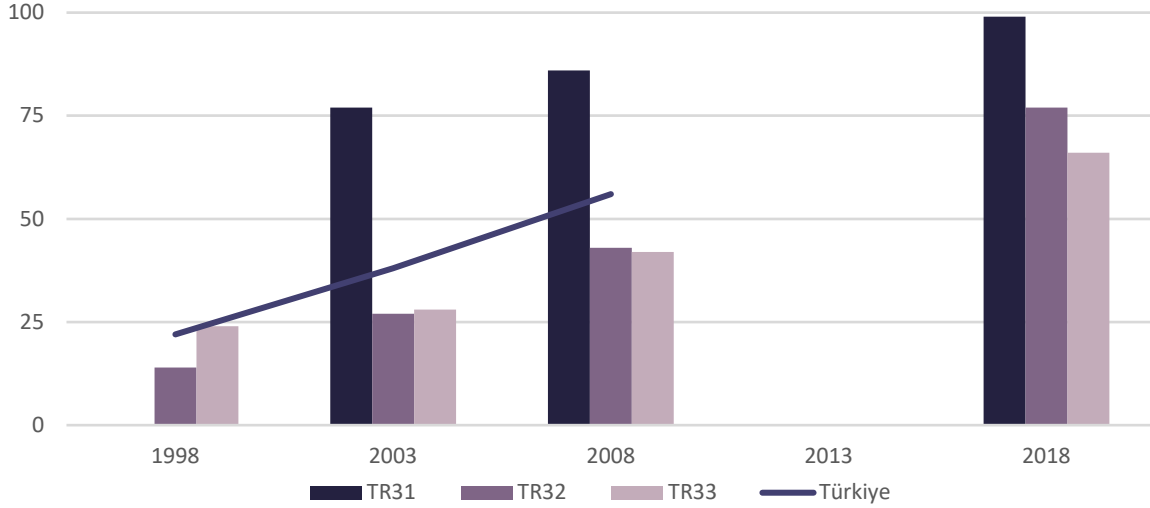

Kaynak: TÜİK

4.6 SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon

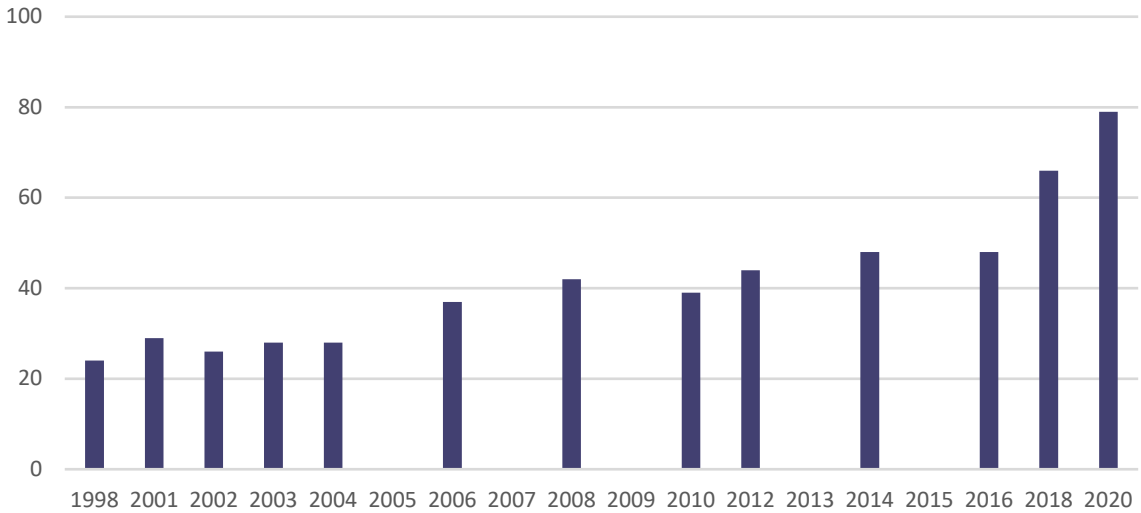

Şekil 88. Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)

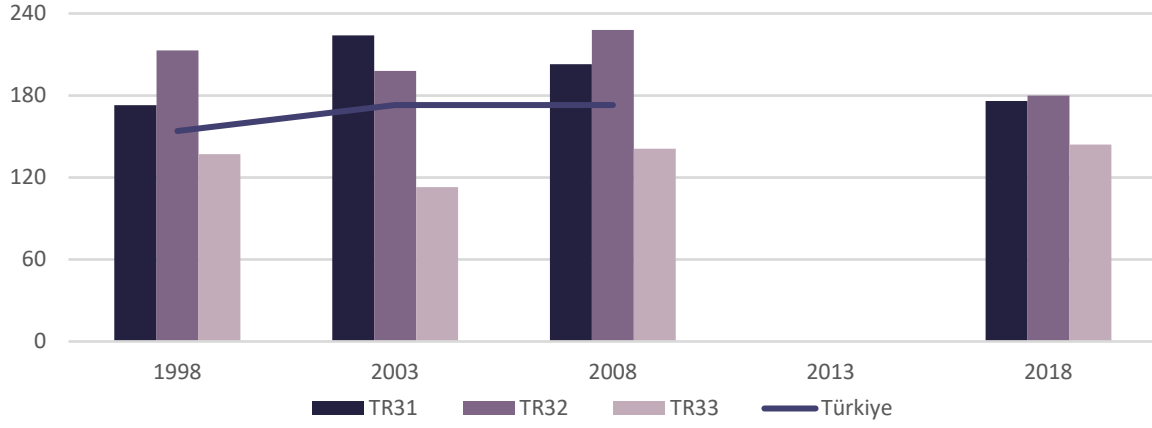
Kaynak: TÜİK

Şekil 89. Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%) (TR33)

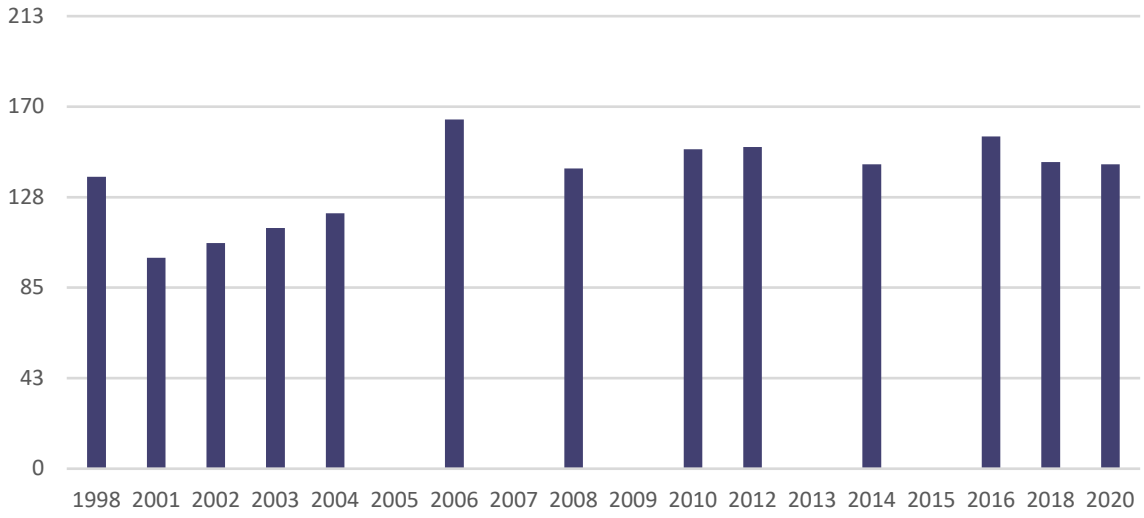
Kaynak: TÜİK

Şekil 90. Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi)

Kaynak: TÜİK

Şekil 91. Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi) (TR33)

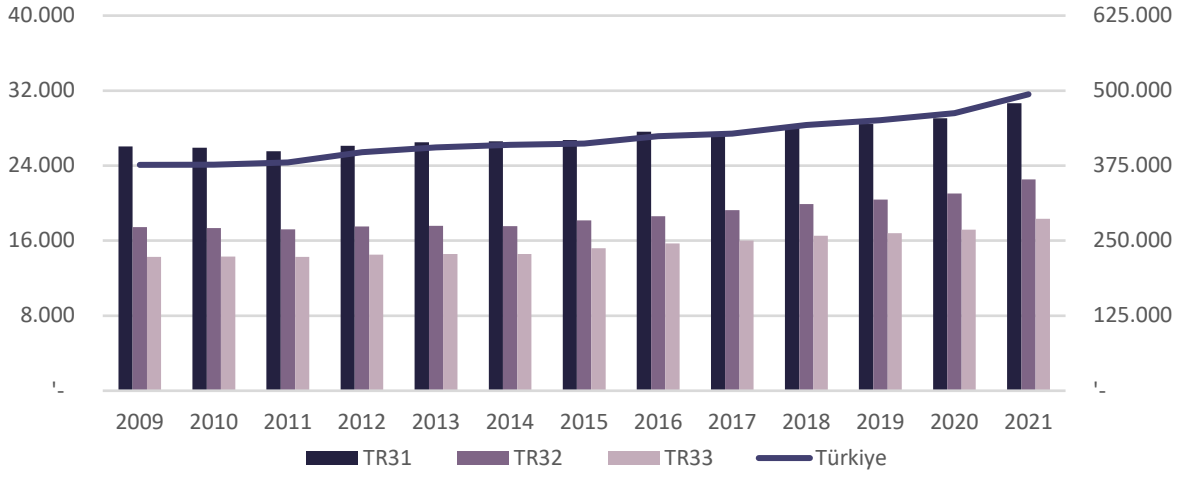

Kaynak: TÜİK

4.7 SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

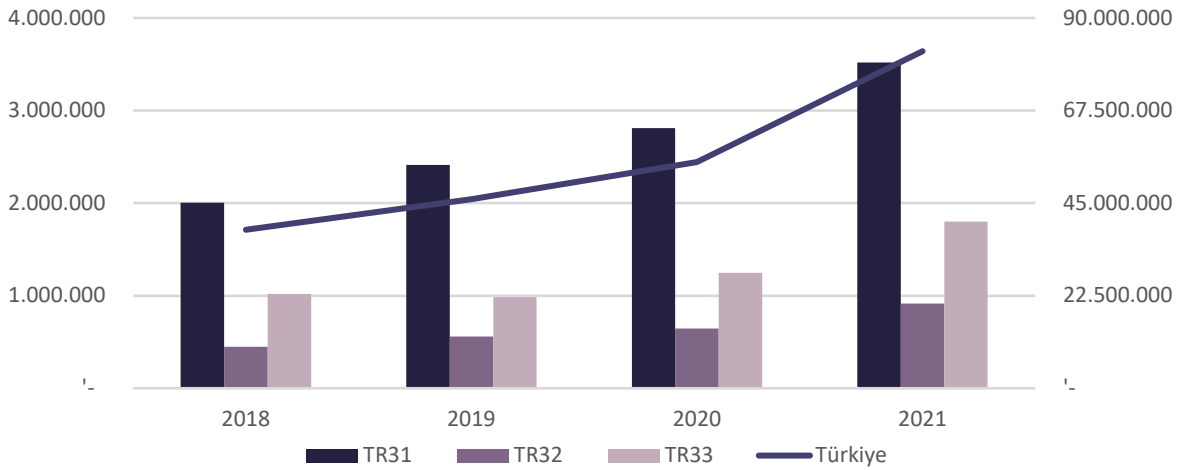

Şekil 92. Toplam imalat sanayi katma değerinde mikro ölçekli işletmelerin payı (Sayı)

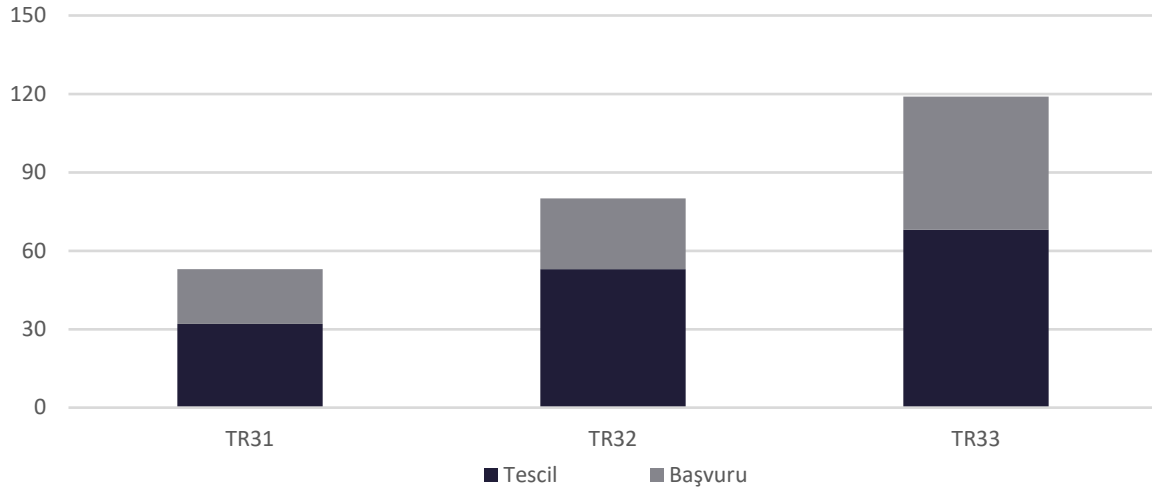
Kaynak: TÜİK

Şekil 93. Ar-Ge Harcamaları (TL)

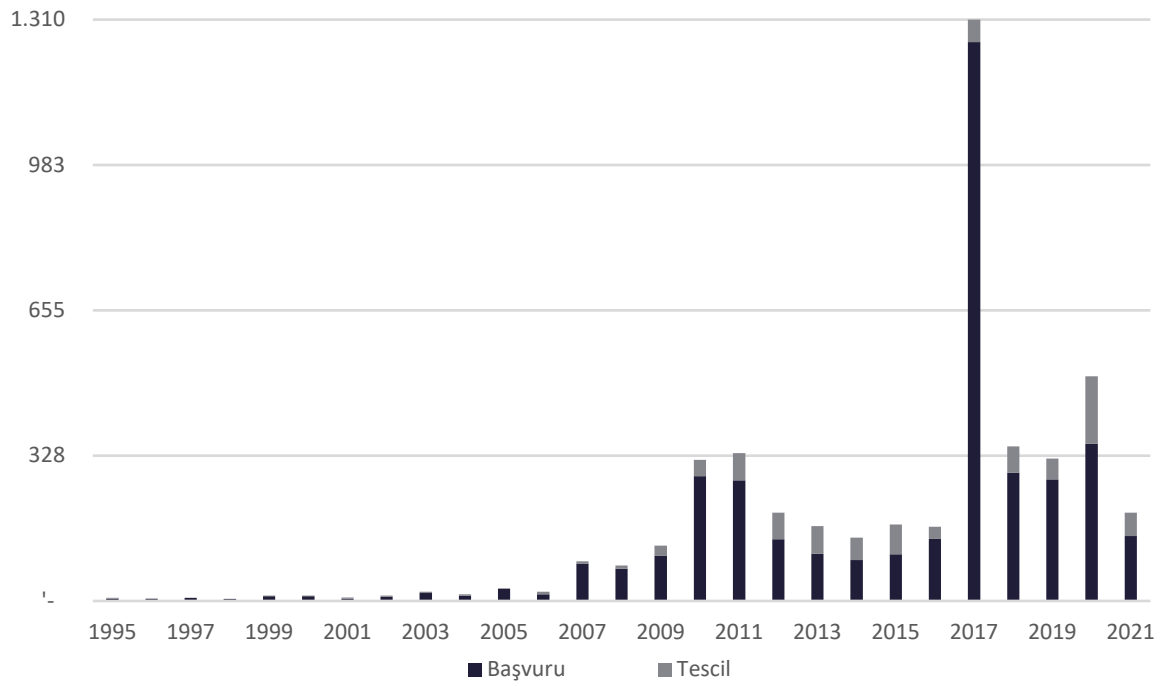
Kaynak: TÜİK

Şekil 94. Coğrafi İşaret Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)

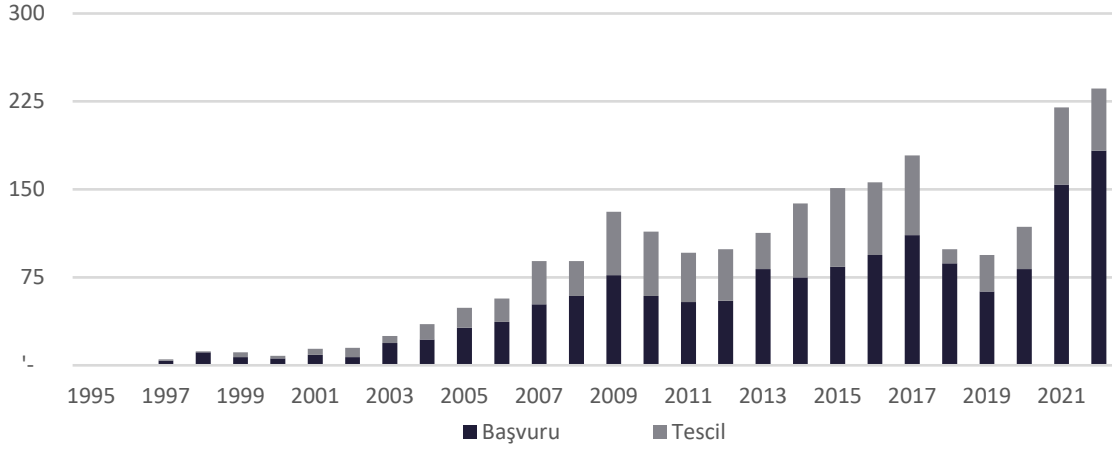
Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

Şekil 95. Patent Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)

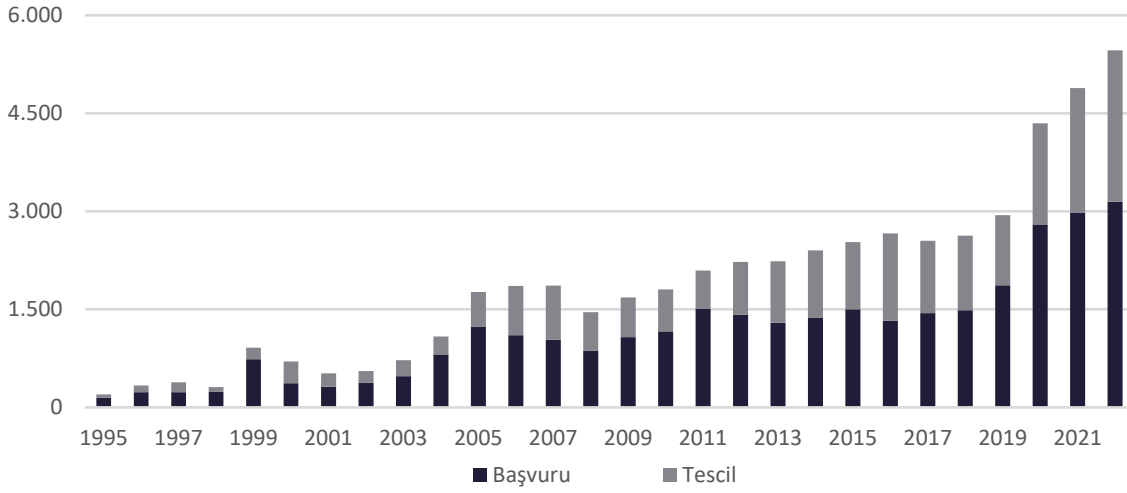
Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

Şekil 96. Faydalı Model Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

Şekil 97. Marka Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)

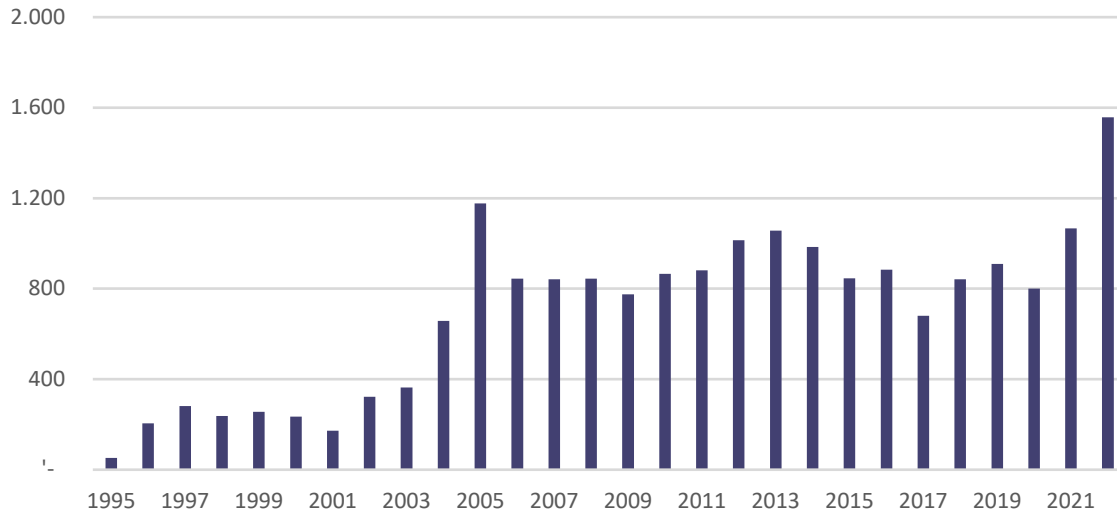
Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

2017 yılında 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun uygulanmaya başlamasıyla birlikte marka kayıt sürecine de düzenlemeler gelmiştir ve bu da prosedürlerin kılmasını sağlamıştır. Özellikle 2017 sonrasında yeni düzenlemelerle birlikte marka başvurusu sayısı ciddi oranda artmıştır. Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından yetkilendirilmiş uzman ya da avukatların desteği olmadan yapılan başvurulardaki artış nedeniyle ortaya çıkan bu durum, takip edilmeyen ve çözüme kavuşturulmamış başvuru yüzdesinde de ciddi bir artışa yol açmıştır.

Aşağıdaki faktörler bu duruma katkıda bulunmaktadır:

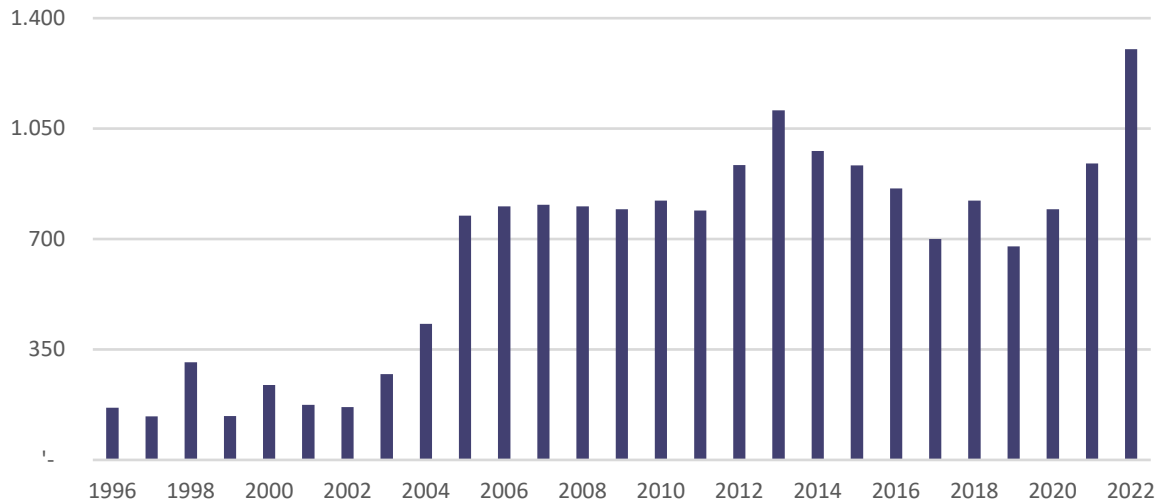
- Başvuruların yanlış ya da eksik yapılması.
- Sürecin takip edilmemesi ve işlemlerin sonuçlandırılmaması.
- İtirazlara, retlere ya da kısmi retlere karşılık gerekli belgelerin uygun şekilde hazırlanıp gönderilememesi.
- Bu durumların sonucu olarak, başvuru sayısı artmış olsa da kayıtlı marka sayısındaki artış aynı oranda olmamıştır.

Şekil 98. Tasarım Başvuru Sayısı (Sayı) (TR33)

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

Şekil 99. Tasarım Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

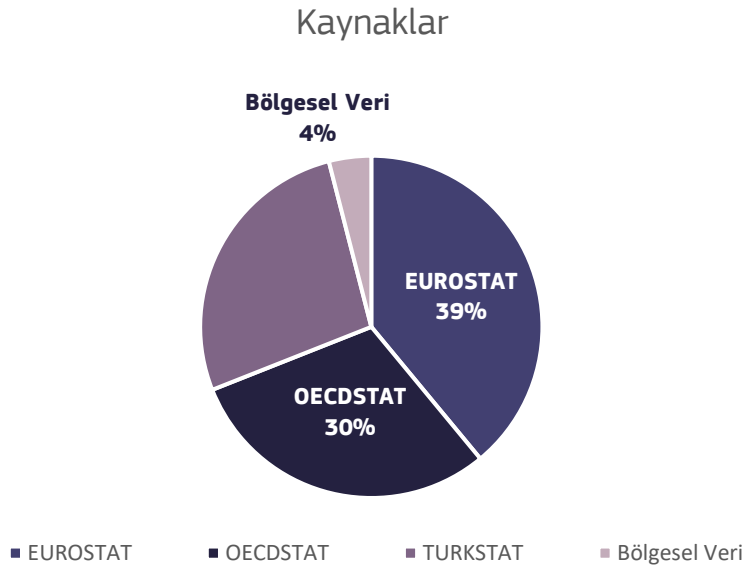
5. ZORLUKLAR

Bu bölüm, TR33 Bölgesi'nde SKA'ları izleme ve değerlendirme sürecini açıklamaktadır. Bu raporu hazırlarken çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bunlar güvenilir veri kaynaklarını belirleme, mükerrer verileri yönetme, etkin görseller tasarlama, sınırlı veriye ulaşma ve veriler için tutarlı tanımlar sağlama gibi zorluklar olarak sıralanabilir. Önemli zorluklar belirlenmiş ve aşağıda özetlenmiştir.

İlk zorluk, bu değerlendirmenin zamanlaması olmuştur. Bu raporda, şu anda son yılı içinde olan TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) kullanılmıştır. ZAFER TR33 Bölgesi Bölge Planı'nı (2024-2028) önceden hazırlamış olsa da SKA'ları izleme ve değerlendirme açısından yürürlükte olan TR33 Bölgesi Bölge Planı (2014-2023) kullanılmıştır. SKA'ların ilerleyişini önceki politikalar ve hedeflere göre değerlendirmek, hedeflerde tutarsızlıklara yol açabilir. Bölgeyi 2014-2023 politika ve hedeflerle değerlendirirken, bunların düzgün bir şekilde uyarlanması bariz bir zorluktur. Planda belirlenen hedefler, yeni bölgeyle uyumlu olmayabilir ya da artık geçerli olmayabilir. Bu da, mevcut durumu doğru şekilde yansıtan gerçekçi ve ulaşılabilir öncelikleri belirlemede zorluklar doğurmaktadır.

Temel zorluklardan bir diğeri güvenilir ve kapsamlı veri kaynaklarının belirlenmesi ve bunlara erişilmesi olmuştur. Ortak Araştırma Merkezi (JRC) 26 adet uluslararası ve ulusal veri kaynağı sunsa da, bu kaynaklar genelde Avrupa bölgelerini kapsamaktadır. Türkiye'deki bölgeler için verileri elde etmek karmaşık bir süreçtir: JRC Urban Data Platform Plus, Türkiye'deki bölgeleri içermemektedir. Bu eksikliği gidermek için bu rapor; genelde daha fazla çeşitlilikte veri ve gösterge sunmaları sebebiyle EUROSTAT ve OECDSTAT uluslararası veri kaynaklarının kullanımına öncelik vermeyi önermektedir. TR33 Bölgesi için ilgili göstergeleri elde etmek amacıyla gelecekte bu kaynaklar kullanılmalıdır.

Şekil 100. TR33 Göstergelerinin Veri Kaynakları

Kaynak: TÜİK

Tanım Tutarlılığı: Göstergelerin isimlendirilmesi ve tanımlanmasında tutarsızlıklar, verilerin doğru yorumlanmasında zorluklara neden olabilir. Farklı kaynaklarda aynı kavramı temsil eden göstergeler için farklı isimler ya da tanımlar kullanılıyor olabilir. Bu da, verilerin doğru bir şekilde karşılaştırılmasını ve analiz edilmesini zorlaştırarak SKA'lar ile ilgili kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesinde olası yanlışlıklara yol açmaktadır.

Belirsiz Göstergeler: SKA 17 altındaki "gelişmekte olan ülkelerden ithalat" gibi bazı göstergeler, "gelişmekte olan ülkeler" gibi spesifik terimlerin tanımlanmasında zorluklar ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin tanımı, farklı uluslararası kaynaklara göre değişebilir ve bu da verilerin yorumlanmasında belirsizliğe neden olabilir. Bu belirsizlik, ilerlemenin doğru değerlendirilmesini ve izlenmesini engelleyebilir.

Veri Sınırlamaları: Veri sınırlamaları, SKA'ların izlenmesinde önemli bir zorluk olabilir. Bazı kaynaklar yıl boyunca sınırlı sayıda veri sağlıyor olabilir ve bu da anlamlı trend analizi yapmayı zorlaştırır. Örneğin "Araç stoku (binek otomobiller)" gibi belirli göstergeler için yalnızca birkaç yıllık veri bulunurken "CO2 emisyonları" gibi göstergeler için yalnızca bir yıllık veriye ulaşılabilmektedir. Bu kısıtlar, uzun vadeli trendlerin doğru bir şekilde takip edilme kapasitesini sınırlamaktadır.

Karşılaştırma Zorlukları: Göstergeleri bağlamsal faktörleri göz önünde bulundurmadan yalnızca sayısal değerler üzerinden karşılaştırmak yanıltıcı olabilir. Kapsamlı bir analiz yapmak ve anlamlı sonuçlar çıkarmak için nüfus büyüklüğü, arazi alanı ve diğer ilgili değişkenler gibi faktörleri dikkate almak önemlidir. Bu faktörleri göz ardı etmek, yanlış karşılaştırmalara ve seyrin yanlış yorumlanmasına yol açabilir.

Araştırma sırasında erişilemeyen göstergeler: Bazı göstergeler TR33 Bölgesi veya genel olarak Türkiye için ölçülebilir veya anlamlı olmayabilir. Örneğin, Türkiye'de nükleer santral olmadığı için "Nükleer enerjiden elde edilen elektrik üretimi" göstergesi TR33 Bölgesi için geçerli değildir. Bu tür erişilemeyen göstergelerin belirlenmesi ve ele alınması, doğru izleme ve değerlendirmeyi sağlamak adına çok önemlidir.

Bu zorlukların üstesinden gelmek; veri kaynaklarının dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini, tutarlı tanımların sağlanmasını, bağlamsal analizlerin yapılmasını ve bölgesel veriler sınırlı olduğunda uluslararası verilere öncelik verilmesini içeren kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Bu zorluklar kabul edilerek ve aktif olarak ele alınarak, izleme ve değerlendirme süreci, TR33 Bölgesi'ndeki SKA'lar ile ilgili kaydedilen ilerlemenin takip edilmesinde daha sağlam, güvenilir ve etkili hale getirilebilir.

6. ÖNERİLER

BÖLGELER2030 Projesi, bölgelerin sürdürülebilirlik odaklı çabalarını desteklemede ve sürdürülebilirlik gündemlerini görünür kılmada asli öneme sahiptir. Ayrıca, Türkiye de dahil olmak üzere bölgelerin Avrupa düzeyinde karşılaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Önceki bölümde de belirtildiği gibi, bu süreç boyunca çeşitli verisel ve kavramsal zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorluklar göz önüne alındığında, geliştirilmesi gereken alanlar bulunduğu görülmektedir. Bu hususlar sadece bölgesel gündemin bir parçası olmamalı, aynı zamanda ulusal hükümetlerin gündeminde de olmalıdır.

Bölgesel farkındalığı geliştirmek, izleme ve değerlendirme kapasitesini artırmak için bu rapor, BÖLGELER2030 Projesine benzer yeni projelerin başlatılmasını önermektedir. Bu projeler sadece farkındalık yaratmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgesel sürdürülebilirliğin görünürlüğü de artıracaktır. TR33'te sürdürülebilir bir gelecek sağlamak adına, TR33 Bölgesi'nde sürdürülebilirlik kavramı ve felsefesi konusunda paydaş kapasitesini artıracak şekilde sürdürülebilirlik eğitim programları, çalıştaylar ve seminerler düzenlenmesi gerekmektedir.

TÜİK, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) ulusal düzeyde izlenmesine yönelik, SKA hedeflerinin izlenmesinde ve değerlendirilmesinde kolaylık sağlayan bir açık veri platformu³ başlatmıştır. Benzer bir platformun Türkiye'de bölgesel düzeyde uygulanması tavsiye edilir. Bakanlık ve TÜİK gibi ulusal düzeydeki karar vericilerle ilişki kurmak, bölgesel/yerel düzeyde kamuoya açık daha geniş SKA göstergelerine erişmek için esastır. Bu, bölgesel SKA göstergelerinden yararlananların, etkin izleme ve değerlendirme yoluyla çabalarını 2030 Gündemiyle uyumlu hale getirmelerini sağlayacaktır. BÖLGELER2030 Projesinin parçası olarak, Bölgesel SKA Platformunu geliştirmek amacıyla açık veri platformundan sorumlu olan TÜİK yetkilileriyle görüşmeler yapılmıştır. Ancak Türkiye, ilk adım olarak sürdürülebilirlik konusunda geniş kapsamlı bölgesel bir veri setine ihtiyaç duymaktadır. Bölgesel SKA Platformuna ulaşmanın ilk aşaması, bir Bölgesel Veri Platformu ve gelişmiş veri toplama kapasitesidir.

Türkiye'de istatistiklerin toplanması ve analizinden sorumlu devlet kurumu, TÜİK'tir. TÜİK; ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde veri toplar; standartları belirler ve gerektiğinde revize eder. Bölgesel bir veri toplama kültürü oluşturmak için TÜİK çatısı altında bir Bölgesel Veri Platformu oluşturulmalıdır. Veri standartlarının bölgesel kurumlar tarafından benimsenmesi ve verilerin TÜİK'e ulaştırılması için kurumların bilinç ve bilgi düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Özellikle bölgesel veri üretimini ve verilerin bölgesel düzeyde paylaşımını destekleyen Bölgesel Veri Platformu, TÜİK tarafından oluşturulan SKA açık veri platformuna yardımcı olacaktır.

Bu yapıların kurulmasına ek olarak, bölgesel kurumların sürdürülebilirlik çabalarını paylaşmak için belirli aralıklarla (örneğin 4 veya 6 ayda bir) bir araya gelmeleri, bir sürdürülebilirlik kültürünün inşasının hızlandırılmasında rol oynayacaktır. Bir Sürdürülebilirlik Merkezi kurulmasa da, sürdürülebilirlik sürecini tetikleyecek kurum ve aktörlerin katılımıyla Kalkınma Ajansı bünyesinde hedeflere yönelik öncelikli görev güçleri oluşturulmalıdır. Bunların oluşturulması sadece bölgesel farkındalığı artırmakla kalmayacak, aynı zamanda TR33 Bölgesi'ndeki VLR'lerin sayısını ve kalitesini de artıracaktır.

Ek olarak, hem ulusal hem de yerel düzeyde ülkeler, bölgeler, şehirler ve ilçeler için başlatılabilecek SKA Hedefi 2030'un oluşturulması hayati önem taşımaktadır. Bu yaklaşım, hedefe yönelik izlemeyi mümkün kılar ve ilerlemenin görünürlüğüne artırarak SKA'ların daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar.

Bu raporda tanımlanan göstergeleri izlemek, gerektiğinde gözden geçirmek ve yeni göstergeler eklemek veya bazı göstergeleri kaldırmak için bölgesel düzeyde SKA Merkezi kurulmalıdır. Bu merkez, Kalkınma Ajansı çatısı altında veya bağımsız olarak kurulabilir. Yönetim yapısı birden fazla paydaşı içerecek şekilde tasarlanmalı ve bölgesel paydaşlardan oluşan bir yönetim kurulu bulunmalıdır. Sürdürülebilirlik verilerinin toplanması için bu merkez çatısı altında kurumlar arası iletişim ve işbirliği geliştirilmelidir. TÜİK temsilcilerinin bu merkeze dahil edilmesi, bölgesel sürdürülebilirlik verilerinin standartlaştırılmasına katkıda bulunacaktır.

SKA Merkezi, ilgili SKA hedefleri için görev güçleri oluşturulmalıdır. Bu görev güçleri, bölgesel temsile odaklanacak şekilde uluslararası, ulusal ve yerel kurumlardan gelen temsilcilerden oluşmalıdır. Ek olarak; kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum ve akademi temsilcilerini içeren bir yapı tasarlanmalıdır. Çözümlerin sağlanmasında süreklilik kilit rol oynadığından, bu görev güçlerine katılan temsilciler gerekli olmadıkça değiştirilmemelidir. Gerekli görüldüğü takdirde görev güçlerini zenginleştirmek için konuk katılımcılar eklenebilir. SKA 7, TR33 Bölgesi'nin sürdürülebilirliği için önemli bir amaçtır ancak bu amaçla bağlantılı daha fazla gösterge gerekmektedir.

³ <https://SKA.tuik.gov.tr/en/>

Göstergeleri 3 ve 4. Bölümlerde SKA 7 altında bulabilirsiniz. Ayrıca, bu göstergelerin diğer göstergelerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yerel ve bölgesel aktörlerin yanında, enerji ve mühendislik bilimlerinde çalışan akademi temsilcileri de verilerin yorumlanması ve ilişkilerin kurulmasında sürecinde yer almalıdır. Her görev gücü için ayrıntılı bir iş akışı oluşturulmalıdır.

Bölge için bir Sürdürülebilirlik Stratejisi hazırlanmalıdır. Bölge Planı, sürdürülebilirlik prensipleri üzerine inşa edilen bir plandır. Ancak BÖLGELER2030 Projesinde görüldüğü gibi, bölgelerin kendi sürdürülebilirlik stratejilerini geliştirmeleri ve uygulamaları önemlidir. Bu raporda belirlenen göstergeleri izleme ve programları, projeleri ve faaliyetleri önceliklendirme süreçleri de bu stratejiden etkilenecektir. Sürdürülebilirlik Stratejisi, katılım prensibi temel alınarak Bölge Planı doğrultusunda hazırlanmalıdır.

Bu rapor, benzer çabalarla birlikte bölgesel düzeydeki strateji ve planların revizyonunda rol oynamalıdır. Bu raporda oluşturulan gösterge setinin ışığında belirli SKA'lara öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu, daha verimli kaynak kullanımı ve acil müdahale gerektiren alanların belirlenmesi için gerekli bir adımdır. Ajans uzmanlarının bölgesel paydaşlarla işbirliği içinde yürüttüğü önceliklendirme analizinin ardından bir TR33 Sürdürülebilirlik Eylem Planı geliştirilmeli ve bu plana dayanılarak projeler ve faaliyetler belirlenmelidir. Eylem Planı, açıkça tanımlanmış hedefler içermelidir. Ayrıca bu hedefler, ulusal düzeyde hedefler bulunuyorsa bunlarla uyumlu hâle getirilmelidir.

EUROSTAT ve OECDSTAT, çeşitli ülkeler ve bölgeler hakkında kapsamlı istatistiksel bilgiler sunan önde gelen veri tabanlarıdır. Bu veri tabanları sosyal, ekonomik, çevresel ve demografik özellikler dahil olmak üzere çok çeşitli göstergeleri kapsar. Bu veri tabanlarının kullanılması, birden çok ülkede veri toplama, işleme ve yaymaya yönelik standart bir yaklaşım sağlar. Kullanıcılar bu kaynaklardan yararlanarak yalnızca tek tek ülke veri tabanlarına güvenmek zorunda kalmadan farklı ülkelerdeki verilere erişebilir ve verileri karşılaştırabilir. Bu da verilerin daha tutarlı ve uyumlu bir şekilde analiz edilmesini sağlayarak politika müdahalesi için kalıpların, eğilimlerin ve potansiyel alanların tanımlanmasına olanak verir. Ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerdeki sosyal ve ekonomik gelişmeleri daha iyi anlamak isteyen araştırmacılar, politika yapımcılar ve paydaşlar EUROSTAT ve OECDSTAT'tan büyük fayda sağlayabilir.

Türkiye, siber güvenliği iyileştirmeye ve veri koruma yasalarını güçlendirmeye yönelik girişimler uygulayarak veri güvenliği ve gizlilik kaygılarını ele alma konusunda ilerleme kaydetmiştir. İşletmeler ve bireyler arasında kişisel verilerin korunmasının önemi konusunda artan bir farkındalık vardır.

Bu bağlamda veri güvenliği ve gizliliği Türkiye'de yerel düzeyde önemli konulardır. SKA göstergelerini bölgesel düzeyde toplarken, SKA 3 ve SKA 4 verilerine EUROSTAT, OECD Bölgesel İstatistik ve TÜİK'ten erişmek nispeten kolaydır. Bunun nedeni, Türkiye'de Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın saha kuruluşlarının bu iki SKA için veri tutmasıdır. Ulusal kurumların veri toplama ve yayma konusunda güçlü bir kapasiteye sahip olduğunu belirtmek gerekir.

TR33 Bölgesi'nin sürdürülebilirliği için diğer önemli hususlar kültür, turizm ve son olarak spordur.

Turizm sürdürülebilir turizm ilkelerine dayalı olarak geliştirilmelidir. TR33 Bölgesi turizm potansiyeline sahiptir ancak mevcut turizm gelirleri yüksek değildir. TR33 Bölgesi'nin turizm sektörünü sürdürülebilir turizm uygulamalarına dayalı olarak yapılandırmak ve düzenli veri toplama ve izlemeyi sürdürmek çok önemlidir.

Ayrıca yapay zeka teknolojisinde hızlı gelişmelerin yaşandığı günümüzde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine teknoloji ile ilgili göstergelerin dahil edilmesi de önemli kabul edilmektedir. TR33 Bölgesi'nde, teknolojinin benimsenme oranının, kullanılan teknoloji türlerinin, sektörel dağılımlarının ve toplumsal cinsiyet ve dezavantajlı gruplar açısından teknolojiye erişilebilirlik düzeyinin izlenmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, bu tür veriler şu anda mevcut değildir.

Özellikle pandemi döneminde önem kazanan konulardan biri de ruh sağlığıdır. Bölgesel sürdürülebilirlik için bu vazgeçilmez unsur ile ilgili bölgesel verilerin toplanması, faydalı olacaktır.

Bu konularda bölgesel verilerin toplanmasını sağlamak, TR33 Bölgesi'nin sürdürülebilirliğini artırmak adına etkili planlama ve karar verme süreçleri açısından çok önemlidir.

Genel olarak Türkiye; verisel ve kavramsal zorlukları ele alarak, Bölgesel Veri Platformunu, Bölgesel SKA Platformunu ve Bölgesel Veri Merkezini oluşturarak, SKA hedeflerini belirleyerek, EUROSTAT ve OECDSTAT gibi veri tabanlarından yararlanarak, bölgesel paydaşların sürdürülebilirlik konusundaki kapasitesini artırarak ve veri güvenliğini ve gizliliğini önceliklendirerek sürdürülebilirlik çabalarını artırabilir ve 2030 Gündeminin gerçekleştirilmesine katkıda bulunabilir.

REFERANSLAR

- Bertozi, C., Siragusa, A., Stamos, I., Proietti, P., Rainoldi, A., Espadas, J., Gallego Garcia, F., Dzurovčinová, P., Hakala, J., Iori, E. and Bertoft, A., European cities localising the SDGs: experiences and lessons learned, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, ISBN 978-92-76-46206-4, doi:10.2760/74637, JRC127341.
- Ciambra A., Siragusa A., Proietti P. and Stamos I. Monitoring SDG localisation: An evidence-based approach to standardised monitoring frameworks, Journal of Urban Ecology, Volume 9, Issue 1, 2023, juad013, <https://doi.org/10.1093/jue/juad013>
- Ciambra A, Stamos I, Siragusa A. Localizing and Monitoring Climate Neutrality through the Sustainable Development Goals (SDGs) Framework: The Case of Madrid. Sustainability. 2023; 15(6):4819. <https://doi.org/10.3390/su15064819>
- Eurostat, Regional Statistics, "Distribution of pupils and students enrolled in general and vocational programmes
(Lower secondary education - general) (Upper secondary education - general) (Upper secondary education - vocational) (Short-cycle tertiary education - vocational/professional)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_enra13/default/map?lang=en
- 11th Development Plan 2019-2023 (2019).
- Democracy and Electoral Assistance, Sweden. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/voter-turnout-trends-around-the-world.pdf> (Page 25)
- EuroStat Database
"https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes?lang=en&display=list&sort=category" Last Accessed 1 May 2023
- Eurostat, Regional statistics by NUTS classification. Table: reg_hlth_care, code BDSRG, "Hospital beds", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_rs_bdsrg/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional statistics by NUTS classification. Table: reg_hlth_care, code PRSRG, "Health personnel", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_rs_prsrg/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional statistics by NUTS classification. Table: reg_hlth_cdeath, code YINFR, "Infant mortality", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/hlth_cd_yinfr/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional Statistics, "Distribution of pupils and students enrolled in general and vocational programmes
- Eurostat, Regional Statistics, "Early leavers from education and training (From 18 to 24 years)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_16/default/map?lang=en
- Eurostat, regional statistics, "Economic activity (Economically active population by sex, age and NUTS 2 regions (1 000)) From 15 to 64 years [Y15-64]", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_r_lfp2act/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional Statistics, "Employment (From 15 to 64 years [Y15-64])", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_r_lfe2emp/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional Statistics, "GDP at current market prices (Euro per inhabitant in percentage of the EU27 (from 2020) average)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10r_2gdp/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional Statistics, "GVA at basic prices", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10r_3gva/default/map?lang=en
- Eurostat, Regional Statistics, "Long-term unemployment (12 months and more)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_r_lfu2ltu/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Participation in education (From 20 to 24 years)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_ENRA14_custom_3868425/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Participation rates in selected education levels (Pre-primary to tertiary education) (Primary and lower secondary education (levels 1 and 2)) (Tertiary education (levels 5-8))", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra15/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Pupils enrolled in early childhood education", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enrp03/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Stock of vehicles (passenger cars)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRAN_R_VEHST_custom_3430576/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Students enrolled in tertiary education", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enrt06/default/map?lang=en

Eurostat, regional statistics, "Unemployment", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_r_lfe2emp/default/map?lang=en

Eurostat, Regional Statistics, "Victims in road accidents (Killed [KIL]) (Injured [INJ]) (Total)", https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tran_r_acci/default/map?lang=en

OECD Regional Database "https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR" Last Accessed 1 May 2023

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Affected people due to disasters (Share of population exposed to at least one forest fire (%))", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "CO2 Emissions (CO2 Emissions (in kilotonnes))", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR,"

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Cooling and heating degree days", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Electricity production that comes from renewable sources (Share of renewable energy sources in electricity generation)", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Employment in high-technology manufacturing as a percentage of total manufacturing employment", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Gender gap in part-time employment incidence (Northern; Males/Females(Total) (TR31,TR32,TR33; Total)", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Greenhouse Gas Emissions (Total greenhouse gas emissions (in Mt of CO2 equivalent))", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Households expenses dedicated to housing costs (Disposable Household Income (USD per head, constant prices, constant PPP, base year 2014))", <https://stats.oecd.org/#>

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "Participation in the last elections (Voters Turnout to General Elections (in % of registered voters who voted))", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "PCT co-patent applications that are done with foreign regions", https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), "PM2.5 Emissions (Air pollution in PM2.5 (average level in µg/m³ experienced by the population)", <https://urban.jrc.ec.europa.eu/trends?lng=en&ctx=udp&ts=EU&pil=level->

[indicator&is=Default&cl=default&tl=2&clc=009-environment-climate&i=25&db=44&it=ranking&y=2020&tv=-1&cwt=line-chart](https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR)

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD),"Productivity (Gross Value Added per worker) in agriculture, forestry and fishing",https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD),"Young people neither in employment nor in education and training (Share of 18-24 year-olds population not in education and unemployed or inactive (NEET))",https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REGION_DEMOGR

Siragusa, A., Stamos, I., Bertozzi, C. and Proietti, P., European Handbook for SDG Voluntary Local Reviews - 2022 Edition, EUR 31111 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, ISBN 978-92-76-53390-0, doi:10.2760/218321, JRC129381.

TR33 Innovation Strategy (2013).

TR33 Regional Plan (2014-2023).

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Design Applications ",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Design Registration ",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Geographical Indication Applications and Registrations",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Patent Applications and Patent Registrations",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Trademark Applications and Registrations",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

Turkish Patent and Trademark Office,"Number of Utility Model Applications and Registrations",<https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik>

TurkStat (Turkish Statistical Institute)," Population not in labour force (1000) due to domestic work (Female/ 15-64 ages)",<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Amount Of Wastewater Discharged Per Capita In Municipalities (Liters/Capita-Day)",<https://data.tuik.gov.tr/>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Deaths due to Covid-19",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=yillariGetir&secilenDegiskenListesi=4132>,

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Drinking water networks and water treatment plants : Rate of population served by water supply network in total municipal population (%)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Female and 30-34 and Universities And Other Higher Educational Institutions",<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=en>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Gini coefficient by equivalised household disposable income : Gini coefficient",<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Land use (Land use : Arable land / Cultivated (hectare))",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=191&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Municipal waste statistics : Rate of population receiving waste services in total population (%) and in total municipal population (%)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=124&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>

TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Municipal wastewater statistics : Rate of municipal population served by sewerage system in total municipal population (%)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>

- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Neonatal mortality (number)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Number of the regional poor and regional poverty rate by equivalised household disposable income (%)/(Poverty Threshold (TL)/ Risk of poverty:60%",<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=2>"
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Number of the regional poor and regional share of the poor by poverty thresholds and poverty thresholds adjusted by PPP for Türkiye",<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=2>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Number of unpaid family worker",<https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secimaday.zul>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Organic farming: areas with different crops/ Production area (Hectare)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=191&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Organic farming: Number of holdings",<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2021-45583>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Organic farming: Productions (Tons)",<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2021-45584>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Parliamentary General Election - Number of female candidates",<https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secimaday.zul>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Population by literacy status (sex breakdown)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=210&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Proportion of deaths due to respiratory diseases (number)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"R&D Expenditures (TL)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"R&D personnel and researchers",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Rate Of Population Served By Wastewater Treatment Plants In Total Municipal Population (%)",<https://data.tuik.gov.tr/>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"S80/S20 ratio by household disposable income",<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2021-45582>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Share of micro-scale enterprises in total manufacturing industry value added",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Suicide mortality (number)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do#>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Transport performance (Number of motor vehicles : Minibus and bus)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=108&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Under-five mortality (number)",<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>
- TurkStat (Turkish Statistical Institute),"Unemployment of people with disabilities",<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>
- Türkiye Voluntary National Report (2019).

Vega Rapun, M., Stamos, I., Siragusa, A. and Proietti, P. (2022). REGIONS2030 – European regional SDG indicators. Publications Office of the European Union, Luxembourg. doi:10.2760/850788, JRC131581.

Zafer Development Agency, "Official Development Assistance", <https://zafer.gov.tr/tr-tr/Faaliyetler/Proje-Destekleme/Ge%C3%A7mi%C5%9F-Destek-Programlar%C4%B1/Sosyal-Geli%C5%9Fmeyi-Destekleme-Program%C4%B1>

Siragusa, A., Stamos, I., Bertozzi, C. and Proietti, P., European Handbook for SDG Voluntary Local Reviews - 2022 Edition, EUR 31111 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, ISBN 978-92-76-53390-0, doi:10.2760/218321, JRC129381

Vega Rapun, M., Stamos, I., Siragusa, A. and Proietti, P., REGIONS2030 - European regional SDG indicators, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, doi:10.2760/850788, JRC131581.

KISALTMALARIN VE TANIMLARIN LİSTESİ

GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
JRC	Ortak Araştırma Merkezi
STK	Sivil toplum kuruluşları
SKA'lar	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
TR3 Bölgesi	TR31, TR32 ve TR33
TR31 Bölgesi	İzmir
TR32 Bölgesi	Güney Ege/ 3 il (Aydın, Denizli ve Muğla)
TR33 Bölgesi	Kuzey Ege/ 4 il (Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VLR	Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme
YEGEP	Yerel Ekonomik Gelişme Programı
ZAFER	ZAFER Kalkınma Ajansı

KUTU LİSTESİ

Kutu 1. Analizlerin tanımı	18
Kutu 2. Meta veriler	70

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansı	5
Şekil 2. 2007-2022 TR33 Nüfusu (yaş dağılımı).....	8
Şekil 3. Metodoloji Şeması.....	10
Şekil 4. TR33 Bölgesi'ndeki Veri Kaynakları.....	19
Şekil 5. En az bir orman yangınına maruz kalmış nüfusun payı (Oran).....	28
Şekil 6. En az bir orman yangınına maruz kalmış nüfusun payı (Oran) (TR33)	28
Şekil 7. Organik tarım: Üretim alanı (ha)(Sayı)	31
Şekil 8. Organik tarım: Üretim alanı (ha)(Sayı)(TR33)	31
Şekil 9. Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta üretkenlik (işçi başına Brüt Katma Değer) [işçi başına USD, sabit fiyatlar, sabit PPP, temel alınan yıl 2015. (Sayı).....	32
Şekil 10. Covid-19'a bağlı ölümler (Sayı).....	34
Şekil 11. Sağlık personeli (tıp doktorları) (Sayı)	35
Şekil 12. Sağlık personeli (tıp doktorları) (Sayı) (TR33).....	35
Şekil 13. Hastane yatakları (Sayı).....	36
Şekil 14. Hastane yatakları (Sayı) (TR33)	36
Şekil 15. TR33 İçerisinde Bebek Ölümleri (Sayı).....	37
Şekil 16. 30-34 Yaş Arası Kadınlar ile Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları (Sayı).....	39
Şekil 17. 30-34 Yaş Arası Kadınlar ile Üniversiteler ve Diğer Yükseköğretim Kurumları (Sayı) (TR33)	40
Şekil 18. Yükseköğretime kayıtlı öğrenciler (Sayı).....	40
Şekil 19. Eğitime Katılım Oranı (20 - 24 yaş) (Oran).....	41
Şekil 20. Erken çocukluk eğitime kayıtlı öğrenciler (Sayı).....	41
Şekil 21. Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar (18 - 24 yaş arası) (%).....	42
Şekil 22. Eğitim ve öğretimden erken ayrılanlar (18 - 24 yaş arası) (Oran) (TR33).....	42
Şekil 23. İlk ve orta öğretim (Oran).....	43
Şekil 24. Genel ve mesleki programlara kayıtlı öğrenci dağılımı (Lise eğitimi - mesleki eğitim) (%).....	43
Şekil 25. Ev işleri nedeniyle iş gücüne katılmayan nüfus (1000) (Kadın/ 15-64 yaş) (Bin Kişi)	46
Şekil 26. Parlamento Genel Seçimleri - Kadın aday sayısı	47
Şekil 27. Yarı Zamanlı İstihdam Oranı, 15-64 yaş (toplam istihdam içerisinde yarı zamanlı çalışan %'si) (Toplam)	47
Şekil 28. İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%).....	49
Şekil 29. İçme suyu şebekeleri ve su arıtma tesisleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde su şebekesinin hizmet verdiği nüfus oranı (%) (TR33).....	49
Şekil 30. Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%).....	50
Şekil 31. Belediye atık su istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde kanalizasyon sisteminin hizmet verdiği belediye nüfus oranı (%) (TR33).....	50
Şekil 32. Elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payı (2019) (%).....	52

Şekil 33. Ekonomik olarak aktif nüfus (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi).....	54
Şekil 34. Ekonomik olarak aktif nüfus (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi) (TR33).....	55
Şekil 35. İstihdam (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi).....	55
Şekil 36. İstihdam (15 - 64 yaş arası) (Bin kişi) (TR33).....	56
Şekil 37. Cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH (EU27 (2020'den) ortalaması yüzdesi olarak kişi başına Euro) (%).....	56
Şekil 38. Cari piyasa fiyatlarıyla GSYİH (EU27 (2020'den) ortalaması yüzdesi olarak kişi başına Euro) (TR33) (%).....	57
Şekil 39. Temel fiyatlarla GVA (Milyon Euro).....	57
Şekil 40. Uzun süreli işsizlik (12 ay ve üzeri) (15 - 74 yaş) (Bin kişi).....	58
Şekil 41. Ne eğitimde ne istihdamda yer alan ne de aktif olan (NEET) 18-24 yaş arası nüfusun oranı (%).....	58
Şekil 42. Ne eğitimde ne istihdamda yer alan ne de aktif olan (NEET) 18-24 yaş arası nüfusun oranı (%) (TR33).....	59
Şekil 43. AR-GE personeli ve araştırmacılar (Sayı).....	61
Şekil 44. Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknolojlili imalatta istihdam (%).....	61
Şekil 45. Toplam imalat istihdamının yüzdesi olarak yüksek teknolojlili imalatta istihdam.....	62
Şekil 46. Engelli kişilerde işsizlik (Engelli, yaşlı ya da hasta) (15+) (Sayı).....	64
Şekil 47. Kişi başına düşen harcanabilir gelir eşdeğerine dayalı Gini katsayısı: Gini katsayısı (Oran).....	64
Şekil 48. Harcanabilir Hane Geliri (Sayı).....	67
Şekil 49. Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs) (Sayı).....	67
Şekil 50. Ulaşım performansı (Motorlu taşıt sayısı: Minibüs ve otobüs) (Sayı) (TR33).....	68
Şekil 51. Araç stoku (binek otomobiller) (Sayı).....	68
Şekil 52. Araç stoku (binek otomobiller) (Sayı) (TR33).....	69
Şekil 53. Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar)) (Sayı).....	69
Şekil 54. Arazi kullanımı (Arazi kullanımı: Tarıma elverişli arazi / Ekili (hektar)) (Sayı) (TR33).....	70
Şekil 55. PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı $\mu\text{g}/\text{m}^3$ cinsinden ortalama düzeyde).....	71
Şekil 56. PM2.5 Emisyonlar (PM2.5 hava kirliliği(nüfusun yaşadığı $\mu\text{g}/\text{m}^3$ cinsinden ortalama düzeyde) (TR33).....	71
Şekil 57. Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%).....	72
Şekil 58. Belediye atık istatistikleri: Toplam nüfus içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%) (TR33).....	72
Şekil 59. Belediye atık istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%)....	73
Şekil 60. Belediye atık istatistikleri: Toplam belediye nüfusu içerisinde atık hizmetleri alan nüfus oranı (%) (TR33).....	73
Şekil 61. Trafik kazalarında mağdurlar (Sayı).....	74
Şekil 62. Trafik kazalarında mağdurlar (Sayı) (TR33).....	74
Şekil 63. CO2 Emisyonu (Sayı).....	77
Şekil 64. Sera Gazı Emisyonları (Oran).....	77
Şekil 65. Soğutma derecesi günleri (Sayı).....	78
Şekil 66. Isıtma derecesi günleri (Sayı).....	79
Şekil 67. Genel Seçimlere Seçmen Katılımı (oy veren kayıtlı seçmen %'si olarak).....	83
Şekil 68. Bölgesel Resmi Finansal Destek (TL) (Finansman Tutarı - Toplam Bütçe).....	85

Şekil 69. Yabancı bölgelerde yapılan PCT ile ortak patent başvurusu payı (toplam ortak patent başvurusu sayısının %'si olarak)	86
Şekil 70. Eşit hane halkı harcanabilir gelirine göre bölgesel yoksul sayısı ve bölgesel yoksulluk oranı/ Yoksulluk Sınırı (TRY)/ Yoksulluk riski %60 (%)	92
Şekil 71. Bölgesel yoksul sayısı ve yoksulluk sınırına göre yoksulların bölgesel payı ve Türkiye için PPP'ye göre ayarlanmış yoksulluk sınırı	93
Şekil 72. Hanelerin harcanabilir geliri üzerine P80/P20 oranı	93
Şekil 73. Organik tarım: İşletme sayısı (Sayı)	95
Şekil 74. Organik tarım: İşletme sayısı (Sayı) (TR33)	95
Şekil 75. Organik tarım: Üretim (Ton)	96
Şekil 76. Organik tarım: Üretim (Ton) (TR33)	96
Şekil 77. Beş yaş altı ölüm oranı (sayı)	97
Şekil 78. Doğum sayısı (0-4)	97
Şekil 79. Yeni doğan ölüm oranı (sayı)	98
Şekil 80. Solunum yolu hastalıklarına bağlı ölümlerin oranı (sayı)	98
Şekil 81. İntihara bağlı ölüm oranı (sayı)	98
Şekil 82. İntihara bağlı ölüm oranı (sayı) (TR33)	99
Şekil 83. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Kadın) (%)	100
Şekil 84. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Erkek) (%)	100
Şekil 85. Okuryazarlık durumuna göre nüfus (Toplam) (%)	101
Şekil 86. Ücretsiz aile işçisi sayısı	102
Şekil 87. Ücretsiz aile işçisi sayısı (TR33)	102
Şekil 88. Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	103
Şekil 89. Atık Su Arıtma Tesislerinden Hizmet Alan Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%) (TR33)	103
Şekil 90. Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi)	104
Şekil 91. Belediyelerde Kişi Başına Boşaltılan Atık Su Miktarı (Günde Litre/Kişi) (TR33)	104
Şekil 92. Toplam imalat sanayi katma değerinde mikro ölçekli işletmelerin payı (Sayı)	105
Şekil 93. Ar-Ge Harcamaları (TL)	105
Şekil 94. Coğrafi İşaret Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)	106
Şekil 95. Patent Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)	106
Şekil 96. Faydalı Model Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)	107
Şekil 97. Marka Başvuru ve Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)	107
Şekil 98. Tasarım Başvuru Sayısı (Sayı) (TR33)	108
Şekil 99. Tasarım Tescil Sayısı (Sayı) (TR33)	108
Şekil 100. TR33 Göstergelerinin Veri Kaynakları	109

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. SKA ile uyumlu Bölgesel Yatırım (2010-2022)	7
Tablo 2. TR33 Bölgesi Nüfusu (2022).....	8
Tablo 3. JRC Tarafından Önerilen Gösterge Setinin Analizi	14
Tablo 4. JRC tarafından önerilen TR33 gösterge setinin analizi.....	15
Tablo 5. TR33 Bölgesi'nde veri kullanılabilirliğinin analizi.....	17
Tablo 6. TR33 Bölgesi için Trend Analizi.....	21
Tablo 7. SKA 1 JRC Gösterge Analizi.....	27
Tablo 8. SKA 2 JRC SKA Gösterge Analizi	30
Tablo 9. SKA 3 JRC SKA Gösterge Analizi	33
Tablo 10. SKA 4 JRC SKA Gösterge Analizi	38
Tablo 11. SKA 5 JRC SKA Gösterge Analizi	45
Tablo 12. SKA 6 JRC SKA Gösterge Analizi	48
Tablo 13. SKA 7 JRC SKA Gösterge Analizi	51
Tablo 14. SKA 8 JRC SKA Gösterge Analizi	53
Tablo 15. SKA 9 JRC SKA Gösterge Analizi	60
Tablo 16. SKA 10 JRC SKA Gösterge Analizi	63
Tablo 17. SKA 11 JRC SKA Gösterge Analizi	65
Tablo 18. SKA 12 JRC SKA Gösterge Analizi	75
Tablo 19. SKA 13 JRC SKA Gösterge Analizi	76
Tablo 20. SKA 14 JRC SKA Gösterge Analizi	80
Tablo 21. SKA 15 JRC SKA Gösterge Analizi	81
Tablo 22. SKA 16 JRC SKA Gösterge Analizi	82
Tablo 23. SKA 17 JRC SKA Gösterge Analizi	84
Tablo 24. TR33 Ek Göstergelerinin Trend Analizi	88
Tablo25. TR33 Ek Göstergeleri (Son Versiyon)	90

ANNEXES

Annex 1. TR33 JRC INDICATORS

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
1	Persons living in households with very low work intensity	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Percentage	2017-2021	Annual	1.2 (reduce poverty)	Fit- No data
1	Affected people due to disasters (Share of population exposed to at least one forest fire (%))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Ratio	2001-2021	Annual	1.5 (exposure to vulnerability)	Fit for purpose
1	Material and social deprivation	Official	EU-27 plus others	European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)	Rate	2014-2021	Annual	1.1 (extreme poverty)	Fit- No data
1	Persons at risk of poverty or social exclusion	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Rate	2016-2020	Annual	1.2 (reduce poverty)	Fit- No data
2	Gross Value Added (GVA) of agriculture, livestock and fishing	Official	Basque county	Eustat (Instituto Vasco de Estadística)	Number	1996-2019	Annual	2.3 (agricultural productivity)	Fit- No data
2	Organic farming: areas with different crops	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2003-2013	Triannual	2.4 (sustainable food production)	Fit- No data

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
2	Organic farming: areas with different crops/ Production area (Hectare)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2004-2021	Annual	2.4 (sustainable food production)	Alternative indicator
2	Productivity (Gross Value Added per worker) in agriculture, forestry and fishing	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2009-2015	Annual	2.3 (agricultural productivity)	Fit for purpose
2	Overweight rate	Official	Sweden	Public Health Agency of Sweden	Share	2004-2021	4 years	2.2 (end malnutrition)	Fit- No data
3	Deaths due to Covid-19	Official	Spain	CNE (National Centre of Epidemiology)	Number	2019-2022	Daily	3.3 (epidemics and diseases)	Fit- No data
3	Deaths due to Covid-19	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2020-2021	Annual	3.3 (epidemics and diseases)	1-to1 replacement with
3	Self reported unmet needs for medical examination	Official	EU-27 plus others	European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)	Percentage	2008-2021	Annual	3.c (health financing and recruitment)	Fit- No data
3	Health personnel	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1993-2020	Annual	3.c (health financing and recruitment)	Fit for purpose
3	Hospital beds	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2002-2021	Annual	3.8 (universal health coverage)	Fit for purpose
3	Infant mortality	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2013-2017	Annual	3.2 (preventable death of newborns)	Fit for purpose

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
4	Women 30-34 years old with higher education level	Official	Basque county	Eustat (Instituto Vasco de Estadística)	Percentage	1994-2019	Annual	4.5 (gender and other disparities in education), 4.6 (youth and adult literacy)	Fit- No data
4	Female and 30-34 and Universities And Other Higher Educational Institutions	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2008-2021	Annual	4.5 (gender and other disparities in education), 4.6 (youth and adult literacy)	Alternative indicator
4	Students enrolled in tertiary education	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2013-2021	Annual	4.3 (vocational and tertiary education)	Fit for purpose
4	Participation in education (From 20 to 24 years)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Rate	2013-2021	Annual	4.3 (vocational and tertiary education)	Fit for purpose
4	Pupils enrolled in early childhood education	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2013-2021	Annual	4.2 (access to early childhood education)	Fit for purpose
4	Early leavers from education and training (From 18 to 24 years)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Percentage	2006-2020	Annual	4.6 (youth and adult literacy)	Fit for purpose
4	Participation rates in selected education levels (Pre-primary to tertiary education) (Primary and lower secondary education (levels 1 and 2)) (Tertiary education (levels 5-8))	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Rate	2013-2021	Annual	4.1 (primary and secondary education)	Fit for purpose

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
4	Distribution of pupils and students enrolled in general and vocational programmes (Lower secondary education - general) (Upper secondary education - general) (Upper secondary education - vocational) (Short-cycle tertiary education - vocational/professional)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Percentage	2013-2021	Annual	4.3 (vocational and tertiary education)	Fit for purpose
5	Fatal victims of gender-based violence at the hands of their partners or expartners	Official	Spain	INE (National Statistics Institute)	Number	1999-2021	Annual	5.2 (gender violence)	Fit- No data
5	Victims of violence against women	Official	Spain	Ministry of Equality	Percentage	2009-2021	Monthly	5.2 (gender violence)	Fit- No data
5	Female research and development personnel	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2011-2015	Biennial	5.5 (women participation and leadership)	Fit- No data
5	Inactive population rate due to caregiving responsibilities	Official	Andalusia	Institute of Statistics and Cartography	Percentage	2007	-	5.4 (unpaid work)	Fit- No data
5	Population not in labour force (1000) due to domestic work (Female/ 15-64 ages)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number (Thousand)	2014-2022	Annual	5.4 (unpaid work)	Alternative indicator
5	Women in parliament and government	Official	Spain	INE (National Statistics Institute)	Percentage	2006-2021	Annual	5.5 (women participation and leadership)	Fit- No data
5	Parliamentary General Election - Number of female candidates	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2011-2018	Per election cycle	5.5 (women participation and leadership)	Alternative indicator

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
5	Female achievement/disadvantage index	Experimental	EU-27	European Commission, DG REGIO	Percentage	2021	-	5.1 (gender discrimination)	Fit- No data
5	Gender gap in part-time employment incidence (Northern; Males/Females(Total) (Tüm Bölgeler; Total)	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2001-2019	Annual	5.4 (unpaid work)	Fit for purpose
6	Water bodies that exceed a standardized quality rating	Official	Navarra	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)	Rate			6.3 (water quality)	Fit- No data
6	Groundwater that exceed a standardized quality rating	Official	Navarra	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)	Rate			6.3 (water quality)	Fit- No data
6	Population served by safely managed drinking water supply services	Official	Flanders	Flanders Environment Agency	Percentage	2012-2017	Biennial	6.1 (universal access to water)	Fit- No data
6	Drinking water networks and water treatment plants : Rate of population served by water supply network in total municipal population (%)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	1998-2020	Annual	6.1 (universal access to water)	Alternative indicator
6	Population connected to wastewater with at least secondary treatment	Official	Navarra	NILSA (Navarra de Infraestructuras Locales)	Percentage			6.3 (water quality)	Fit- No data
6	Municipal wastewater statistics : Rate of municipal population served by sewerage system in total municipal population (%)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	1998-2020	Annual	6.3 (water quality)	Alternative indicator

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
7	Electricity production that comes from nuclear power	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2019	-	7.2 (share of renewable energy)	Non-fit for purpose
7	Electricity production that comes from renewable sources (Share of renewable energy sources in electricity generation)	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2019	-	7.2 (share of renewable energy)	Fit for purpose
7	Energy intensity	Official	Basque county	Euskadi Energia	Index	2017-2020	Annual	7.3 (energy efficiency)	Fit- No data
7	People affected by energy poverty	Official	Spain	Ministry for the Ecological Transition and the Demographic Challenge	Percentage	2017-2020	Annual	7.1 (access to energy)	Fit- No data
8	Occupational accidents	Official	Spain	National Institute for Occupational Safety and Health	Rate	2003-2021	Annual	8.8 (labour rights)	Fit- No data
8	Economic activity (Economically active population by sex, age and NUTS 2 regions (1 000)) From 15 to 64 years [Y15-64]	Official	EU-27 plus others	Eurostat, regional statistics	Number	2006-2020	Annual	8.5 (productive employment)	Fit for purpose
8	Unemployment (From 15 to 64 years [Y15-64])	Official	EU-27 plus others	Eurostat, regional statistics	Number	2006-2020	Annual	8.5 (productive employment)	Fit for purpose

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
8	Firm creation	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Rate	2013-2016	Annual	8.3 (job creation)	Fit- No data
8	Employment (From 15 to 64 years [Y15-64])	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2006-2020	Annual	8.5 (productive employment)	Fit for purpose
8	GDP at current market prices (Euro per inhabitant in percentage of the EU27 (from 2020) average)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Percentage	2004-2021	Annual	8.1 (economic growth)	Fit for purpose
8	GVA at basic prices	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2017-2021	Annual	8.2 (economic productivity)	Fit for purpose
8	Long-term unemployment (12 months and more)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	2013-2020	Annual	8.5 (productive employment)	Fit for purpose
8	Compensation of employees	Official	EU-27 plus others	Eurostat, regional statistics	Number	1995-2020	Annual	8.5 (productive employment)	Fit- No data
8	Young people neither in employment nor in education and training (Share of 18-24 year-olds population not in education and unemployed or inactive (NEET))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Rate	2005-2021	Annual	8.6 (youth not in employment, education or training)	Fit for purpose

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
9	GVA of the industry with respect to the GVA of the total sectors (current price)	Official	Spain	INE (National Statistics Institute)	Percentage	2016-2020	Annual	9.2 (sustainable industrialization)	Fit- No data
9	Gross Domestic Expenditure on R&D	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1980-2020	Annual	9.5 (promote innovation)	Fit- No data
9	R&D personnel and researchers	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1980-2020	Annual	9.5 (promote innovation)	Fit- No data
9	R&D personnel and researchers	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2018-2021	Annual	9.5 (promote innovation)	Alternative indicator
9	Employment in high-technology manufacturing as a percentage of total manufacturing employment	Official	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2008-2019	Annual	9.5 (promote innovation)	Fit for purpose
9	Patent applications to the EPO	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1977-2012	Annual	9.5 (promote innovation)	Fit- No data
10	Unemployment of people with disabilities	Official	Spain	INE (National Statistics Institute)	Rate	2014-2020	Annual	10.2 (inclusion irrespective of status)	Fit- No data
10	Unemployment of people with disabilities	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2014-2022	Annual	10.2 (inclusion irrespective of status)	Alternative indicator

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
10	Gini index of disposable income (after taxes and transfers)	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2010-2014	Annual	10.4 (greater equality)	Fit- No data
10	Gini coefficient by equivalised household disposable income : Gini coefficient	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	2014-2022	Annual	10.4 (greater equality)	Alternative indicator
11	Households expenses dedicated to housing costs (Disposable Household Income (USD per head, constant prices, constant PPP, base year 2014))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2003-2013	Annual	11.1 (access to housing)	Fit for purpose
11	Transport performance (Number of motor vehicles : Minibus and bus)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	1995-2021	Annual	11.2 (access to transport systems)	Fit for purpose
11	Daily accessibility	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Number	2015-2050	Decade	11.2 (access to transport systems)	Fit- No data
11	Stock of vehicles (passenger cars)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1990-2020	Annual	11.2 (access to transport systems)	Fit for purpose
11	Difference between built-up area growth rate and population growth rate	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2014	-	11.3 (sustainable urbanization)	Fit- No data

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
11	Land use (Land use : Arable land / Cultivated (hectare))	Experimental	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	1995-2021	Annual	11.3 (sustainable urbanization)	Fit for purpose
11	PM2.5 Emissions	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Number	2015-2030	Decade	11.6 (environmental impact)	Fit- No data
11	PM2.5 Emissions (Air pollution in PM2.5 (average level in µg/m ³ experienced by the population)	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2001-2020	Annual	11.6 (environmental impact)	Alternative indicator
11	Household and commercial waste generation per inhabitant	Official	Portugal	Statistics Portugal	Rate	2009-2020	Annual	11.6 (environmental impact)	Fit- No data
11	Municipal waste statistics : Rate of population receiving waste services in total population (%) and in total municipal population (%)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	1998-2020	Annual	11.6 (environmental impact)	Alternative indicator
11	Victims in road accidents (Killed [KIL]), (Injured [INJ]), (Total)	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1990-2020	Annual	11.2 (access to transport systems)	Fit for purpose
12	Carbon footprint	Official	Flanders	Statistics Flanders	Rate	2010-2016	Annual	12.2 (management of natural resources)	Fit- No data
12	Food waste	Official		Department of Environment of the Regional Government				12.3 (reduce food waste)	Fit- No data
12	Hazardous Waste	Official	Spain	INE (National Statistics Institute)	Number	2015-2019	Annual	12.4 (chemical management)	Fit- No data

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
13	PM10 Emissions	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Number	2015-2030	Decade	13.2 (climate change measures into policy)	Fit- No data
13	CO2 Emissions	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Number	2015-2030	Decade	13.2 (climate change measures into policy)	Fit- No data
13	CO2 Emissions (CO2 Emissions (in kilo tonnes))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2008		13.2 (climate change measures into policy)	Alternative indicator
13	Greenhouse Gas Emissions (Total green house gas emissions (in Mt of CO2 equivalent))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Rate	2001-2018	Annual	13.2 (climate change measures into policy)	Fit for purpose
13	Cooling and heating degree days	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Number	2001-2018	Annual	13.2 (climate change measures into policy)	Alternative indicator
13	Cooling and heating degree days	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Number	1979-2021	Annual	13.2 (climate change measures into policy)	Fit- No data
14	Estuarine with high/very high water quality	Official	Basque county	URA (Basque Water Agency)	Number	2014-2019	Annual	14.1 (reduce marine pollution)	Non-fit for purpose
14	Protected coastal area as a percentage of total coastal area	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2017	-	14.5 (coastal and marine areas)	Non-fit for purpose
14	Coastal areas with good/very good water quality	Official	Basque county	URA (Basque Water Agency)	Qualitative classification	2015-2020	annual	14.5 (coastal and marine areas)	Non-fit for purpose

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
15	Terrestrial protected areas as a percentage of total area	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2017	-	15.5 (degradation of habitats)	Fit- No data
15	Estimated soil erosion	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Rate	2000-2016	Annual	15.5 (degradation of habitats)	Non-fit for purpose
15	Land Abandonment	Experimental	EU-27	European Commission, Joint Research Centre	Percentage	2015-2050	Decade	15.1 (restoration of ecosystems)	Non-fit for purpose
15	Forest area over total surface area	Official	Spain	Ministry for the Ecological Transition and the Demographic Challenge	Percentage	1965-2017	Decade	15.1 (restoration of ecosystems)	Fit- No data
16	Transparency index	Experimental	-	Transparency International	-	-	-	16.6 (effective institutions)	Fit- No data
16	Participation in the last elections (Voters Turnout to General Elections (in % of registered voters who voted))	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2002-2015	Per election cycle	16.6 (effective institutions)	Fit for purpose
16	Quality of Government Index	Experimental	-	University of Gothenburg	Index	2010-2021	Quinquennial	16.6 (effective institutions)	Fit- No data
16	Extract from QGI an indicator on corruption	Experimental	-	University of Gothenburg	Index	2010-2021	Quinquennial	16.5 (reduce corruption)	Fit- No data

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)	Availability
17	Official Development Assistance	Official	26 Regions in Türkiye	Own elaboration (regional government)	Number	2010-2022	Annual	17.2 (development assistance commitments)	Fit for purpose
17	Imports from developing countries	Official	-	Own elaboration (regional government)	-	-	-	17.12 (imports from least developed countries)	Fit- No data
17	PCT co-patent applications that are done with foreign regions	Experimental	OECD countries and other European countries	Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	Percentage	2009-2015	Annual	17.6 (regional and international cooperation)	Fit for purpose
17	Individuals who used the internet for interaction with public authorities	Official	EU-27 plus others	Eurostat, Regional Statistics	Percentage	2008-2021	Annual	17.8 (enabling technology)	Fit- No data

Annex 2. TR33 ADDITIONAL INDICATORS

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)
1	Number of the regional poor and regional poverty rate by equivalised household disposable income (%) / (Poverty Threshold (TL) / Risk of poverty: 60%)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	2014-2022	Annual	1.2 (reduce poverty)
1	Number of the regional poor and regional share of the poor by poverty thresholds and poverty thresholds adjusted by PPP for Türkiye	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	2014-2022	Annual	1.2 (reduce poverty)
1	S80/S20 ratio by household disposable income	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Ratio	2014-2021	Annual	1.2 (reduce poverty)
2	Organic farming: Number of holdings	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2004-2021	Annual	2.4 (sustainable food production)
2	Organic farming: Productions (Tons)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2004-2021	Annual	2.4 (sustainable food production)
3	Under-five mortality (number)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2009-2021	Annual	3.2 (preventable death of newborns)
3	Neonatal mortality (number)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2009-2021	Annual	3.2 (preventable death of newborns)
3	Proportion of deaths due to respiratory diseases (number)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2009-2021	Annual	3.4
3	Suicide mortality (number)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2002-2021	Annual	3.4

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)
4	Population by literacy status (sex breakdown)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	2008-2021	Annual	4.6 (youth and adult literacy)
5	Number of unpaid family worker	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2004-2022	Annual	5.4 (unpaid work)
6	Rate Of Population Served By Wastewater Treatment Plants In Total Municipal Population (%)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	1998-2020	Annual	6.a
6	Amount Of Wastewater Discharged Per Capita In Municipalities (Liters/Capita-Day)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	1998-2020	Annual	6.4 (increase water-use efficiency)
9	Share of micro-scale enterprises in total manufacturing industry value added	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	2009-2021	Annual	9.3 (access to financial services)
9	R&D Expenditures (TL)	Official	26 Regions in Türkiye	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2018-2021	Annual	9.5 (promote innovation)
9	Number of Geographical Indication Applications and Registrations	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	2022	Annual	9.5 (promote innovation)
9	Number of Trademark Applications and Registrations	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	1995-2022	Annual	9.5 (promote innovation)

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	Time coverage	Frequency	SDG Target(s)
9	Number of Patent Applications and Patent Registrations	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	1995-2021	Annual	9.5 (promote innovation)
9	Number of Design Applications	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	1995-2021	Annual	9.5 (promote innovation)
9	Number of Utility Model Applications and Registrations	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	1995-2022	Annual	9.5 (promote innovation)
9	Number of Design Registration	Experimental	81 Province in Türkiye	Turkish Patent and Trademark Office	Number	1996-2022	Annual	9.5 (promote innovation)

Annex 3. TR33 PROPOSED INDICATORS (NO AVAILABLE DATA)

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	SDG Target(s)
1	Proportion of the population living below the international poverty line by sex and age group (In-work at-risk-of-poverty rate)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	1.1 (extreme poverty)
1	Proportion of people at risk of poverty or social exclusion, by sex and age group (0-15), (16-24), (25-54), (55+)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Rate	1.2 (reduce poverty)
1	Population covered by social protection floors/systems, by sex and age group (Total number of children under institutional care (children's shelter/children's shelter site etc.))	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	1.3
1	Proportion of adult population owning land by sex	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	1.4
2	Volume of production per labour unit by classes of farming/pastoral/forestry enterprise size	-	-	UN Global Indicators	Rate	2.3 (agricultural productivity)
2	Average income of small-scale food producers, by sex and indigenous status	-	-	UN Global Indicators	-	2.3 (agricultural productivity)
2	Number of plant and animal genetic resources secured in either medium or long-term conservation facilitiesProportion of local breeds classified as being at risk of extinction (Number of animal materials at gene banks)	Official	At national level	Ministry of Agriculture and Forest	Number	2.5
2	Number of plant and animal genetic resources secured in either medium or long-term conservation facilitiesProportion of local breeds classified as being at risk of extinction (Number of seed materials at gene banks)	Official	At national level	Ministry of Agriculture and Forest	Number	2.5

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	SDG Target(s)
2	Proportion of local breeds classified as being at risk of extinction	-	-	UN Global Indicators	-	2.5
2	Agricultural export subsidies	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	2.b
2	Indicator of food price anomalies	-	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	2.c (proper functioning of food markets)
3	The percentage of smokers aged 15 and over (%)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	3.a
4	Net schooling ratio in pre primary education, by sex and age group (3-5), (4-5), (5) (Five-year-old net enrollment rate by province)	Official	At national level	Ministry of National Education	Percentage	4.2 (access to early childhood education)
4	Proportion of youth and adults with information and communications technology (ICT) skills, by type of skill (Young people 16-24) (Adults 16-74)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	4.4
5	Proportion of women (aged 15-59 years) subjected to physical, sexual and psychological violence by husband or intimate partner in the previous 12 months, by form of violence, age group and marital status (Sexual violence) (Physical Violence) (Psychological violence)		At national level	Hacettepe University	Percentage	5.2 (gender violence)

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	SDG Target(s)
5	Proportion of women (aged 15-59 years) subjected to sexual violence by persons other than husband or intimate partner by age group (%)		At national level	Hacettepe University	Percentage	5.2 (gender violence)
5	Proportion of women aged 20-24 years old who were married before age 18		At national level	Hacettepe University	Percentage	5.3
5	Proportion of women in managerial positions		At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	5.5 (women participation and leadership)
5	Proportion of women aged 15-49 years who make their own informed decisions regarding sexual relations, contraceptive use and reproductive health care		At national level	Hacettepe University	Percentage	5.6
6	Proportion of domestic and industrial wastewater flows safely treated (b) Proportion of industrial wastewater safely treated)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	6.3 (water quality)
6	Percentage of assessed water bodies with good quality	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	6.3 (water quality)
6	Change in water-use efficiency over time	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	6.4 (increase water-use efficiency)
6	Level of water stress: freshwater withdrawal as a proportion of available freshwater resources	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	6.4 (increase water-use efficiency)
7	Primary energy intensity	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	7.3 (energy efficiency)
8	Proportion of children aged 5-17 years engaged in child labour, by sex and age	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	8.7
8	Tourism revenue as a proportion of total GDP	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	8.9

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	SDG Target(s)
9	Domestic passenger and freight volumes by mode of transport	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Ratio	9.1 (passenger volumes by mode)
9	Manufacturing employment as a proportion of total employment, by sex and age group	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	9.2 (sustainable industrialization)
9	a) CO2 emission per unit of value added	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	9.4 (upgrade infrastructure)
9	b) CO2 emissions from fuel combustion	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	9.4 (upgrade infrastructure)
9	c) CO2 emissions from manufacturing industries per unit of manufacturing value added (MVA)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	9.4 (upgrade infrastructure)
9	Proportion of high and medium-high-tech manufacturing industry value added in total value added	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	9.b
11	Proportion of population that has convenient access to public transport	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	11.2 (access to transport systems)
11	Proportion of cities with a direct participation structure of civil society in urban planning and management that operate regularly and democratically	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Percentage	11.3 (sustainable urbanization)
12	Material footprint, material footprint per capita, and material footprint per GDP	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	12.2 (management of natural resources)
12	(a) Food loss index and (b) food waste index	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	12.3 (reduce food waste)
12	Hazardous waste generated per capita (excluding major mineral wastes)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	12.4 (chemical management)
12	Number of companies publishing sustainability reports	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	12.6

SDG	Indicator Name	Type	Coverage	Source	Unit of measurement	SDG Target(s)
13	Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters (Missing persons)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	13.1
13	Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters (Number of deaths)	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	13.1
15	Forest area annual net change and net change rate	Official	At national level	Republic of Türkiye Ministry of Agriculture and Forestry/ Forest management	-	15.1 (restoration of ecosystems)
15	Progress towards sustainable forest management	Official	At national level	Republic of Türkiye Ministry of Agriculture and Forestry/ Forest management	Percentage	15.2
15	Proportion of land that is degraded over total land area	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	15.3
16	Proportion of children aged 1–17 years who experienced any physical punishment and/or psychological aggression by caregivers in the past month	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	16.2
16	Number of victims of human trafficking by sex and age group	Official	At national level	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	Number	16.2
16	Proportion of young women and men aged 18–29 years who experienced sexual violence by age 18	-	-	TurkStat (Turkish Statistical Institute)	-	16.2

Annex 4. Analysis of SDG Targets and TR33 Regional Plan

SDG	INDICATOR NAME	SDG TARGET(S)	SPIRALS OF TR33 REGIONAL PLAN	PRIORITIES OF TR33 REGIONAL PLAN	AXIS OF TR33 REGIONAL PLAN
1	Affected people due to disasters	1.5 (exposure to vulnerability)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 6.1 Planned disaster response will be made effective. Priority 6.2 Effective prevention and resuscitation methods will be applied. Priority 8.3 The methods of fighting against poverty will be made comprehensive and effective. Priority 8.4 Social services will be made widespread and effective.	6. Disaster Management 8. Human and Society
2	Organic farming: areas with different crops/ Production area (Hectare)	2.4 (sustainable food production)	COMPETITIVENESS	Priority 2.1 Productivity, added value, and quality will be increased in agricultural production. Priority 2.2 Agricultural infrastructure will be improved. Priority 2.3 Professional farming and collaborations in agricultural production will be developed. Priority 2.4 Marketing capability in agriculture will be enhanced.	2. Agriculture
2	Productivity (Gross Value Added per worker) in agriculture, forestry and fishing	2.3 (agricultural productivity)			
3	Deaths due to Covid-19	3.3 (epidemics and diseases)	LIVABILITY	Priority 7.2 Basic and socio-cultural services will be developed.	7. Urban Services
3	Health personnel	3.c (health financing and recruitment)			
3	Hospital beds	3.8 (universal health coverage)			
3	Infant mortality	3.2 (preventable death of newborns)			

SDG	INDICATOR NAME	SDG TARGET(S)	SPIRALS OF TR33 REGIONAL PLAN	PRIORITIES OF TR33 REGIONAL PLAN	AXIS OF TR33 REGIONAL PLAN
4	Female and 30-34 and Universities And Other Higher Educational Institutions	4.5 (gender and other disparities in education), 4.6 (youth and adult literacy)	LIVABILITY	Priority 7.2 Basic and socio-cultural services will be developed.	7. Urban Services
4	Students enrolled in tertiary education	4.3 (vocational and tertiary education)			
4	Participation in education	4.3 (vocational and tertiary education)			
4	Pupils enrolled in early childhood education	4.2 (access to early childhood education)			
4	Early leavers from education and training	4.6 (youth and adult literacy)			
4	Participation rates in selected education levels	4.1 (primary and secondary education)			
4	Distribution of pupils and students enrolled in general and vocational programmes	4.3 (vocational and tertiary education)			
5	Population not in labour force (1000) due to domestic work (Female/ 15-64 ages)	5.4 (unpaid work)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 8.1 Active labor market policies will be implemented. Priority 8.4 Social services will be made widespread and effective.	8. Human and Society
5	Parliamentary General Election - Number of female candidates	5.5 (women participation and leadership)			
5	Gender gap in part-time employment incidence	5.4 (unpaid work)			

SDG	INDICATOR NAME	SDG TARGET(S)	SPIRALS OF TR33 REGIONAL PLAN	PRIORITIES OF TR33 REGIONAL PLAN	AXIS OF TR33 REGIONAL PLAN
6	Drinking water networks and water treatment plants : Rate of population served by water supply network in total municipal population (%)	6.1 (universal access to water)	LIVABILITY	Priority 5.2 Environmental pollution in settlements will be reduced.	5. Environment
6	Municipal wastewater statistics : Rate of municipal population served by sewerage system in total municipal population (%)	6.3 (water quality)			
7	Electricity production that comes from renewable sources	7.2 (share of renewable energy)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 9.1 The use of renewable energy sources will be increased. Priority 9.2 Traditional energy generation and distribution infrastructure will be improved.	9. Energy
8	Economic activity	8.5 (productive employment)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 3.1 Physical conditions and service quality in existing tourism facilities will be improved. Priority 3.2 Tourism activities will be diversified and expanded. Priority 3.3 Customer-oriented marketing activities will be developed. Priority 8.1 Active labor market policies will be implemented.	3. Tourism 8. Human and Society
8	Unemployment	8.5 (productive employment)			
8	Employment	8.5 (productive employment)			
8	GDP at current market prices	8.1 (economic growth)			
8	GVA at basic prices	8.2 (economic productivity)			
8	Long-term unemployment (12 months and more)	8.5 (productive employment)			
8	Young people neither in employment nor in education and training	8.6 (youth not in employment, education or training)			

SDG	INDICATOR NAME	SDG TARGET(S)	SPIRALS OF TR33 REGIONAL PLAN	PRIORITIES OF TR33 REGIONAL PLAN	AXIS OF TR33 REGIONAL PLAN
9	R&D personnel and researchers	9.5 (promote innovation)	COMPETITIVENESS	Priority 1.1 Regional production infrastructure will be developed.	1. Industry
9	Employment in high-technology manufacturing as a percentage of total manufacturing employment	9.5 (promote innovation)		Priority 1.2 The value of industrial products will be increased. Priority 1.3 Production processes will be improved and production capacity will be increased in business Priority 1.4 Intraregional and interregional commercial networks will be developed.	
10	Unemployment of people with disabilities	10.2 (inclusion irrespective of status)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 8.4 Social services will be made widespread and effective.	8. Human and Society
10	Gini coefficient by equivalised household disposable income : Gini coefficient	10.4 (greater equality)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 8.4 Social services will be made widespread and effective.	8. Human and Society
11	Households expenses dedicated to housing costs	11.1 (access to housing)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 5.2 Environmental pollution in settlements will be reduced. Priority 6.1 Planned disaster response will be made effective. Priority 6.2 Effective prevention and resuscitation methods will be applied. Priority 7.1 The urban environment will be improved. Priority 10.1 Accessibility will be increased in the region. Priority 10.2 Logistics infrastructure will be improved.	5. Environment 6. Disaster Management 7. Urban Services 10. Transportation
11	Transport performance (Number of motor vehicles : Minibus and bus)	11.2 (access to transport systems)			
11	Stock of vehicles (passenger cars)	11.2 (access to transport systems)			
11	Land use (Land use : Arable land / Cultivated (hectare))	11.3 (sustainable urbanization)			
11	PM2.5 Emissions (Air pollution in PM2.5 (average level in µg/m ³ experienced by the population)	11.6 (environmental impact)			
11	Municipal waste statistics : Rate of population receiving waste services	11.6 (environmental impact)			

	in total population (%) and in total municipal population (%)				
11	Victims in road accidents	11.2 (access to transport systems)			

SDG	INDICATOR NAME	SDG TARGET(S)	SPIRALS OF TR33 REGIONAL PLAN	PRIORITIES OF TR33 REGIONAL PLAN	AXIS OF TR33 REGIONAL PLAN
13	CO2 Emissions	13.2 (climate change measures into policy)	LIVABILITY	Priority 7.1 The urban environment will be improved.	7. Urban Services
13	Greenhouse Emissions Gas	13.2 (climate change measures into policy)			
13	Cooling and heating degree days	13.2 (climate change measures into policy)			
16	Participation in the last elections	16.6 (effective institutions)	Not among the priorities of the region		
17	Official Development Assistance	17.2 (development assistance commitments)	LIVABILITY, COMPETITIVENESS	Priority 8.2 A culture of collaboration and solidarity will be promoted.	8. Human and Society
17	PCT co-patent applications that are done with foreign regions	17.6 (regional and international cooperation)			

GETTING IN TOUCH WITH THE EU

In person

All over the European Union there are hundreds of Europe Direct centres. You can find the address of the centre nearest you online (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_en).

On the phone or in writing

Europe Direct is a service that answers your questions about the European Union. You can contact this service:

- by freephone: 00 800 6 7 8 9 10 11 (certain operators may charge for these calls),
- at the following standard number: +32 22999696,
- via the following form: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_en.

FINDING INFORMATION ABOUT THE EU

Online

Information about the European Union in all the official languages of the EU is available on the Europa website (european-union.europa.eu).

EU publications

You can view or order EU publications at op.europa.eu/en/publications. Multiple copies of free publications can be obtained by contacting Europe Direct or your local documentation centre (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_en).

EU law and related documents

For access to legal information from the EU, including all EU law since 1951 in all the official language versions, go to EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Open data from the EU

The portal data.europa.eu provides access to open datasets from the EU institutions, bodies and agencies. These can be downloaded and reused for free, for both commercial and non-commercial purposes. The portal also provides access to a wealth of datasets from European countries.

Science for policy

The Joint Research Centre (JRC) provides independent, evidence-based knowledge and science, supporting EU policies to positively impact society

EU Science Hub

joint-research-centre.ec.europa.eu

@EU_ScienceHub

EU Science Hub - Joint Research Centre

EU Science, Research and Innovation

EU Science Hub

@eu_science

Publications Office
of the European Union